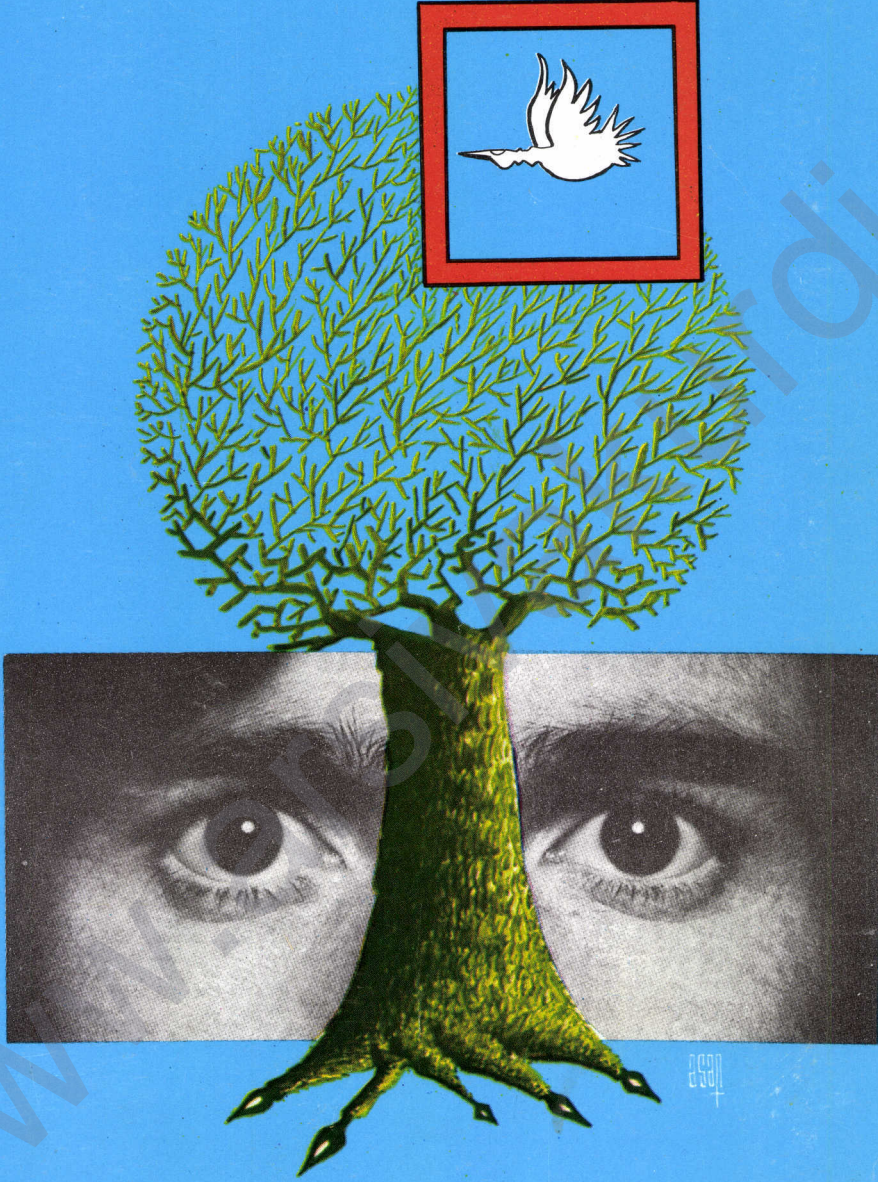

özgür gelecek

SIYASAL ve KÜLTÜREL DERGİ

ocak 1989

2

- SHP'deki Çekişmenin Düşünsel Temelleri
- İHEB'nin 40. Yılında Türkiye'de İnsan Hakları
- Dünü ve Bugünüyle "Geri Kalmışlık" Sorunu
- Nazım Hikmet ve Türk-Kürt Halkları Kardeşliği

Fiyatı:
500.- TL

ÖZGÜR ocak 1989 gelecek

SIYASAL ve KÜLTÜREL DERGİ

Gelecek Basın, Yayın Ltd. Şti. Adına
Sahibi ve Yayın Yönetmeni
Mehmet BAYRAK

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Bekir KESEN

Yazışma Adresi
Meşrutiyet Cad. No: 17/19,
Kızılay-ANKARA, Tel: 118 22 96

Banka Hesap No
Türkiye İş Bankası
Meşrutiyet Şubesi - 391137 nolu
hesap

Abone Koşulları
Yıllık 15.000.- TL,
Altı Aylık 8.000.- TL,
Avrupa Yıllık 50 DM; ABD 35 Dolar;
Avustralya 40 Avustralya Doları

İlan Tarifesi
Arka Kapak: 400 bin;
İç Kapak: 300 bin;
İç Sayfalar: 200 bin;
Yarım Sayfa: 100 bin;
1/4 Sayfa: 50 bin TL.

Baskı
MAYA Matbaacılık Yayıncılık
Ltd. Şti.
Tel: 118 01 53 - ANKARA

Dağıtım
GAMEDA

İÇİNDEKİLER

ÖZGÜR GELECEK ADINA (SUNU).....	2
GÜNCEL GELİŞMELER	
"ÖZGÜR GELECEK ŞÖLENİ".....	4
<i>Jülide GÜLİZAR</i>	
- SHP'DE ÇEKİŞEN İKİ EĞİLİM ÜZERİNE.....	6
<i>Cemil BARAN</i>	
- SHP'DEKİ SON GELİŞMELER ÜSTÜNE	
AYDIN GÜVEN GÜRKAN'LA KONUŞMA	9
- TÜRKİYE'NİN TOPLUMSAL GERÇEKLİĞİ KARŞISINDA	
DİNİ KURUMLAŞMA	12
<i>İbrahim AKSOY</i>	
- İNSAN HAKLARI EVRENSEL BİLDİRİSİ'NİN 40. YILINDA.....	14
<i>Mustafa METİN</i>	
- 40. YILINDA "İNSAN HAKLARI EVRENSEL BİLDİRGESİ" VE	
IRKÇI BAAS YÖNETİMİNİN KİMYASAL KATLIAMI	21
- CEZAEVLERİNDEKİ AÇLIK GREVLERİNİN SONUÇLARI	
ÜSTÜNE İNSAN HAKLARI DERNEĞİ GENEL SEKRETERİ	
AKIN BİRDAL'LA KONUŞMA	25
- ABD BAŞKANLIK SEÇİMLERİ.....	26
<i>Ahmet ÇINAR</i>	
İNCELEME - ARAŞTIRMA	
- DÜNÜ VE BUGÜNÜYLE "GERİ KALMIŞLIK" SORUNU -II-.....	28
- 87. DOĞUM YILDÖNÜMÜNDE	
NAZIM HİKMET VE TÜRK-KÜRT HALKLARI KARDEŞLİĞİ	34
<i>Mehmet BAYRAK</i>	
KÜLTÜR - SANAT	
- EREB ŞEMO'YU YİTİRELİ 10 YIL OLDU.....	40
<i>Ferhad CAN</i>	
- YARALI COĞRAFYANIN OZANI	
ÖMER CİVANO İLE SÖYLEŞİ	42
<i>Metin TURAN</i>	
OLAYLAR VE GÖRÜŞLER:	
Haber-Yorum-Belge.....	44
Şiirler:	
Ömer CİVANO, İbrahim MALGAÇ	
Desenler/Karikatürler:	
Picasso, Kathe Kollwitz, Abidin DİNO, Ali ULVİ, Turhan SELÇUK,	
Asaf KOÇAK, Ali YILMAZ, Dino, Gülşen ÖZBEY, Babür PINAR,	
Ender Can ERBAŞ,	
Fotoğraf: Vahit ARAS, Hüseyin ELÇİ	
Ön Kapak Deseni: Asaf KOÇAK	
Arka Kapak Fotoğrafı: Hürriyet GAZ	

özgür gelecek Adına

MERHABA

"Bir ucundan güzel ve özgür geleceği örmeye başlayan ÖZGÜR GELECEK'lerde yeniden buluşmak dileğiyle..." dedik ve ikinci sayımızla yeniden karşınızdayız.

Bir de şunu söylemiştik: **"Demokratikleşmenin temel ölçütlerinden biri düşünce ve basın özgürlüğüken, özellikle toplumsal mücadelenin önemli öğelerinden biri haline gelen ilerici-demokrat yayın organları üzerinde terör estiriliyor. Başka bir deyişle bu alanda, burjuva-demokratik anlayışla da kesinlikle bağdaşmayan bir panik yaratılmaya, bir korku salınmaya çalışılıyor. Hele yayın organlarının ilgi alanlarından biri resmi ideolojinin tabulaştırdığı konulardan biriye..."**

Algılamalarımız ve belirlemelerimiz doğru çıktı ve Özgür Gelecek'in ilk sayısı Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi'nin kararıyla toplatıldı. İşin ilginç yanı kararda, herhangi bir yazı ya da bir yazı kesiti somut olarak suçlanmıyor, derginin tümü suçlanıyordu... Oysa suç unsuru oluşturduğu savunulan kesitlerin hukuksal açıdan somut olarak belirtilmesi gerekiyordu. Ancak bu kurala uyulmuyor ve 14.12.1988 tarih, 1988/213 D. İş sayılı kararda şöyle deniliyordu: "Özgür Gelecek başlıklı Aralık-1988 tarihli derginin kapsamı içerisinde... yazılarda TCK.nun 142/3-6 maddesinde açıklanan yayın yoluyla kür(t)cülük, bölücülük propagandası yapmak, TCK.nun 312. maddesinde açıklanan Halkı Kanuna itaatsizliğe tahrik etmek ve halkı, sınıf, bölge, ırk farklılığı gözeterek kin ve düşmanlığa açıkça tahrik etmek... suçlarının işlendiğine dair bulgular görüldüğünden, adı geçen derginin CMUK.nun 86 ve müteakip ilgili maddeleri ile TCK.nun.36 ve müteakip ilgili maddeleri gereğince TOPLATTIRILMASINA... karar verildi."

Bu karara itiraz ettik, ancak itirazımız henüz sonuçlanmadan; hangi yazıların suçlandığını dergimizin yönetim yerine gelerek büroda arama yapan ve Yazı İşleri Müdürümüzü ifadesine başvurulmak üzere gözaltına alan güvenlik görevlilerinden öğrendik. Dergimizde **"Çıkarken", "Türkiye ile ilgili İnsan Hakları Raporu"** ve **"Cigerxwin"**le ilgili yazılarla, değerli bilim adamı **İsmail Beşikçi'nin** anket-mektubumuza verdiği cevabın suçlandığını öylece öğrendik. Yazı İşleri Müdürümüz bir günlük gözaltından sonra DGM'ye çıkarıldı ve serbest bırakıldı. Beşikçi'nin de DGM'nce ifadesi alındı.

Her ilerici, demokrat kişi, ta baştan şunun bilincinde. Askeri cunta tarafından dayatılmış faşizan yasal düzenlemelerle demokrasi bağdaşmaz ve bu düzenlemelerin öngörülerıyla demokratik nitelikli yayın organı çıkarılamaz. Yine her ilerici, demokrat kişi bu düzenlemelerin Türkiye'nin gerçeklerine uymadığını ve kökünden kazınması gerektiğinin de bilincindedir. Kısa bir süre önce Türkiye'nin en yüksek idari yargı organı Danıştay'ın Başkanı Orhan Tüzemen'in, Anayasa'dan başlayarak 12 Eylül'ün bütün yasal düzenlemelerine karşı çıkması boşuna değildi ve genel bir eğilimi yansıtıyordu.

Bu anti-demokratik dayatmalar ve uygulamalar karşısında demokratlık görevimizi yerine getirecek ve kuşkusuz bütün hukuksal haklarımızı kullanacağız.

Aslında demokratik mücadele ile demokratik ortam arasında bir diyalektik birlik bulunduğunun bilincindeyiz. Geçen sayımızda; **"Koşulların demokratik güçlerin değil, egemen güçlerin lehinde olduğunu biliyoruz. Ancak demokratik mücadele ile demokratik ortam arasında bir diyalektik birlik bulunduğunun da bilincindeyiz. Bu arada, bir şairin deyişiyle 'zaferin hasarsız olmayacağı'nın da..."** derken, bunu vurguluyorduk.

*
Birinci sayımıza ilgi oldukça büyüktü. Daha gazete ilanlarındaki **"emekçilerin birliği - halkların kardeşliğine dayalı Özgür Gelecek imecesi"** çağrımız büyük kabul gördü ve hem cezaevlerinden hem de dışardaki insanlardan çok sayıda mektup ve telefon aldık. Özellikle dergimizin "Sunu" ve "Çıkarken" yazılarında dile getirilen görüşler, okuyuculardan ve demokratik kamuoyundan büyük destek buldu.

Jülide Gülizar'ın, dergimizin açılış kokteylini işleyen **"Özgür Gelecek Şöleni"** adlı yazısında, verilen bu olumlu mesaj dile getiriliyor. Ayrıca bu doğrultuda aldığımız okuyucu mektuplarının bir bölümüne sayfalarımızda yer verdik.

"Güncel Gelişmeler" bölümünde; Türkiye ve dünya kamuoyunun gündemindeki bir belge ve bir olgu üzerinde detaylı olarak duruluyor: **"40. Yılında İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi", "Türkiye'de İnsan Haklarının Durumu"** ve **"İrkçı Baas Yönetiminin Kimyasal Katliamı"**.

Cezaevlerindeki açlık grevleri ve sonuçları üstüne İnsan Hakları Derneği Genel Sekreteri Akın Birdal'la yapılan konuşma da bu bölümde yer alıyor. Cemil Baran'ın **"SHP'de Çekişen İki Eğilim Üzerine"** konulu yazısı SHP'deki son gelişmeleri irdeliyor. Eski Genel Başkan Aydın Güven Gürkan'la yapılan konuşma da aynı gelişmeleri başka boyutlarıyla açıyor.

SHP Malatya Milletvekili İbrahim Aksoy, Diyanet İşleri bütçesi dolayısıyla hazırlayıp Meclis'te yapamadığı konuşmasında **"Türkiye'nin Toplumsal Gerçekliği Karşısında Dini Kurumlaşma"** yı irdeliyor ve öneriler getiriyor.

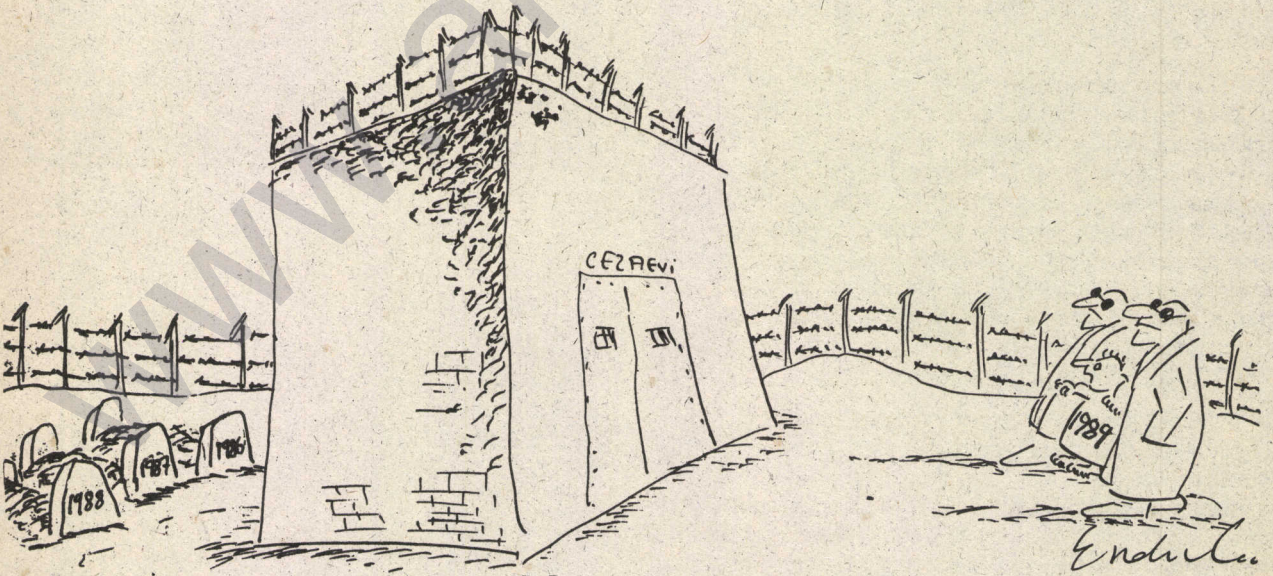
Ahmet Çınar'ın **"ABD Başkanlık Seçimleri"** konulu yazısı, bu ay içinde görev değişimine sahne olacak ABD Başkanlık sistemi ve seçimleri konusunda ufuk açıcı yaklaşımlar getiriyor.

Mirzali Çimen'in, devletin resmi kaynaklarından yola çıkarak hazırladığı **"Dünü ve Bugünüyle Geri Kalmışlık Sorunu"** konulu araştırma yazısı, "geri kalmışlık" sorunsalını irdelemeye devam ediyor.

Mehmet Bayrak, Nazım Hikmet'in çokça tartışılan bir yönünü gündeme getiriyor. **"Nazım Hikmet ve Türk-Kürt Halkları Kardeşliği"** konulu, daha önce bir özeti 2000'e Doğru dergisinde yayımlanan incelemenin, Nazım Hikmet'in bilinmeyen bir yönüne aydınlık getireceğine ve Türkiyeli çoğu okuyucu için ufuk açıcı olacağına inanıyoruz.

"Kültür-Sanat" bölümünde, ünlü Kürt yazarı **Ereb Şemo** doğumunun 90., ölümünün 10. yıldönümünde anılıyor. Ayrıca, yakında **"Yaralı Coğrafyam"** adlı yeni bir kitabı yayımlanacak olan genç şair Ömer Civano ile yapılmış bir söyleşiye yer veriliyor.

*
Evet, bir ucundan güzel ve özgür geleceği örmeye çalışan ÖZGÜR GELECEK adına dostça selamlar.

1989 yılında bu insanlık ayıbı acılı gerçeğin yaşanmaması dileği ve umuduyla...

"Özgür Gelecek" Şöleni

Jülide GÜLİZAR

Aslında, polisleri kapıda görmüş. Görmüş de ihtimal vermemiş Mehmet Bayrak. Hatta daha da öte giderek "bugün Özgür Gelecek'in tanıtım toplantısı var ya, herhalde geleni gideni mimlemek için buradalar" diye düşünmüş. "Oysa uyanmam gerekirdi" diyor, "çünkü birkaç gündür, sık sık Emniyet'ten telefon edip, tuhaf tuhaf şeyler soruyorlardı." Ve ekliyor:

"Aman iyi ki uyanmamışım, iyi ki anlamamışım. Toplantının tadı kaçardı o zaman." Toplantının tadı kaçmadı. Herhalde polisler de bunu istemediler ki, derginin toplatılmasına ilişkin 14 Aralık 1988 tarihli kararı, 15 Aralık günü, yani tanıtım kokteylinin ertesinde getirmişler. Yazıyı eline aldığı anda Bayrak'ın aklından ilk geçen ne olmuş biliyor musunuz?

"Toplantıyı tadiyla atlattık ya... Ötesi kolay."

Elbette toplantıyı tadiyla atlatmak güzeldi. Ama tadi kaçsa ne olurdu ki? Yıllardır tatsızlıkları, kederleri keyfe çevirmeyi öğrenmedik mi? Yoksa nasıl yaşardık bunca olumsuzluklar arasında?

Derginin sahibi ve yayın yönetmeni Mehmet Bayrak mutlu ve toparlayıcı bir konuşmayla açmıştı toplantıyı. Özgürlüğün bugün ülkemizde iş gibi, ekmek gibi, ışık ve hava gibi derin bir özlem, somut bir istem olduğunu anlatmıştı. Özgürlük savaşımının dünyada ve Türkiye'deki geçmişini özetlemişti. Sözü mapus damlarına, işkenceye, işkenceciye getirmiş, oradan düşünceleri nedeniyle evsiz, yurtsuz, eşsiz, işsiz kalmışlara, cezaevlerine düşmüşlere, ana diliyle okuyup yazma, şarkı-türkü söyleme özgürlükleri ellerinden alınmışlara atlamıştı. Sonunda da, özgürlük ve demokrasi savaşımında SOL'un sorumluluğunu anlatmış ve demişti ki:

"İdeolojik ayrılıklar, program farklılıkları ne olursa olsun, ortak paydalarda birleşmeli, bir kez daha yenilgi istemiyorsak, bu konuda iyi düşünmeliyiz. Geçmişin yenilgiye yolaçan zaafalarını göreceğ biçimde açık, birlikte çalışacak, yan yana yürüyecek kadar geniş yürekli olmalıyız. Şu ya da bu sudan gerekçeyle bölünme ve dar grupçuluk hoşgörülemez. Ayrılık noktalarını değil, birlik noktalarını bulmalı, görüş ayrılıklarını işbirliği ve dayanışmanın önüne asla bir engel gibi koymamalıyız. Başarının temel koşulu güçleri birleştirmektir.

Fotoğraf: Vahit ARAS

Sol kendini yenilemek zorundadır."

Bayrak, ezilen sınıf, ezilen ulus ve bunlara bağlı olarak ezilen inanç olguları gözetilmeden doğru bir demokrasi mücadelesi de, doğru bir sosyalist mücadele de verilemeyeceğini vurguluyordu.

Toplantıya katılanlar sanki bu sözleri önceden biliyor-muşcasına bir görünüm sergiliyordu. Sosyalist solun her kesiminden temsilciler, ayrı frekanslarda bulunmayı 12 Eylül öncesindeki kan davalarını yaratan bir neden değil, sol kültürü zenginleştiren bir olgu olarak algılar gibiydiler.

İbrahim Aksoy, Mehmet Ali Eren, Hüsnü Okçuoğlu,

Kâmil Ateşoğulları, Ömer Çiftçi, Rıza Yılmaz, İlhami Binici... Bunlar, çeşitli illerden seçilip Ankara'ya gelmiş SHP milletvekilleri... Bunlar ve o günkü toplantıya katılmayan bazı milletvekilleri, SHP'nin hazır kuvveti gibi... Her güzel olayın içinde bulunan, her güzel olaya destek veren politikacılar. "Aslında birçok arkadaşımız daha gelecekti, ama..." diyorlar. Aması belli. Bütçe görüşmeleri, Parti Meclisi toplantısı... Bir de Kars'taki deprem... Kars milletvekili Mahmut Alınak deprem bölgesinden, Diyarbakır Milletvekilleri Fuat Atalay ve Mehmet Kahraman'la İzmir Milletvekili Kemal Anadol TBMM'den gönderdikleri birer telgrafla katılıyorlardı toplantıya.

SHP'liler bu kadarla da kalmamıştı. Ankara İl Başkanı Dr. Uğur Cilasun ve Yönetim Kurulu üyeleri, Mamak ve Altındağ İlçe Başkanlarıyla, yöneticileri sanki bir "çıkarma harekâtı" yapmışlardı. SHP'lilerin çevresini saranlar bir yandan ülke sorunlarını, bir yandan da SHP'nin sorunlarını konuşuyorlardı.

12 Eylül'ün SOL'a yıllar yılı uyguladığı baskı ve tüm topluma getirdiği suskunluk böyle toplantılarda iyiden iyiye farkediliyor. Suskunlukları dağlar gibi birikmiş insanlar, böyle toplantılarda birbirlerini buldular mı FIŞKIRIYORLAR sanki. Hepsisi de, içindekileri bir an önce dışa vurmak için anlatıyor da anlatıyor. Doğaldır ki, herkes kendi ilgi alanından konuşuyor. Halkevlerinin çeşitli şubelerinden gelmiş yöneticiler İKİNCİ DİRİLİŞ'in coşkusu, İNSAN HAKLARI DERNEĞİ Genel Başkanı Avukat Nevzat Helvacı, Genel Sekreteri Akın Birdal ve Yönetim Kurulu üyeleri cezaevlerinde yakınları bulunanların acısını aktarıyorlardı. DEV-YOL ana davasında idamla ve müebbetle yargılanan on dolayında kişinin tahliyesi haberi tam bu aşamada Ekmekçi tarafından iletiliyor ve sevinç yaratıyordu. EĞİT-DER Genel Başkanı Ali Bozkurt, Yönetim Kurulu Üyeleri Cemil Çakır, Binali Seferoğlu, TÖB-DER eski yöneticilerinden İsmet Yalçınkaya, Abece çalışanları Abdullah Aydın, Ahmet İnce, sözü dönüp dönüp gözaltındaki arkadaşları Mustafa Meriç'e getiriyorlardı. Mustafa Meriç, arkadaşlarıyla birlikte açılışa katılmaya hazırlanırken polislerce gözaltına alınmıştı.

Özgür Gelecek'in tanıtım kokteyline çok sayıda öğretmen de katılmıştı. Sevinçleri, coşkuları gözlemlenirken, sözlerinden taşan bu öğretmenlerin adını vermek olmaz... Çünkü bu öğretmenler "düşer dillere dillere..." Ve çünkü bu öğretmenler ertesi gün kendilerini bu kış-kıyamette ya yurdun öteki ucunda bir yerlerde bulurlar, ya da kapının önünde. O nedenle hiçbirine adını sormadım.

Avukat Halit Çelenk bir gün sonra DGM'de yargılanacaktı. Abece Dergisinde çıkan yazısından dolayı İnsan Hakları Derneği Ankara Şubesi Başkanı Muzaffer İlhan Erdost'la birlikte yargıç önüne çıkacaklardı. Önce Erdost'un sorgusu yapılacak ve Çelenk bu davaya Erdost'un avukatı olarak katılacaktı. Daha sonra sırtındaki cübbesini çıkarıp, Erdost'tan boşalan sanık parmaklıklarının arkasına geçecekti. Doğaldır ki, o akşamın konusu, ertesi günkü duruşma üzerineydi. Çelenk ve Avukat Hasan Ürel, birkaç arkadaşlarıyla birlikte bir CİN'lik yaparak mutfağın yanındaki küçük odayı mesken tutmuşlardı. Sehpanın üzerinde kurdukları çilingir sofrasında bir yandan tatlı-tatlı demleniyor, bir yandan da salona giden mezelerin ilk uğrak yeri olmanın tadını çıkarıyorlardı. Antakyalı Çelenk'in çiğ köfteye ilgisi oldukça fazlaydı. Mustafa Ekmekçi kendilerine elindeki kadehi ve şen kahkahalarıyla eşlik

ediyordu. Bir yandan da geleneksel görevini yerine getiriyor, gözaltındaki Mustafa Meriç'in durumunu araştırıyordu.

12 Eylül öncesinde, tüm memurların her türlü haklarını savunmak üzere kurulmuş bir örgüt vardı. TÜM-DER... Bir de onun gözünü budaktan esirgemez Genel Başkanı Nizamettin Barış... 12 Eylül kıyımı, tüm yurtseverler gibi onu da, Yönetim Kurulu arkadaşlarını da daha bir bilemiş, daha bir keskinleştirmiş. Keyiflerine diyecek yoktu o akşam. Öte yandan Dış Hekimleri Birliği'nden ve DISK eski yöneticilerinden kimi arkadaşlar da konuklar arasındaydı.

Çağdaş Gazeteciler Derneği Genel Başkanı Ahmet Abakay, Danıştay Başkanı Orhan Tüzemen'den emeklilik öncesi o zehir-zıkkım demeci almanın haklı keyfiyle dolaşılıyor, bu haberden dolayı kendisini kutlayanlara "abiler, 2.5 aydır Başkan'ın peşindeydim, en sonunda kopardım demeci" diyerek havasını atıyordu. Toplantıya katılan bazı ANKA çalışanları Abakay'ın bu havasını paylaşıyorlardı. NOKTA Dergisinden, GÜNAYDIN Gazetesinden gelenler, 2000'e Doğru Dergisinden Hasan Yalçın'ın ortak konusu basın ve basının sorunlarıydı. Sosyalist Parti Ankara İl Başkanı Avukat Ali Kalan ise Anayasa Mahkemesi'nden çıkan lehte kararın ve bundan sonraki sosyalist partilere yolaçmanın sevinci içindeydi. Çağdaş Gazeteciler Derneği'nin ilk Genel Başkanı Yılmaz Ateş ise gruptan gruba dolaşıyordu. Hikayeci-kitapçı Remzi İnanç, şair Ahmet Telli ve ressam Ümit Sarıaslan açılışın son derece hoşnut konuklarıydı.

12 Eylül döneminde haksız yere yıllarca tutuklandıktan ve yargılandıktan sonra açılan tüm davalardan beraat eden eski Bakanlardan Şerafettin Elçi, dip odada daha çok güncel konularda kimi arkadaşlarla sohbet ediyordu. Kokteyilde kulağı çokça çınlatılanlardan biri de, memleketinde olduğu için açılışa bulunamayan yazar İsmail Beşikçi'ydı.

Bir köşede halk müziği sanatçıları Musa Eroğlu ve Gülşen Altun. Akşamın geceye dönüştüğü saatlerde onlar da seslerini ortaya koydular... Gece, onlara katılanların oluşturduğu koronun güzel türküleriyle noktalandı.

Herkes memnun-mutlu ayrıldı toplantıdan. Ama iddia ederek söylüyorum ki, o toplantının en mutlu kişisi bendim. O adını sormadığım öğretmenlerin oluşturduğu sevgi ve övgü denizinde boğulacak gibiydim çünkü. Varolsunlar, sağolsunlar.

Özgür Gelecek'in tanıtım kokteyli ya da şöleni tadıyla atlatıldı. Atlatıldı ya, yöneticilerin SOL için SOSYALİST BASKIN için belirledikleri YAZGI burada da değişmedi.

Ertesi sabah polisler Mehmet Bayrak'ın eline kararı tutuşturuverdiler.

"... Yazılarda TCK'nun 142/3-6 maddesinde açıklanan yayın yoluyla kürtçülük, bölücülük propagandası yapmak, TCK'nun 312. maddesinde açıklanan, halkı kanuna itaatsizliğe tahrik etmek ve halkı sınıf, bölge, ırk farklılığı gözeterek, kin ve düşmanlığa açıkça tahrik etmek suçlarının işlendiğine dair açıklamalar yer alması sebebiyle muhtevası suç teşkil eden, Aralık-88 tarihli Özgür Gelecek isimli derginin toplatılmasına..."

Eeee... Değişmez rota bu... SOLDA BÜTÜN YOLLAR DGM'DEN GEÇER.

SHP'de Çekişen İki Eğilim Üzerine

Cemil BARAN

SHP içindeki kaynaşma Bay Ali Topuz'un darbesiyle taşma noktasına ulaştı. SHP'deki bunalım, besbelli, ülkedeki genel bunalımdan kaynaklanıyor. Derinleşen çelişkilerin en başta SHP içinde dışa vurması şaşırtıcı değildir.

SHP kendisini sosyal demokrat sayıyor. Bu tür partiler genellikle "sol"dan sayılıyorlar. Batı ülkelerinde bunların tarihi kökenleri işçi sınıfına dayanıyor. İdeolojik olarak da Marksizmle başlamışlar, ama zamanla devrimci Marksizmden kopmuş, sonuçta burjuva düzeni çerçevesinde reformcu partilere dönüşmüşlerdir. Ülkeden ülkeye farklılıklar görülse de, bu tür partilerin iki ana özelliğinden söz etmek mümkün: burjuva demokratik kurumlara sahip çıkış ve emekçilerden yana düzenlemeler yapma, sosyal güvenceleri artırma. Batı ülkelerindeki gelişme düzeyi de bu ikincisini yapmaya elveriyor. Sosyal demokrat partiler, bugüne dek iktidara geldikleri ülkelerin hiçbirinde kapitalizmin temellerine dokunmadılar ama, demokrasinin çerçevesinin genişlemesinde, ekonomik ve sosyal koşulların emekçilerden yana iyileştirilmesinde bir hayli katkıları var.

SHP'nin durumu elbet farklı. Türkiye "sosyal demokratları" tarihsel olarak işçi kökeninden gelmiyorlar. Marksizmle hiçbir dönemde, "tanrı korusun!" bir ilişkileri olmamıştır. Onların tarihsel geçmişi CHP'dir. CHP'nin ise, Cumhuriyet'ten bu yana, egemen sınıfların ilk partisi ve uzunca süre "tek parti" olarak, her türlü sol ve marksist düşünceye tam bir düşmanlığa varan anti komünist geleneğin oluşmasındaki payı malumdur.

Ama zaman CHP'yi de sola doğru itmiş ve 12 Eylül balyozunun "ata yadigarı" olanlar da dahil, tüm partilere inmesi üzerine, ondan bugünkü SHP doğmuştur. Bir yandan, onun emekçi sınıfların, ezilen halk kesimlerinin oyuna ihtiyacı var, bu nedenle onlar için birşeyler yapmak, en azından onlardan yana görünmek zorunda; diğer yandan, işçi sınıfının, Kürt halkının ve öteki sömürülen, baskı gören yığınların kendi öz örgütlerini kurmalarının yasaklı olduğu bir ortamda, kitleler, SHP'den birşeyler bekliyor ve ona destek oluyorlar. Ama kitlelerin özlem ve istekleriyle Türkiye işi "sosyal demokrat" bir partinin yapısı ve politikası arasında ciddi bir çelişki olduğu da ortada ve bu, ister istemez, ileriçi tabanla tutucu yönetim arasında çatışmalara ve SHP içinde bunalımlara yol açıyor.

Tüm ülkelerde sosyal demokrat partilerde sağ ve sol kanatlar var. Demokrasi geleneğinin güçlü olduğu toplumlarda bu durum, söz konusu örgütler bakımından bir sorun oluşturmuyor; aksine, Sosyal Demokrat hareketin gücünü ve birliğini korumasına hizmet ediyor.

SHP'ye baktığımızda da bu kanatları görüyoruz. Ama SHP henüz bir dengeye varmamış. Bir kez, söz konusu tarihsel geçmişi, sınıfsal ve ideolojik yapılanması nedeniyle SHP içindeki sağ kanat çok daha tutucu ve çok daha burjuva nitelikte. Sol kanat ise, Batı'daki örneklerinden daha radikal. Bu da nedensiz değil; Türkiye'de çelişkiler keskin, sınıf mücadelesi etkin; bir de pek az ülkede görülen çapta bir ulusal sorun var. Bunlar SHP içindeki kanatları etkiliyor; sağ kesim kitle mücadelesinden, ezilen ve sömürülen toplum kesimlerinin istemlerinden ürküp daha da tutucu mevzilere çekilirken, hatta işi, son Ali Topuz örneğinde olduğu gibi tam bir makartizme vardırırken, sol kanat, Batılı ülkelerdeki benzerlerinde pek görülmeyen tipten mücadeleciler bir nitelik kazanıyor.

Son dönemde kitle hareketinde belli bir yükseliş var. 12 Eylül'ün, işçi hareketinin elini kolunu bağlamak, onu eylem yapamaz duruma düşürmek için getirdiği tüm setlere, engellere rağmen, çeşitli işkollarında işçiler, şimdiye kadar görülmemiş bir bilinç, yaratıcılık ve gözüpüklükle direniyorlar. Grevler, boykotlar, çeşitli türden direniş ve dayanışma eylemleri birbirini izliyor. Cezaevleri kaynıyor. 1 Ağustos genelgesine karşı 2000 kişi ölüm orucunda. İnsanlar işkencenin, tek tip elbisenin, sevk zincirinin ve tüm öteki onur kırıcı baskıların, haksızlıkların kaldırılmasını istiyorlar. Onurları için yavaşlamalarını ortaya koyuyorlar. Analar-babalar, aydınlar, üniversite öğrencileri, işçiler, bir parça onur ve sorumluluk taşıyan herkes zindanlarda direnen insanlarımızla dayanışma içinde. Diğer yandan, Kürt sorunu, hem de böyle bir dönemde kabuğunu kırıyor. Yıllardır süren inkâr ve terör politikası öyle tepkiler yaratıyor ki sonunda insanlar herşeyi göze alıp tepki gösteriyorlar. Gerçeğin tartışılmasını, soruna adil ve demokratik bir çözüm bulunmasını istiyorlar. Kürt sorunu parlamentoya, basına yansıyor, aynı zamanda uluslararası boyut kazanıyor. İnkâr, teröre dayalı politikaların iflas ettiği, ülkeye ve topluma hiçbir yarar sağlamadığı, aksine ciddi zararlar verdiği, kanayan yaralara yol açtığı giderek daha geniş çevrelerce anlaşılıyor. Özetle, yığınların sömürü ve baskıya karşı mücadelesi, demokrasi ve insan hakları yönündeki toplumsal muhalefet çeşitli kanallarda ve güçlü biçimde kendisini açığa vuruyor.

Buna karşılık SHP yönetiminin yaptığı nedir?

SHP, işçi sınıfındaki kaynaşma karşısında burjuva basınından daha suskundur; sanki üstüne düşen bir görev yokmuş gibi. SHP yönetimi açlık grevleri ve Kürt sorunu konusunda suskun bile değil. O bu gelişmelere karşı tepkici ve öfkeli.

İçerde ikibin dolayında insanın engizisyon koşullarına, nazi kampları benzeri işkence ve baskı ortamına karşı, ya-

samlarını ortaya koyarak verdikleri onurlu mücadele, toplumun tüm ilerici, vicdan sahibi kesimlerini sarstığı gibi, yer yer SHP tabanını da harekete geçirdi. Onlar da içerdeki insanlara destek olmak istediler. Yer yer SHP binalarında destek grevleri oldu. Bu doğaldı ve demokrasi mücadelesinin bir gereği idi. Oysa SHP merkez yönetiminin buna karşı gösterdiği tepkinin savunulur bir yanı yoktur. Sayın İnönü açlık grevini bir "şiddet eylemi" gibi niteliyor ve karşı çıkıyor. Bu doğru değil. Açlık grevini bir şiddet eylemi olarak göstermek çok aşırı bir zorlamadır. Gerçek şu ki cezaevlerindeki uygulama bizzat Türkiye'nin kendi yasalarına, hatta 12 Eylül yasalarına bile aykırı biçimde yürütülmektedir. İçerdeki insanın hakları gasp edilmiştir. Ona şiddet uygulanmakta, onuru kırılmakta, aç bırakılmakta, fizik ve moral olarak yok edilmek istenmektedir. Yapılan bir suçtur, hem

de ağır bir suç. Ama, Sayın İnönü de içinde, SHP merkez yönetimi içerdeki durumu teşhir etmek, kamuoyu oluşturmak, hükümeti, tam bir devlet terörü olan bu uygulamadan alıkoymak için, demokratik bir partiye ve sorumluluk duyan her insana düşen çabaları göstermemiştir.

Ya Kürt sorunu karşısında tutum ne? Bugünkü SHP yönetimi gerçeği tartışma, onu kabul etme, demokrasinin ve insan haklarının evrensel ölçülerine uygun çözümler önerme cesaretini gösterebiliyor mu? Bu konuda demokratik ve şovenizm bir bıçağın sırtı gibi keskin bir çizgiyle ayrılıyor. Bir tarafta gerçekler, varolan halklar, onların kardeşliği ve buna uygun gerçekçi, adil bir çözüm; diğer yanda inkâr, eşitsizliğin savunulması ve bunun sonucu olarak baskı ve zulüm politikasının sürdürülmesi var. Bir başka deyişle, biri politik çözüm getirirken, sorunu ortadan kaldırırken, diğeri yarayı derinleştiriyor ve çıkmazda ısrar ediyor. SHP merkez yönetimi hangi yandadır? Hangi yanda olduğu şimdiye kadarki pekçok olayla, son olarak da Topuz olayıyla bellidir. Bu yönetim demokrasi konusunda başarılı bir sınav verememiştir. O kitlelerin ve bizzat SHP tabanının çok gerisindedir. SHP gerek demokratik haklar, gerekse emekçilerin ekonomik istemleri konusunda Batı'daki sosyal demokrat partilerin bile çok gerisinde kalmıştır. Oysa Türkiye'deki çelişkiler çok daha derindir ve demokrasi doğrultusunda yol almak, emekçilerin durumunu asgari düzeyde de olsa iyileştirmek, düşünce ve eylem planında daha çok cesaret gerektirmektedir.

Bugün, SHP içinde ve dışında birçok ilerici insan, SHP yönetiminin muhalefet yapmaktan ürktüğünü, sorunlardan kaçtığını görüyor ve haklı olarak soruyor: Muhalefet yapılmadan iktidar olunur mu?

Gerek İnönü'nün, gerekse Deniz Baykal ve ekibinin, sözde SHP'yi iktidara getirmek için izledikleri politik doğrultu, görebilenler için artık yeterince açık seçiktir. Bu, 12 Eylül rejiminin güçlerini, sermaye kesimini ve militarist çevreleri, onların arkasındaki emperyalist güçleri ürkütmemek, hatta onların desteğini alma politikasıdır.

Sayın Baykal'ın işçi direnişleri karşısında susarken, ikide bir işveren çevrelerinin toplantılarına gitmesi, onlarla ken-

dı programını tartışma gereği duyması boşuna değil. Baykal onlara, bir SHP hükümetinden korkmaları için sebep olmadığını anlatmaya çalışıyor; Özal'a, ya da yedekteki Demirel'e karşı böylece "alternatif" olabileceğini sanıyor. Emekçilere, toplumun sömürülen, baskı gören kesimlerine yönelik bir program sunma ve -para babaları gibi bir avuç olmayıp toplumun ezici çoğunluğunu oluşturan- bu kesimlerden destek alma anlayışı ise ortada görünmüyor.

Bunun nedeni açık: Bir kez, Baykal ekibi, iktidar olmak için kitlelere güvenmiyor, "güçlü" ve kamuoyunu yönlendirici saydığı sermaye çevrelerinin desteğine bel bağlıyor. İkincisi, bu ekip emekçilerin ve toplumun öteki sömürülen, baskı gören kesimlerinin istemleri uğrunda mücadeleyi göze alamıyor, üstelik bu istemlerden ürüyor. Bu istemler söz konusu olduğu zaman öteki sağ çevrelerin tutumuna yaklaşıyor.

Kısa süre önce, cezaevlerindeki açlık grevlerinin desteklenmesi için bir grup SHP'li milletvekilinin önerisine karşı Baykal'ın verdiği yanıt ilginçtir: O, "profesyonel bir parti gibi çalışmalıyız", diyor ve ekliyor: "POL-BİR suçlu da POL-DER'in hiçbir suçu yok mu? Bizim parti olarak durumumuz ayırdır, bizim elimiz kana bulaşmamıştır."

Görülüyor ki sayın Baykal, cezaevlerindeki insanların meşru ve haklı istemlerine sahip çıkmayı, onların kendilerine yapılan ağır haksızlığı ve baskıları sona erdirmek için giriştikleri açlık grevini desteklemeyi "amatörlük" sayıyor. Mantık ortada; çünkü bu insanlar "terörist"tir, "elleri kana bulanmıştır", onlar ister POL-BİR'li, ister POL-DER'li olsunlar, aşırı sağ ve solun mensuplarıdır. O halde onlar için ne diye başımızı ağrıtalım... Bu işlere bulaşırsak kamuoyunu ürkütürüz ve oy kaybına uğrarız... İşte, Baykal'ın söylediği tamı tamına budur.

Ne var ki, hem bu genelleme doğru değil, hem bu tutum demokratik değil, hem de bu anlayışla ve tutumla kitlelerin güveni kazanılamaz; olsa olsa bu uygulamaların sorumlusu olan egemen çevrelerin güveni kazanılır.

Düşünün ki 12 Eylül'ün başından bugüne karakollardan, tutukevi ve cezaevlerinden yüzbinlerce insan geçti. Bunlar hep şiddet olaylarının sanıkları veya "eli kanlı" kimseler mi idiler?. Besbelli ki değil. Ama bu insanların içinde işkence ve hakaret görmeyen enderdir. DİSK ve Barış Derneği yöneticilerinin durumu ortada. Kaldı ki, içerdeki bu insanların bir bölümü şiddet eylemlerine bulaşmış olsa da, bugün açlık grevleriyle gündeme konan sorun o değil; kimseden şiddet eylemlerini alkışlaması istenmiyor. Grevcilerin istemleri ortada: İşkencenin, onur kırıcı davranışların son bulmasını, kendilerine insanca davranılmasını istiyorlar. Bu ise bir demokratik haklar sorunudur. İlkesel olarak işkenceye, baskılara karşı mıyız, değil miyiz? Cezaevlerinde tutuklu ve hükümlülere uygulanan bu yasa dışı baskıların, zulmün devamından yana mıyız, değil miyiz? Sorun işte budur. Ülke bir uçtan bir uca kaynarken, sözde demokrasinin önündeki engelleri kaldıracığını ileri süren bir parti nasıl susabilir ve pasif biçimde olayları gözleyerek, ara sıra, yasak savma kabilinden bir iki açıklama ile durumu nasıl geçiştirebilir? Profesyonellik bu

mudur?

Açıkça ortada ki, gerek sözkonusu açlık grevlerini "şiddet eylemi" sayan İnönü, gerekse bu işe seyirci kalmayı ve "tarafsızlığı" profesyonellik adına savunan Baykal, çok talihsiz sözler etmişler, kendilerini de partilerini de güç duruma düşürmüşlerdir.

Sözkonusu "tarafsızlık" yeni birşey değil; bu, 12 Eylül öncesinden hatırladığımız bir hastalıktır. O dönemde de, kitlelerin "umudu" ve "Karaoğlan" olarak sahneye gelen Ecevit, şer güçlerini yatıştırmak için, sözde sağla sol arasında tarafsızlık rolü oynamış, ama gerçekte dönüp sola vurmuştu. Onun iktidarı döneminde POL-DER'in, TÖB-DER'in ve daha birçok demokratik örgütün kapatıldığı, sol basının üzerine, Demirel'den bile daha sertçe gidildiği hatırlardadır. Ama bu politikanın sonuçlarını, sayın Ecevit de içinde, hep birlikte görüp yaşadık. Sayın İnönü ile Baykal, acaba tarihi birkez daha tekerrür mü ettirmek istiyorlar?

Tarihsel olaylar karşısında, ileri ile gerinin, haklı ile haksızın, zorba ile mazlumun mücadelesi sözkonusu olduğunda tarafsızlık ne anlama gelir? Böylesi bir tarafsızlık gerinin, haksızın, zorbanın tarafını tutmak olmaz mı?

Kitleler için bir "umut"a dönüşmek, sonra da, bu çapta bir kişi ve önder olmadığı için, sözkonusu umudu, betona düşen bir ayna gibi tuzla buz etmek... Ecevit bunu yaptı. Sayın İnönü ile Baykal ise bu yolu arşınlamak istiyorlar. Kendileri için neyse ama, SHP'ye umut bağlayan veya en azından on-dandemokrasi adına birşeyler bekleyen kitleler için ne büyük talihsizlik..

Ecevit, sermaye çevrelerine güven vermek, "hassas çevreler"i ürkütmemek için tarafsızlık rolü oynadı. Bu onu iktidarsızlaştırdı. Bununla da yetinmedi, sağa dokunmayı, faşist milislerin üzerine gitmeyi, kontrgerillayı ve devlet içinde ve yaddevlet eliyle örgütlenmiş öteki törer güçlerini deşifre edip dağıtmayı göze alamazken, şer güçlerini yatıştırmak için soldan kurban verdi. Ama bu da onun iktidarını korumasına olanak vermedi. Sayın İnönü ile Baykal ise, henüz muhalefette iken, yani, iktidara gelmek ve "umut" olmak için de olsa, asgari bir mücadeleciliğin gerekli olduğu koşullarda böylesine, kitleleri hesaba katmayan bir örnek sergiliyorlar.

Sayın İnönü ve Baykal, şer güçlerine daha şimdiden, hem de bizzat SHP içinden kurbanlar sunuyorlar. Ali Topuz'un çıkışının arkasında hangi eller vardı, ayrı bir konu. Ama bu çıkışın tam bir makkartizm olduğu belli bir şey. Bu adam, ANAP içinde de tümüyle geçerli olan bir kafa yapısını sergiliyor. Bu şoven, ilkel, tutucu bir kafadır.

Partinin Genel Sekreter Yardımcısı olan bu adam, "SHP aşırı solun işgali altındadır" diyor, SHP'ye "sızmış" TKP'lilerden, PKK'lılardan, Dev-Yol'culardan söz ediyor. Üstelik bunu partisinin yetkili organlarında tartışarak değil, poliye yöntemlerle yapıyor. Sonra da kendisi, "MYK'ya kolaylık olsun diye" görevinden istifa ederken, İstanbul dahil, onun suçladığı yedi yönetimine işten el çektiliyor. Makkartizm amacına ulaşıyor. Ama SHP ve bir tüm olarak ülkenin demokrasi güçleri acaba bundan ne kazanmıştır?

SHP içinde olup bitenlere en çok Özal'ın ve öteki 12 Eylülcü güçlerin sevindiğine kuşku yok. Ama SHP'nin merkez yöneticilerinin yukarda sayılan ve sayılmayan çeşitli söz ve

eylemlerinin ülkenin demokrasi güçleri ve bizzat, SHP'den birşeyler bekleyen yığınlar üzerinde soğuk duş tesiri yaptığını kuşku olmasın. Kendi örgütü içinde demokrasiye tahammül edemiyenler, seçilmiş il örgütlerini pırasa gibi doğrayanlar ülkeye nasıl demokrasi getirebilir? Daha muhalefetten bile kendilerini yığınlara değil, sermaye güçlerine beğen-dirmek isteyenler, iktidara geldiğinde emekçiler için ne yapabilir?

Sayın İnönü ve Baykal ekibinin kitlelere yönelik politika ve beklentileri ilginçtir. Onlar kitlelerden oy bekliyorlar, ama eylem değil. Kitleler, açlığa, zamlara, işsizliğe, zulme, işkenceye karşı uslu uslu oturup seçimleri beklemeli ve SHP'ye oy verip onu iktidar yapmalı.. SHP de uslu olmalı, fincancı katırlarını ürkütmemeli, böylece geleceğini güvenceye almalıdır.. Ancak o zaman iktidar olabilir!

Ama çoğu kişi haklı olarak soruyor: Bu muhalefet mi? Muhalefet olamayan nasıl iktidar olur? Eğer sorun para balarını, 12 Eylülcülerin beğenisini kazanmaksa, o zaman SHP'ye ne gerek var? ANAP bu işi çok daha iyi becermiyor mu?

İktidar olmak için de bir "taraf"a gerek vardır ve bu, rakibin tarafı olamaz. İktidar olmak için de cesarete ve bir bedele gerek vardır. Korkak bezirgânın ne kâr ne de zarar ettiği görülmüştür.

Sosyal demokrasi nedir, ne değildir, bu partiler toplumsal yaşamı ne ölçüye kadar etkileyebilir veya dönüştürebilir, ayrı bir konu. Ama belli bir tarihsel döneme damga vurabilmek, partiler için de liderler için de, toplumun ihtiyaçlarını ve kendi rolünü iyi kavramaya bağlıdır. İleri görüşlü ve cesur bir lider, uygun koşullarda partisini ve toplumu belli hedefler için seferber edebilir, başarı sağlayabilir. İçinde yaşadığı dönemin ve toplumun beklentilerinden bir başka deyişle kendi rolünden habersiz liderler ise, temsil ettikleri güçler bakımından bir ayak bağıdır ve tarihte iz bırakmadan gelip geçerler.

SHP'deki son gelişmeler, gerek SHP'liler, gerekse SHP dışındaki ilerici, sol çevreler bakımından önem taşıyor. 141-142'nin varlığı ve tüm öteki yasal engeller ve baskılar nedeniyle sol ve ilerici güçler bugün bütünüyle ve legal olarak politika sahnesine çıkamıyorlar ve bunlar, SHP'nin demokrasi ve kitleler açısından olumlu kimi çabalarını destekliyorlar. Demokrasi güçleri bu aşamada SHP'nin kan kaybetmesinin ANAP ve öteki anti demokratik güçlere yaradığının bilincindedir. Baykal yönetimi, bir yandan ürkek ve tutucu politikasıyla örgütü eylemsiz bırakmış, bunalımın derinleşmesine yol açmış, diğer yandan da sözkonusu bunalımı sol kanadı tasfiye için kullanmaya yönelmiştir. Bu, tam da 12 Eylülcü güçlerin istediği bir şeydir. Tüm demokrasi güçlerine ve SHP'ye zarar verdiği gibi, sonuçta Baykal ekibine de yaramıyacaktır. Bu anlayış SHP'yi bugün bulunduğu konumdan çok daha gerilere iter ve küçültür.

SHP yönetimi, eğer örgütünü başarıya götürmek istiyorsa izlenecek politika, sermaye çevrelerini, 12 Eylülcülerini memnun edecek adımlar atmak, parti içinde sol kanadı tasfiye etmek ve şovenizme prim vermek değil, kitlelerin istemlerine sahip çıkmak ve demokrasi yönünde kararlı bir mücadeleye girişmektir. Herşeye rağmen buna hâlâ zamanları var.

SHP'deki Son Gelişmeler Üstüne Aydın Güven Gürkan'la Konuşma

– SHP'de 7 il yönetiminin görevden alınmasıyla açığa çıkan "tasfiyecî" yaklaşımları nasıl değerlendiriyorsunuz?

– 7 il yönetiminin görevden alınmasıyla parti içi hukuk ve parti içi demokrasi çok ağır bir darbe almıştır. Hukuk ve demokrasi ilkelerine biraz saygı duyan ve bunların varlığını biraz önemseyen bir insanın bu son tasfiye olayını içine sindirmesi, aldırmaçlık göstermesi ve bağışlanabilir sayması olanaklı değildir. Demokrasiyi, özgürlükleri, hukuku ve hakça bir düzeni özleyen ve bunların ancak SHP eliyle gerçekleştirilebileceğine inanan birçok insan için yaşamak zorunda bırakıldığımız bu acımasız hukuk ve demokrasi dışı eylem büyük bir düş kırıklığı yaratmıştır. Anlaşılan demokrasiye, özgür bir ortama, adalete, hakça bir düzene, çoğulcu bir toplum yapısına ve katılımcı işleyişlere ulaşmak sanıldığından daha uzun bir süreç olacak. SHP'nin bugünkü yöneliminde ortaya çıkan anlayış, demokrasiyi, özgürlükleri ve hukuku savunan kurumların kendi içlerinde bile demokratik ve özgürlükçü değerlerin henüz daha yeterince özümsememiş olduğunu göstermiştir. Bu çok acılı bir deneyim olmuştur.

– Bu görevden alma işlemlerine karşı SHP'nin kendi içinden yeterince tepki gösterilmiş olduğunu söyleyebilir misiniz?

– Sade partililerimizin ve kamuoyunun çok tepki duymuş olabileceğini düşünüyorum. Ancak üst kademelere tırmanmış "profesyonel" politikacılarımızın daha az tepkili olduklarını ve hatta tepkisiz kaldıklarını gördüm. Kuşkusuz bunda yerel seçimlerin çok yaklaşmış olması önemli bir etken oluşturdu. Sanıyorum yerel seçimler herkesin tepkisini biraz ertelemesine neden oldu. Bu sorumlu tavrı anlayış ve saygıyla karşılıyorum. Ancak bu yaklaşım, olayın boyutlarının ve anlamının küçümsenmesine de neden olmamalıdır. Bence olayı bir genel merkezin kendi parti içi egemenliğini pekiştirme arzusundan çok daha ötede bir önem ve anlama sahiptir.

– Nedir sizce bu?

– Bu son operasyonda birincil derecede önemli olan seçilmiş organlara bakış açımızdır. Seçimle gelenin seçimle gitmesi ilkesi ve seçimle gelenlerin ancak kendilerini seçen-

ler tarafından görevden alınabileceği ilkesi bir kez zedelenmeye başladı mı, bu zedelenmenin nerede duracağını kestirmek artık çok güçtür. Bence Parti'mizdeki bu son operasyon Türkiye'de demokrasi dışı birçok eyleme haksız bir "bağışlanırlık" kazandırmıştır. Örneğin kanımca seçilmiş belediye başkanlarının İçişleri Bakanlığı'na görevden alınmasıyla bizdeki operasyonun arasında hiçbir nitelik farkı yoktur. Oysa biz Parti olarak bu işlemlere ve "idari vesayete" karşı çıkıyorduk. Bu konuda şimdi nasıl inandırıcı olabileceğimiz çok merak ediyorum. Bence Türkiye'de hep birlikte öğrenmemiz gereken demokrasi derslerinin başında seçilmiş organların dokunulmazlığı gelmelidir. Kuşkusuz seçilmiş organlar da yanlışlık yapabilirler, eksiklik gösterebilirler ve hatta kimi zaman demokrasi dışına da taşabilirler. Ama tüm bu sorunlar ve çözüm arayışları seçenlerle seçilenler arasında kalmalıdır. Kimse kendisinde "vesayet" hakkı ve yetkisi görmemelidir. Son olarak şunu da söylemek istiyorum. İster bir partide, ister bir kurumda ve isterse de Türkiye'nin genel yönetiminde olsun, yönetim erkini ellerinde tutanlar, kendilerini biraz "sıkışmış" hissettikleri zaman, hemen demokrasi dışına kaçıyorlar. "Demokrasi", yöneticiler açısından işler iyi gittiği sürece korunması gereken bir kurum gibi algılanıyor. İşler gönüllerince gitmeyince demokrasi ve demokratik işleyişler yöneticilere bir yük gibi gelmeye başlıyor. Bu çok kötü bir gelenek. Bu gelenek yaşadıkça Türkiye'de demokrasinin sık sık kesintiye uğramasını önleyemeyiz.

– *CHP'nin son zamanlarında da bu tür görevden almalar çok sıklaşmıştı. Eski gelenekler yeniden mi canlandırılıyor?*

– CHP döneminde aktif siyaset içinde değildim. Bu nedenle bu konuda pek fazla bir şey söyleyemem. Ama siyasal geleneklerimizin yenilenmesi gerekliliğine çok inanıyorum. Türkiye'yi bir günde tam demokratik bir ülke yapmak kuşkusuz olanaklı değildir. Bu uzun bir süreç olacaktır. Ama bu uzun sürecin temel dinamiğini siyasal partiler ve bunların başında da SHP oluşturacaktır. Siyasal partiler birer "demokrasi okulu" gibi görülmelidir. Toplumun genel demokrasi ortamında çok daha ileri bir demokratik ortamı kendi içlerinde oluşturmalı ve topluma örnek olabilecek ve onu özendirebilecek demokratik işleyişleri kendi içlerinde kurumlaştırmalıdır. Türkiye'ye demokrasi, demokrasi konusundaki parlak söylevlerle gelmez. Ben SHP de dahil tüm siyasal partilerimizde parti içi demokrasinin, çoğulculuğun ve katılımın çok kavruk olduğunu düşünüyorum. Siyasal partilerimiz 1950' den bu yana kurumlaşma ve kendi iç demokrasilerini geliştirme yolunda gerekli aşamaları sağlayamadılar. Bu nedenle de Türkiye'de demokratik açılımlar ve gelişmeler çok sahipsiz kalıyor, çok ağır ilerliyor. Kanımca SHP hızla kurumlaşmalı, kendi iç çoğulculuğunu güvencelere bağlamalı, katılımcılığını geliştirmeli ve demokratik işleyişlerini pekiştirmelidir. Organların seçiliyor olması ve parti üyelerinin zaman zaman eleştiri geliştirebiliyor olması Partimizin demokratik kurumlaşması için geçerli olmaktan çok uzaktır.

– *"Demokrasi talebi" konusunda Parti tabanı ile Parti üst yönetimi arasında bir çelişki olduğunu söyleyebilir misiniz?*

– Evet, evet, evet... Bu galiba evrensel bir trajedi. Özgürlük, demokrasi ve adalet daima yönetilenlerin içtenlikli istemi olmuştur. Hangi düzeyde olursa olsun yöneticilerde bu istem aynı canlılıkta gelişmiyor. Kanımca bizde de bu böyle. Bence son tasfiye operasyonunun ardında yatan ama hiç söylenmeyen temel gerekçe, SHP tabanında köktenci istemlerin, kararlı dönüşüm arzularının ve radikal demokratik tavırların giderek gelişmesi ve yaygınlaşması olmuştur. Bu, bir bütün olarak yönetici sınıfa ürküntü vermiştir. Gelişmelerin yeterince denetlenemeyeceği ve yönlendirilemeyeceği korkusunu salmıştır. Bu anlamda egemen sınıf sözcülerinin SHP'deki son operasyona tuttıkları şakşak çok öğreticidir.

– *Bu operasyonun çok önemli bir yerel seçim öncesinde yapılmış olması da çok ilgi çekici değil mi?*

– Hem de nasıl! Bu boyuttaki bir operasyonun Partimizin yerel seçim şansını küçümsemez ölçüde zedeleyeceğini sokaktaki çocuk bile kavrayabilir. Parti yöneticilerinin bunu görmemiş olmasını düşünmek gerçekçi değildir. Pekâlâ görmüşlerdir. Ancak demek yerel seçimlerde başarılı olmaktan çok daha fazla önemsedikleri başka hedefleri var. Sanıyorum bu hedef, Partiyi bir an önce "güvenilir" kılmak ve göstermektir. SHP'yi "güvenilir" kılmakla kimlerin güveninin kazanıldığını ve bir yerel genel seçimde başarılı olmaktan daha çok önemsen hedefin ne olduğunu hep birlikte yaşayarak göreceğiz.

– *Partide "anarşi ve terör" uzantıları olduğu savını ne diyorsunuz?*

– Çok şaşırtıcı buluyorum. 12 Eylül sonrasında yüzbinlerce insan hakkında soruşturma, kovuşturma yapıldı. Kitlesel gözaltına almalar uygulandı. Onbinlerce insana da adalet yolları adamakıllı zorlanarak ve işkencelerle ifade alınarak cezalar verildi. Diğer bir deyişle hukuktu, adaletti, savunma hakkıydı gibi "inceliklere" fazla kulak asılmadan bir "kitlesel arıtma" işlemi uygulandı. Ayrıca 12 Eylül bir siyasal partiler yasası çıkartarak afiş asmak gibi çok basit suçlardan ceza almış insanların bile siyasal partilere kayıtlı olma haklarını ebediyen ellerinden aldı. Bununla da yetinilmedi, böylelerinin siyasal partilere kayıtlarını yaptırıp, yaptırmadıklarının sürekli bir biçimde denetimini cumhuriyet savcılarına bir görev olarak verdi. Kısıtlılıklar yalnızca bunlardan da oluşmamaktadır. Cumhuriyet savcıları, hüküm giymemiş olsa bile, istediği her parti üyesinin kaydının silinmesini doğrudan isteyebilir. Artık insaf edilsin. 12 Eylül yasalarının ve uygulamalarının bile "sizin politika yapmanızda bir sakınca görmüyoruz" dediği insanlarda hâlâ "suç" ve "suçluluk" aranıyor olmasını büyük bir hüznle karşılamamak olanaklı mıdır?

– *SHP'de "aşırı" da varmış. Öyle deniliyor. Sizce kimler "aşırı"dır?*

– Önce bir kez bir sosyal demokrat parti için "sol aşırılıklar"ın söz konusu olabileceği gibi; "sağ sapmalar"ın da söz konusu olabileceğini anımsatmak isterim. Örneğin düşüncede "suç" arıyorsanız; örneğin militarizme anlayışla bakıyorsanız; örneğin seçilmiş organların istenildiğinde görevden alınabileceğini düşünüyorsanız; örneğin demokrasiyi, varlığından gerekirse ödün verilebilecek bir kurum olarak görüyorsanız; örneğin ülkemizde yasaların suç saymadığı düşünce ve eylemleri "suç" sayıyorsanız; örneğin emeğin hakkını savunmada aldırmaçlık yapıyorsanız; örneğin insanlar arasında mezhep, köken ve dil farklılıkları nedeniyle ayırım yapılmasını gerektiğince önemsemiyorsanız; örneğin "aşırı sol sızmalar" olasılığı kadar "sermaye yönlendirmeleri" olasılığını "tehlike" saymıyorsanız; örneğin Parti içinde çoğulculuk ve katılım yollarının tıkanmasına aldırmaçlıyorsanız o zaman pekâlâ bir sosyal demokrat parti için "sağ sapmalar"dan ve "sağ aşırılıklar"dan söz edilebilir. Ama şimdi gelelim "sol aşırılıklar"a... Kanımca bir sosyal demokrat parti için ancak şunlar kendi doğrultusu açısından "aşırılık" sayılabilir. Eğer sınıf çokluğu yadsınıyor, bir sınıf egemenliği isteniyor ve bir sınıf devrimi isteniyorsa, bu sosyal demokrasiyi aşan bir tavidir. Eğer katılımcı, çoğulcu ve özgürlükçü parlamenter demokrasi bir amaç değil, bir "araç" ve bir "geçiş" uygulaması olarak görülüyorsa bunu da sosyal demokrasi ile bağdaştırmak olanaklı değildir. Eğer temel hak ve özgürlükler birer "burjuva kandırmacası" ve "aldatmacası" sayılıyorsa, bu da sosyal demokrasiyi aşan bir yaklaşımdır. Eğer "özel mülkiyet" ve "özel girişim" ilke olarak kabul edilmiyorsa, bunu da sosyal demokrasinin sınırları içinde saymak olanaklı değildir. Ama ben böyle görüşlerin varlığını tanıdığım olmadım. Bunların varlığını öne sürenler; bunların varlığını da kanıtlamak zorundadırlar.

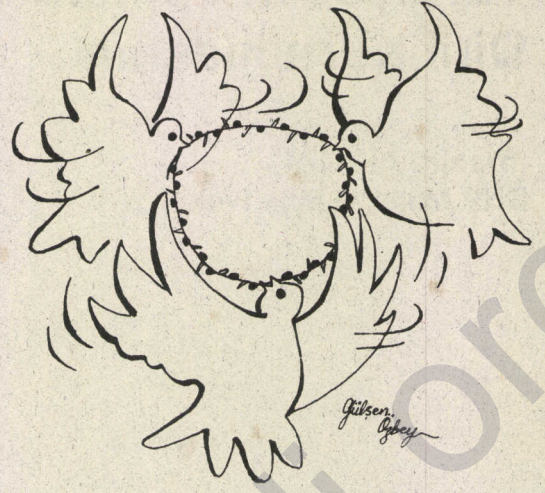
– *Partide "mezhepçilik", "bölgecilik" ve "bölücülük" yapıldığı savlarını nasıl karşılıyorsunuz?*

– Parti'mizde Kürt kökenli üyelerimizin kendi özgün dil ve kültürlerini yaşatmak ve geliştirmek konusunda demokratik duyarlılıklar gösterdikleri bir gerçektir. Bunların farklı etnik kökenden gelmiş olmaları nedeniyle üzerlerinde baskı

uygulandığı ve kendilerine kuşkuyla bakıldığı yolundaki yakınmalarının olmadığını söylemek de olanaksızdır. Sorun vardır ve sorun sık sık dile getirilmektedir. Ama bu demokratik işlemlere bakarak Parti'de bölücülüğün var olduğunu söylemek gerçekçi ve iyiniyetli bir değerlendirme değildir. Herkes gibi onlar da var olan bir sıkıntıyı ve sorunu demokratik yollardan dile getirmekte ve toplumsal destek ve dayanışma aramaktadırlar. Parti içinde dile getirilen işlemler ülkenin ne dil, ne kültür ve ne de siyasal birliğine karşıdır. Bunlara karşı olan ve bölünmeyi hedefleyen unsurlar elbette bulunabilir; ama bunlar genellikle olağan ve yasal siyaset yollarını değil; başka yol ve yöntemleri yeğlemektedirler. Bunlara karşı Türkiye'nin birliğinin, bütünlüğünün, dirliğinin ve düzenin güvencesi, sıkıntıların giderilmesi ve çözüm oluşturulması yollarını yasal demokratik düzlemlerde arayan siyasetçilerdir. Bunları "bölcülük"le karalamak, bunlar üzerinde baskı oluşturmak, bunları kuşku unsurları olarak göstermek çok büyük bir yanlışlıktır. Çünkü bölünmeye giden acılı süreç, olağan siyaset yöntemlerinden ve parlamenter yollardan geçmez. Aksine olağan ve yasal siyaset yöntemlerinin rahatlıkla kullanılabilmesi ve çözümlerin parlamenter yollardan aranması ülkenin birliğinin ve bütünlüğünün temel güvencesidir. Bu konuda şunları da söylemek isterim: Dünyanın her yerinde dili, dini, mezhebi, siyasal görüşü, ırkı, etnik kökeni, rengi ve hatta cinsel kimliği nedeniyle kendilerini sayısal olarak azınlıkta hisseden ve güvensiz arayan insanlar politikada daha etkin olmakta ve daha çok "sol" ve "liberal" partilerde yer almayı yeğlemektedirler. Göç etmiş bulunan kesimler de genellikle politikayı diğer kesimlerden daha çok önemseyen ve sol ve liberal partilere yatkınlık gösteren kesimlerdir. Çünkü bunlar toplumun dinamik kesimleridir. "Göç" de bu dinamizmin ürünüdür. Ancak varolanla yetinmeyen ve varolanı aşmak isteyen insanlar yerlerini, yurtlarını bırakıp göçerler. Bunların bu nedenle genelde açık ve özelde sol siyasetlere yatkın olmaları ve sol partilerde muhafazakâr partilere oranla daha çok yoğunlaşmaları çok doğaldır. Hatta göç edip de, büyük metropollerin içinde "yalnızlaşmak"tan korunmak isteyenlerin kendilerine siyaset de dahil her alanda belli dayanışma çerçeveleri oluşturmasında da şaşılacak bir şey yoktur. Bu bir "koruma"dır. Sosyolojik ve psikolojik olarak çok doğal olan kimi tavır ve gelişmelere bakarak, SHP'de bölgecilik ve mezhepçilik yapıyor savlarını öne sürmek, eğer ardında yatan bir kötünüyet değilse, olsa olsa şaşılacak bir sığılıktır.

– SHP'de yerel seçimlerden sonra bir olağanüstü kurultay olasılığının gündeme gelme şansı sizce nedir?

– İki yıl için görev almış bir yönetimin 9-10 ay sonra değiştirilmesinin zorlanması ilke olarak doğru bulmam. Yeter ki yönetim kendisi demokrasi ve hukuk dışı zorlamalara girmesin. Ancak, genel seçimlerden sonra parti doğrultusunda çok geniş bir biçimde ve katılam kurallarına uygun yöntemlerle tartışıldığı bir "çalışma kurultayı"na gereksinim duyulabilir. Kurultayın böyle bir "çalışma oturumu"na kanımca hem bugünkü yönetimin, hem de parti içi muhalefetin büyük gereksinimi vardır. Parti tabanı da yönetim kadrolarını değiştirmek kadar, seçilmiş yöneticileri sürekli denetim altında tutmanın da görevleri ve hakları arasında olduğunu öğrenmelidir. Seçme hakkı kadar "sürekli demokratik denetim hakkı" da katılımcı bir demokrasi için öğrenilmesi ve uygulanması gerekli bir haktır. ■

Hemen Olmaz Bilirim

ay ışır bozkır uykudadır
yokluğun depreşir üşürüm
yalnızlığıma sığınırım
yürürlüğe girer şimdi
en içli şarkıların

ay ışır bozkır uykudadır
ölüm haindir derim ansızın gelir
şarkını söylemek yürek işidir
yerin dibine batsın korku
dönsem duru akar yine su

ay ışır bozkır uykudadır
haydi desem kalbime
söker mi acının dikişini
hemen olmaz bilirim
daha yeni bıraktım bıyığımı
saçım dağınık
daha yeni gömdük ölülerimizi
barikat kurmuş ülkemde
evi yıkılaşa yılgınlık

ay ışır bozkır uykudadır
saklı tutanaktır her gömütte
ölülerimin gözleri
şairim yaşamın militanımı
bez tikiştirmam sözcüklerime
suçlu sayılırım

İbrahim MALGAÇ

Türkiye'nin Toplumsal Gerçekliği Karşısında Dini Kurumlaşma

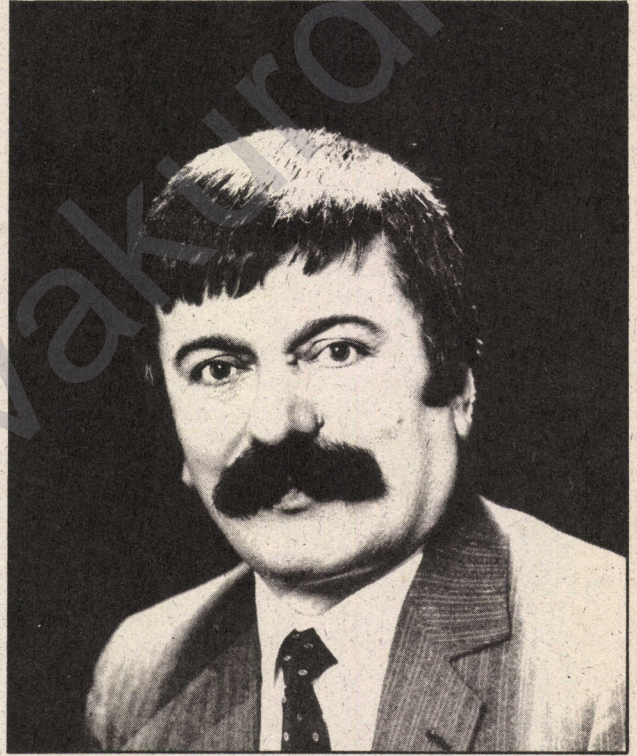
İbrahim AKSOY
SHP Malatya Milletvekili

Türkiye'de burjuvazinin yönetime geçmesiyle dinsel kurumlarda da yeni bir yapılanmaya gidildi kuşkusuz. Ancak başka alanlarda olduğu gibi bu kurumlar da gerçek anlamda burjuva demokratizmine uyarlanamadı. Burjuva demokratik devrimin temel ölçütlerinden biri toprak ve tarım reformu iken, Türkiye burjuvazisi buna yanaşmadı ve işbirlikçi Kürt feodalitesi ile kimi zaman örtülü, kimi zaman açık bir dayanışma içine girdi. Ulusalçı özelliği olan Kürt aşiret reisleri ise zorla Batı bölgelerine ya da başka ülkelere sürüldü. Özetle, burjuvazi ile feodalite arasında, birbirlerine ilişmeme ve dayanışma konusunda bir anlaşmaya varıldı. Bu nedenle de hiçbir zaman burjuva demokratik uygulamalardan biri olan toprak ve tarım reformu gerçekleştirilmedi. Böyle olunca da, feodalizmin ideolojisi olan ümmetçilik her zaman yürürlükte kaldı ve laiklik hiçbir zaman gerçek anlamda kurumlaşamadı.

Üstüne üstlük laiklik sloganıyla ortaya çıkan burjuvazi, bunun altyapısını hazırlamadığı gibi belli dönemlerde dozunu artırarak Hanefiliği resmi inanç biçiminde örgütlemeye ve kurumlaştırmaya çalıştı. Bunun en çarpıcı biçimi ise 12 Eylül Cuntası döneminde yaşandı. Heterodoks (resmi inanç dışı) inanca mensup köylere zorla cami yaptırılıp köylüler Hanefileştirilmeye çalışılırken; örgün eğitim yapılan ilk ve orta dereceli okullarda din dersleri zorunlu kılınarak bu operasyona devam edildi. Ve halen bu süreç yaşanıyor. Bunun, gerçek laiklikle ve dine saygıyla ilgisi bulunmadığı açıktır. Çünkü din derslerini zorunlu kılan ve köylere zorla cami yapan irade döneminde, fuhuş ve yolsuzluk da doruk noktasına varmıştı... Tüm bu gelişmeler, 17. yüzyıl başlarında Padişah I. Ahmed'e "sünnileştirme" politikası öneren Şeyh Aziz Mahmud Hüdai Efendi'nin önermelerini hatırlatıyor.

Başlıbaşına bir inceleme konusu olabilecek tüm bu konuların ayrıntısına girmeden, SHP Malatya Milletvekili İbrahim Aksoy'un, 1989 yılı Diyanet İşleri Başkanlığı bütçesi dolayısıyla hazırladığı ancak Meclis'te yapamadığı konuşmasını bu alandaki kimi bastırılmış sorunları açıkladığı için aşağıda yayımlıyoruz.

Öz-Ge

Sayın Başkan;
Sayın Milletvekilleri;

1989 yılı, Diyanet İşleri Başkanlığı bütçesi üzerinde görüşlerimi belirtmek üzere şahsım adına söz almış bulunuyorum. Yüce Meclise saygılar sunarım.

Sayın Milletvekilleri;

Nüfusunun % 98'i müslüman olan ülkemizde, bu konuya ciddi samimi ve gerçekçi bir yaklaşımla çözüm aramak gerekiyor. Toplumumuzun buna ihtiyacı var.

Toplumlardaki ilişkilerden biri de, bireylerin kendi aralarındaki ilişkilerdir. Bunlar; düşünce, inanç, din ve vicdan

sorunlarıdır. Bunlar bireyler arasındaki ilişkilerin konusudur. Ve bu alan özgür olmalıdır. Devletin görevi de, işte bu bireyler arasındaki alanın özgürlüğünü güvence altına almaktır. Herhangi bir kişi, grup ya da akımın kendi görüşünü, inancını başkalarına zorla kabul ettirmesini önlemek, özellikle de kendi olanaklarını yani devlet iktidarı ve mekanizmasını şu ya da bu inancın hizmetine sunmamaktır. İşte, dinde çağdaşlık budur.

Hız Muhammed'in ölümünden sonra, İslamı farklı yorumlardan dolayı, mezhepler oluşmuştur. Bu oluşumlarda Doğu'da İran Şahlığı, Caferi mezhebine sahip çıkarken, Batı'da Osmanlı sultanı Hanefi mezhebine sahip çıkarak, Hanefi mezhebini Osmanlıların resmi mezhebi durumuna getirmiştir.

Yani İran Şahı ile Osmanlı Sultanı, kendi aralarındaki gelişmelerden dolayı herbiri bir mezhebe sahip çıkmaktadır.

Bir devletin bir mezhebe sahip çıkarak, o mezhebi o devletin resmi mezhebi gibi kabul etmesi, son derece tehlikeli olduğu gibi, İslam inancına da aykırıdır.

Gel gör ki, ANAP iktidarı ve O'nun Başbakanı Sn. Turgut Özal Türkiye'de yaşayan 15.000.000 Şafi ve 15.000.000'dan fazla Caferi mezhebenden olan vatandaşlarımızı görmezlikten gelmektedir. Hanefi mezhebini devletin resmi mezhebi gibi kabul edip, bütün vatandaşların ödemiş olduğu vergilerden Diyanet İşlerine ayırdığı bütçeyi sadece, Hanefi mezhebi için harcamaktadır. Hayır bir devletin resmi mezhebi olamaz, ama Sn. Özal, bunun yanlış olduğunu bile bile, Hanefiliği devletin resmi mezhebi gibi kabul edip, Şafi ve Caferi mezhebine yaşam hakkı tanımamaktadır. Devletin bütün olanaklarını Hanefiliğin emirlerine sunmaktadır. Şafi ve Caferi inancına göre, Hanefilerin arkasında namaz kılınmayacağı bilinmiş olmasına rağmen, bu köylerimize Hanefi mezhebenden imamlar göndermektedir. İşte, Sn. Özal, senin bu vatandaşlara yaptığın ve vatandaşların manevi değerlerini hiçe saydığın konulardan biri de budur.

Geçmiş dönemlerde birçok insan çıkıp, sanki bu mezheplerin koruyucusu imiş gibi, bir tutum içine girmişlerdir. Bunların yaptığı halkımız arasında, ayrılık yaratıp halkımızın saf ve temiz inançlarını, manevi değerlerini, siyasi sömürü aracı yapmaktadır. Bundan da siyasi çıkar sağlamaya çalışmışlardır. Halkımızı, inançlarından dolayı hiç kimsenin kamplara bölme ve ondan da siyasi çıkar sağlamaya hakkı yoktur.

Sayın Milletvekilleri;

Görülüyor ki, şu anda devletin başındaki en yetkili merciler bile vatandaşlarımızı inançlarından dolayı ayrı sınıflandırmaktadırlar. Kimine sonuna kadar kucak açarken, kiminin varlığını bile kabul etmemektedirler. İşte, bu bölücülüğün tâ kendisidir.

Bizim birlik ve beraberliğe ve barışa ihtiyacımızın olduğu şu son zamanlarda, ANAP iktidarının ve onun başındaki Sn. Başbakan Turgut Özal'ın bu davranışına göz yumulamaz ve görmezlikten gelinemez. Birlik ve beraberlik ancak şu şekilde sağlanabilir. Avrupa Ortak Pazarı'na da üye olmak istediğimiz şu günlerde, şunları yapmamız gereklidir.

Sayın Milletvekilleri;

53.000.000 nüfusumuzun, 3.000.000 kadarı başka inanç ve mezheplerdedirler.

20.000.000 kadarı Hanefi, 15.000.000 kadarı Şafi, 15.000.000 kadarı da Caferi mezhebindedir.

Bunların manevi değerlerinin garantisi, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın görevidir. Ve Diyanet İşleri Başkanlığı'nın görevleri de Anayasanın 136. maddesinde belirlenmiştir. Buna göre: "Genel İdare içinde yer alan Diyanet İşleri Başkanlığı laiklik ilkesi doğrultusunda, bütün siyasi görüş ve düşüncelerin dışında kalarak, ve milletçe dayanışma ve bütünleşmeyi amaç edinerek, özel kanunda gösterilen görevleri yerine getirir." Halbuki Diyanet İşleri bugün siyasi ve ekonomik olarak hükümete bağlı olduğu için, kendi başına serbestçe hareket etme olanağı yoktur. Öyleyse; Diyanet İşlerini, bütün siyasi görüş ve düşüncelerin dışına çıkarmak gerekiyor. Diyanet İşleri Başkanlığı'nı bağımsız hale getirmek gerekiyor.

Nasıl:

67 ilin, 67 müftüsü ve bu müftülüklere bağlı imamlar var. Her iki yılda bir bu imamların, müftüleri seçmeleri ve müftülerin de, Diyanet İşleri Başkanlığı yönetimini seçmeleri gerekiyor. Böylece atama ile gelmiş hükümetin memuru değil de, seçimle gelmiş özgür müftüler ve Diyanet İşleri Başkanlarını göreceğiz.

Her müslümanın 1/40, yani % 2.5 bağlı bulunduğu Diyanet İşlerine kazanç vergisi olarak, ödemeleri gerekiyor. Böylece, Diyanet İşleri Başkanı ekonomik ve siyasal olarak bağımsız olacaktır.

Diyanet İşleri Başkanları, dönemli olmak kaydıyla Hanefi, Şafi ve Caferi mezhebinin temsilcileri olmalıdırlar. Yani, 2 yıllık bir dönem için Hanefi, 2 yıllık bir dönem için Şafi ve 2 yıllık bir dönem için Caferi mezhebinin temsilcileri olmalıdırlar; bu böylece dönemli olarak devam edip, gitmelidir. Hanefi, Şafi ve Caferi mezheplerinin ayrı ayrı bütçeleri olmalıdır. Her mezhebin üyesi bağlı olduğu yere dilerse kazanç vergisi ödemelidir.

Hemen ve derhal Şafi ve Caferi köylerindeki kadrosuz çalışan imamlara kadro verilmelidir. Bu köylerdeki Hanefi imamlar geri alınıp, Şafi ve Caferi köylerine -istiyorlarsa- kendi mezheplerinden olan imamlar gönderilmelidir.

Okullarda, her mezhepte öğrencilere -istiyorlarsa- kendi mezheplerine göre din eğitimi yaptırılmalıdır. Gayrimüslimlere de kendi inançlarına göre din eğitimi görme hakkı tanınmalıdır.

Mevcut camilerimiz, İslam dininin özel mülkiyeti olması ve bütün mezheplerde din kardeşlerimizin bunlardan eşit şekilde yararlanmaları sağlanmalıdır.

Yurt dışına gönderilen din görevlileri Hanefi, Şafi ve Caferi mezhebenden imamlardan seçilip gönderilmelidir.

Polis okullarına ve askeri okullara öğrenci alımlarında mezhepsel ayırım yapılmamalıdır.

Sayın hükümetin bu görüşlerimi aynen kabul edip, halkımızın manevi değerlerine saygı gösterip, derhal hayata geçirmesi umut ve dileği ile Yüce Meclise saygılar sunarım.

İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin 40.Yılında

Mustafa METİN

Milletler Cemiyeti, eski isimle "Cemiyeti Akvam", Birinci Dünya Savaşı'nın ardından ortaya çıkmıştı. Dünya ölçüsünde korkunç bir savaşın yıkımını yaşayan insanlık, böylece bir girişimle yeni bir dünya savaşını önleme, uluslararası sorunları uluslar topluluğunun ortak çabasıyla, görüşmeler yoluyla çözme amacını taşıyordu. Ne var ki örgüt kendisinden beklenenleri veremedi, özellikle İtalya ve Almanya'da iktidara gelen faşizmin ve Japon militarizminin yayılma ve işgal girişimleri karşısında eli-kolu bağlı kaldı; sonuçta, insanlık için çok daha büyük kayıplara yolaçan İkinci Büyük Savaş'ın patlak vermesini önleyemedi.

İkinci Dünya Savaşı daha tümüyle bitmeden, 26 Haziran 1945'te Birleşmiş Milletler örgütü kuruldu. BM Andlaşması'nın başlangıç bölümünde örgütün amaçları şöyle açıklanıyor:

Yaşadığımız dönemde iki kez insanlığı sonsuz acılara boğan savaş felaketinden gelecek kuşakları korumak;

Temel insan haklarına, kişinin onuruna ve değerine, kadın ve erkeğin, büyük ve küçük ulusların hak eşitliğine olan inancı bir kez daha güçlendirmek;

Devletler arası hukukun andlaşmalara ve diğer kaynaklara dayanan yükümlülüklerinin gözetilmesini ve adaletin sağlanmasını mümkün kılacak koşulları yaratmak;

Toplumsal ilerlemeyi kolaylaştırmak ve daha geniş bir özgürlük içinde daha iyi yaşam koşulları sağlamak.

Yine bu bölümde, anlaşmayı imzalayan ülkeler, "dünya barışını ve uluslararası güvenliği sağlamak için güçlerini birleştirmeye" ve "umumun selameti yararına olmadıkça, silahlı güçleri kullanmayacaklarına" dair söz vermektedirler.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'ni ise 10 Aralık 1948'de ilan etti. Aradan tam 40 yıl geçti ve bir süre önce, bu yıldönümü Birleşmiş Milletler örgütünde ve insan haklarıyla ilgilenen diğer kuruluş ve çevrelerde kutlandı.

Bu bildirinin başlangıç bölümünde ise şöyle deniyor:

Her insana, hakkı olan onurun, eşit ve devredilmez hakların tanınması, dünyada özgürlüğün, adaletin ve barışın temelidir;

İnsanların korku ve yokluktan kurtulduğu, ifade ve inanç özgürlüklerine sahip oldukları bir dünyanın kuruluşu insanlığın en yüce amacıdır; İnsan haklarının tanınmaması ve çiğnenmesi ise insanlık vicdanında derin yaralara yolaçan barbarlıklara neden olur;

İnsanın diktatörlüğe ve baskıya karşı son çare olarak ayaklanması hakkıdır. Buna gerek kalmaması için insan hakları bir hukuk rejimiyle güvenceye alınmalıdır.

Açık ki bunlar son derece güzel ilkeler, güzel amaçlar. Onlar özgürlüğe, barışa, eşitliğe, adalete özlem duyan, zulmün, baskının, sömürünün son bulmasını isteyen halkların ve kişilerin yüzyıllardır süregelen istemleridir. Ancak, aradan geçen bunca zamana karşılık, insanlık bu amaçlara doğru ne ölçüde yol alabildi? BM andlaşmasında ve İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nde yer alan ilkeler ne ölçüde yaşama geçti?

Geçen zaman içinde 3. Dünya Savaşı patlak vermedi -ki atom çağında bu, dünyada yaşamın ve uygarlığın sonu olabilirdi-; ama dünyamızın dört bir yanında yerel savaşlar, çılgınca bir silahlanma süregeldi ve bu, dünya ölçüsünde bir savaş tehlikesini de beraberinde getirdi.

İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana, bölgesel savaşlarda ölenlerin toplamı 2. Dünya Savaşı'nda ölenlerin toplam sayısını geçmiş bulunuyor. Salt 1987 yılı içinde bu tür savaşlarda ölenlerin sayısı 2 milyondan fazlaydı. Salt Vietnam Savaşı sırasında ABD'nin kullandığı bombaların yıkım gücü, 2. Dünya Savaşı'nda kullanılan bombaların toplam gücünü aşıyordu.. Silahlanmanın bugünkü düzeyi ve ona harcanan kaynaklar ise, 2. Dünya Savaşı ve öncesiyle kıyaslanamayacak kadar yüksektir.

Demek ki tarih, hiç de BM andlaşması ve İnsan Hakları Bildirisi'nde tespit edilen ilkelerin doğrultusunda yürümedi. Bu ilkeleri en başta onu kaleme alan veya en azından onaylamış görünen emperyalist güçler çiğnediler.

Savaş boyunca Alman işgali'nin büyük acılarını yaşayan Fransa, 1945'te BM'in kurucuları arasında idi. İşgal boyunca Fransa'da Resistans (direniş) sözcüğü, adeta kutsal ve tılsımlı bir sözcük olmuştu. Ne yazık ki Fransızlar, kendi onurlarına, özgürlüklerine ve anayurtlarına gösterdikleri düşkünlüğü, başkalarınıninkine göstermediler. Fransa 1945'te

savaştan kurtuldu ve aynı yıl Vietnam'da, kurtuluş hareketini bastırmak için bir sömürge savaşına tutuştu. Yenik düşüp de bu işi dünya jandarması ABD'ne devredene kadar sürdürdü. Aynı Fransa, yıllarboyu Cezayir halkının direnişini bastırmak için kanlı ve barbarca bir savaş yürüttü.

ABD Vietnam'da, Kamboçya'da, Laos'ta yıllar yılı acımasız ve kirlili bir savaş yürütürken ne Wilson prensiplerini, ne Başkan Ruzvelt'in özgürlük ve barış üzerine sözlerini, ne altına imza attığı BM örgütünün prensiplerini hatırladı. İngilizler, Portekizliler ve ötekiler de sömürgeleri elde tutmak için sonuna kadar savaştılar, türlü yollarla direndiler. Emperyalistler ne verdikleri sözleri tuttular, ne tarihten dersler çıkardılar. Onlar, insanlığın geleceğine karşı tümüyle sorumsuz davrandılar ve bugün de tutumlarında fazlaca bir değişme yoktur. Dünyamızda eğer sömürgecilik sistemi çöktüyse, bu özgürlük için ayağa kalkan ve zorlu direnişler gösteren halkların çabası ve dünyamız sosyalizm güçlerinin ve tüm öteki barış ve demokrasi güçlerinin desteğiyle mümkün oldu. Eğer bugün gelişkin kapitalist ülkelerde burjuva demokrasisi belli bir ölçüde sağlanabilmişse, bu kapitalistlerin demokrasiye ve insan haklarına sözde verdikleri değer ürünü değil, işçi sınıfının ve toplumun öteki ilerici, demokratik güçlerinin çetin mücadelelerinin sonucudur.

Batılı devlet adamları, kapitalist sistemin sözcüleri, insan hakları ve demokrasi üstüne sık sık konuşmayı seviyorlar, kendi sistemlerini "özgür ve demokratik" diye sunuyorlar. Ne var ki bu parlak sözlerle onların, özellikle de üçüncü ülkelere karşı izledikleri politika birbiriyle çelişiyor. Bu sözler, gerçekler karşısında bir demagoji olarak kalıyor.

Kendisini dünyanın jandarması sanan ABD'nin "büyük-küçük ulusların hak eşitliği"ne bakış açısı gerçekte nedir? Gerçek şu ki, emperyalistler kendi çıkarlarının ötesinde bir ilke ve yasa tanımıyorlar. Bunun için güç kullanımını, şiddete başvurmayı en doğal hakları sayıyorlar. ABD, koca bir Latin Amerika'yı kendi arka bahçesi sayıyor. Bu halkların kendi kaderlerini özgürce belirlemesine asla razı olmuyor. Bu ülkelerde özgürlük, demokrasi ve sosyalizm yönündeki her hareket, karşısında ABD'yi buluyor. Çünkü ABD özgür halklar değil, ABD'nin sömürsüne açık ve ona sadık uydu rejimler istiyor. Çıkarlarını tehlikede görünce halka dayanan, ya da nisbeten demokratik yönetimleri devirip kendi kuklalarını, faşist ve askeri diktatörlükleri başa geçirmekten çekinmiyor. Bu yoldan geçmeyen, hatta bazısı birkaç kez geçmeyen, Latin Amerika ülkesi yok gibidir. Şili, yakın ve canlı bir tanıktır. Ancak "umumun yararı için silahlı kuvvetleri kullanmak" şurda kalsın, ABD yalnızca kendi bencil çıkarları için küçük Granada adasını işgal etmekten ve bu bağımsız ülkede yönetimi zorla değiştirmekten geri kalmadı. ABD Küba'nın varlığını bugün bile hala içine sindirmiş değil. Nikaragua'yı ise ikinci bir Küba olarak niteliyor ve kendine bağlı yeni bir kanlı diktatörlüğü başa getirmek için herşeyi yapıyor.

Bu politika yalnız Latin Amerika'ya özgü değil. ABD "hayati çıkar alanı" saydığı, ya da çıkarlarını tehlikede gördüğü her yerde, Ortadoğu'da, Akdeniz'de, İran'da, Pakistan'da, Güneydoğu Asya'da, Afrika'da bu yolu izledi, izliyor. Ve bu politika, bazı nüanslara rağmen, esas olarak öteki emperyalist güçler tarafından da destekleniyor.

Emperyalist ülkelerin sözkonusu politikası yüzünden ki BM ilkeleri ve İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nde yazılı

olan hak ve özgürlükler genellikle kağıt üzerinde kalmıştır. Bu yüzden ki BM çerçevesinde barış ve insan hakları yönünde birlik ve uzlaşmadan çok, çatışma ve çekişmeler, kamplaşmalar yer almış ve örgüt etkisiz kalmıştır.

Emperyalizmin sözkonusu gerici, saldırgan politikası yüzündendir ki bugün dünyamız korku ve yokluktan kurtulmuş değildir. Emperyalizmin canlı tuttuğu savaş psikolojisi ve izlediği çılgınca silahlanma stratejisi, dünyamızda hem topyekün savaş korkusunu canlı tutuyor, çatışma ve zor yöntemlerini geçerli kılıyor, gerilimleri besliyor, savaş ocaklarını körüklüyor, hem de dev kaynakların silahlanma alanına akmasına yolaçıyor. Oysa bu alana giden yüz milyarlarla uluslararası düzeyde pekçok sorunun hakından gelmek, açlığı ortadan kaldırmak, sağlık ve eğitim sorunlarına çözüm bulmak, çölleşmeyi önlemek, geri kalmış ülkelerin borçlarına çözüm bulmak ve gelişmelerine yardımcı olmak pekala mümkündür.

Bu politika geçmişte Vietnam'da, Cezayir'de, Kongo'da ve daha nice ülkede barbarlıklara yolaçtı ve bugün de Güney Afrika'da, Filistin'de ve daha nicesinde yolaçmaya devam ediyor ve halklara, ezilip sömürülen yığınlara birtek yol bırakıyor: "diktatörlüğe ve baskıya karşı son çare olarak ayaklanmak." Bu ise, sonuçta zafere ulaşsa bile, ezilen halklar ve kitleler bakımından büyük acılara, telafisi uzun zaman gerektiren kayıplara yolaçıyor.

Dünyamızda, barış, demokrasi ve sosyalizm güçlerinin çabalarının ve sağduyunun bir ölçüde ağır bastığı ve böylece dünyanın bir yumuşama dönemine girdiği her keresinde, emperyalist güçler, bu yumuşama ortamını sabotaj etmek, yeneden soğuk savaş ve gerilim ortamına dönmek için elden geleni yapıyorlar. Dünyamız bugün de, uluslararası barış güçlerinin yoğun çabaları ve özellikle SSCB'nin son girişimleri ile yeni ve çok daha umutvar bir yumuşama ortamına girmiştir. Bu dünyamız ve tüm halklar için yeni bir şanstır. Silahlanma çılgınlığına son vermek, nükleer, kimyasal ve biyolojik kitle yıkım silahlarını ortadan kaldırmak, konvansiyonel silahları sınırlandırmak, onları ve askeri birlikleri giderek azaltmak, dünyamızı savaş psikozundan, korkudan kurtaracak ve önüne yeni, eşsiz gelişim olanakları açacaktır. Böyle bir ortamda, farklı sistemlere sahip ülkelerin barış içinde yanyana yaşaması, şiddet ve soğuk savaş yöntemlerinin yerini barışçıl bir yarışmanın alması, çeşitli bölgesel çatışma ve uyuşmazlıkların uluslararası işbirliği ile adil bir çözüme bağlanması, bugüne kadar silahlanmaya giden dev kaynakların uluslararası düzeydeki pekçok sorunun çözümü için harcanması pekala mümkün olacaktır.

İnsanlık yeni bir dünyaya doğru adım atabilir ve bu, sağduyunun, barışçılı, adil, özgür bir dünyadan yana olan güçlerin ağır basmasına bağlıdır.

İHEB'nin 40. Yılında

TÜRKİYE'DE İNSAN HAKLARININ DURUMU

İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin ilanının 40. yıldönümünün gelip geçtiği şu günlerde ülkemizde insan haklarının durumu nedir? Diğer bir deyişle, biz bu haklardan ne kadar yararlanıyoruz, ya da, "büyüklerimiz", bu ülkeyi yönetenler, gücü elde tutanlar bizi ne ölçüde insandan sayıyorlar?

Birleşmiş Milletler'e üye olan her ülke, BM andlaşması- na uymayı taahhüt etmiştir. İnsan Hakları Evrensel Bildirisi

ise BM'nin bir genel kurul kararıdır ve bir bakıma, temel anlaşmada insan haklarıyla ilgili olarak varolan ilkelerin bir açılımı niteliğindedir. Bu bildiriye saptanan hak ve özgürlüklere saygı göstermek, uymak, onların hayata geçmesi için çaba göstermek BM üyesi olmanın yasal ve ahlaki bir gereğidir. Diğer yandan, bu temel hak ve özgürlükler, diğer birçok uluslararası sözleşme ve kuruluş tarafından ayrıca benimsenmiş, ya da değişik biçimlerde ifade edilmiştir. Avrupa Konseyi ve Helsinki Konferansı bunlardan ikisidir. Türkiye hem Avrupa Konseyi'nin üyesi, hem de Helsinki Konferansı'na katılmış ve sonuç belgesini imzalamış taraf ülkelerden biridir. Bunların ikisinde de, taraf ülkeler, temel insan haklarına saygı göstermeyi taahhüt etmişlerdir ve böylece, temel haklara ve özgürlüklere ilişkin hükümler, sözkonusu devletler bakımından, iç yasalar niteliğinde, bağlayıcı hükümler haline gelmiştir.

Hernekadar görünen köy kılavuz istemezse de, bu ülkede insan haklarının durumunun Nasrettin Hoca'nın kuşundan farksız olduğu herkesçe bilinmekteyse de, biz yine de okuyucunun hoşgörüsüne sığınıp, İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nde yazılı olanlarla, bu ülkede gerçek yaşamda geçerli olan durumu özetle bir karşılaştıralım:

Kimseye İşkence Yapılamazmış..

İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nde (İHEB) şöyle deniyor:

Madde 1: "Tüm insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar. Akıl ve vicdana sahiptirler ve birbirlerine karşı kardeşlik anlayışı içinde hareket etmelidirler." (Hürriyet Bildirgeleri, Belge Yayınları, 1983, İstanbul.)

Madde 3: "Yaşam, özgürlük ve şahsın güvenliği her insanın hakkıdır."

Madde 5: Hiç kimse işkenceye, zalimane, insanlık dışı, onur kırıcı cezalara ya da uygulamalara tabi tutulamaz."

Peki gerçek durum nedir? Yalnız bu ülkede yaşayan, sokaktaki yurttaştan Başbakan Özal'a kadar herkes deşil, uluslararası kamuoyu da ülkemizde nasıl bir işkence çarkının işlediğini biliyor. 12 Eylül'ün başından beri gözaltına alınan, karakollardan geçen, tutuklanan yüzbinlerce insan buna tanıktır. Bu dönemde karakollarda ve cezaevlerinde yaşamını yitiren yüzlerce kişi, bedenen ve ruhen sakatlanan binler buna kanıttır. İşkence üzerine daha şimdiden birhayli kitap yazıldı. Bu konudaki yığınla bilgi ve belge Uluslararası Af Örgütü'nün, Helsinki İzleme Komitelerinin raporlarına yansdı. Günlük basın bugün de işkence haberleriyle doludur.

Ve gerçek durum böyle olunca, pek sayın yetkililerin "Türkiye'de işkence yoktur", ya da "kimisi işkence olayları birer istisnadır ve bu tür olayların üzerine gidilmektedir," türünden açıklamalarını kim ciddiye alır. 12 Eylül döneminde öyle bir çark oluşturuldu ki, işkence görmek değil, görmemek bir istisna oldu. O, karakolda, gözaltında, cezaevinde sistemli biçimde, çoğu kez de bu iş için özel olarak eğitilmiş uzman ekipler eliyle uygulandı. Ve bu uygulama, iç ve dış kamuoyunun tüm tepkilerine, tüm demokrasi nutuklarına rağmen bugün de sona ermiş değil.

İşkencede insan aşağılanıyor, onuru çiğneniyor, yaşam hakkı bir hiçe indiriliyor. İşkencenin kendisi ise tüm insa-

ni değerlerden koparak bir hayvana, iğrenç bir yaratığa dönüşüyor. İşkenceyi yapanın ve yaptırmanın "akıl ve vicdana" sahip olduğundan söz edilebilir mi? İşkenceci ile işkence gören arasında bir "kardeşlik anlayışı"ndan söz edilebilir mi?

Üstelik bu uygulama, kişinin gözaltına alınmasıyla başlıyor ve "soruşturma" sözcüğü, uzun zamandan beridir ki işkence anlamına geliyor. İHEB'nin 11. maddesinde şöyle deniyor:

"Bir suç işlemekten sanık herkes, savunması için kendisine gerekli olan tüm koşulların sağlanmış bulunduğu açık bir yargılama ile yasa uyarınca suçlu bulunduğu kanıtlanmadıkça masum sayılır."

Demek ki işkence daha henüz suçluluğu kanıtlanmamış insana yapılmakta ve bu yoldan ona "suçlu" olduğu "itiraf" ettirilmektedir. İşkence gördüğü, yıllarca cezaevinde kaldığı halde, bu dönemin sıkıyönetim mahkemelerinde bile beeraat eden yığınla kişi yok mu?

Kaldı ki, yasalara göre suç sayılan herhangi bir eylemi işlemiş olsa da, insanlara işkence yapılamaz. İşkence eylemi ağır bir suçtur, insanlık suçudur. Temel hak ve özgürlükleri tırpanlayan 1982 Anayasası'nda bile bu konuda şöyle deniyor.

"Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz." (Madde 17, 3. fıkr)

Demek ki işkence uygulaması ile Anayasa suçu da işlenmektedir. İşkence eylemi, bizzat Türk Ceza Kanunu'na göre de suçtur. Öyleyse bu suç nasıl bu kadar yaygın, sürekli ve sistemli işlenebilmiştir ve hala buna devam edilmektedir? Bu, iktidarın onayı, desteği, teşviki olmadan mümkün mü? Demek ki, bu ülkede birtakım imzalar çiğnenmek üzere atılmaktadır. Birtakım yasalar; Anayasa da dahil, güçlülerine yaradığı sürece ve yaradığı ölçüde uygulanmaktadır. Uluslararası hukuk, insan hakları belgeleri onlar için bir pavya kadar bile değer taşımıyor.

Düşünce Özgürlüğü Kimin İçin?

İHEB'nin 18. Maddesi'nde "her insanın düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne hakkı vardır," deniyor. Madde 19'da ise şöyle deniyor:

"Her insanın düşüncelerini serbestçe ifade etme özgürlüğüne hakkı vardır; bu hak düşüncelerini rahatsız edilmeden başkalarına aktarmak, ülkenin sınırlarına bakılmaksızın haber ve düşünceleri her türlü iletişim aracıyla aramak, elde etmek ve yaymak özgürlüğünü de kapsar."

Ancak bu ülkede, iktidarı dünden bugüne elde tutan egemen güçlerin hoşuna gitmeyen, onların çıkarlarını savunmayan hiçbir düşünceye özgürlük tanınmamıştır. Musolini'nin ceza kanunundan alınıp daha da ağırlaştırılan TCK'nın ünlü 141 ve 142. maddeleri düşünceyi suç sayıyor ve ona 15 yıla varan hapis cezaları veriyor.

Elbet, yasaklanan görüş ve düşünceler emekçilerden, toplumun baskı gören, sömürülen, ezilen kesimlerinden, yani büyük halk çoğunluğundan yana olan görüş ve düşüncelerdir. Suç sayılan bu tür görüş ve düşüncelerin ifadesidir ve

bunların doğrultusundaki örgütlenmelerdir. Bunlar işe bir avuç mutlu azınlığın, para babası ve büyük toprak sahibinin dışındaki toplumun ezici çoğunluğudur.

Türkiye'de kapitalizmi savunmak suç değildir, eleştirmek suçtur. Bu ülkede hiçbir düzen yanlısı, görüşlerinden dolayı koğuşturulmamış, ceza görmemiştir. Türkiye cezaevlerinde, toplam olarak yüzlerce yıla varan cezalara çarptırılan iki grup insan var. Bunlardan biri hırsızlardır. Elbet, küçük hırsızlar.. Hani şu yankesiciler, evlere dadananlar vb.. Yoksa hayali ihracattan, yolsuz krediden, büyük çapta silah ve uyuşturucu kaçakçılığından, büyük çaplı rüşvetten milyarları vuranlar değil. Bu ikinciler, herkes de bilir ki ülkemizde itibar ve "şeref" sahibi vatandaşlardır; onların yeri cezaevi değil, köşkler ve villalardır..

Ancak sözkonusu küçük hırsızların rekoru,son yıllarda düşünce suçluları,basın mensupları tarafından kırılmış bulunuyor. En kabadayı bir hırsızın cezası 100-150 yılı bulmazken, sol görüşleri savunmuş olan birçok basın mensubunun aldığı cezalar 600-700 yılı buluyor. İçlerinde 760 yıla mahkum olanlar var.. Sanki bir insan bu kadar yaşayabilirmiş gibi!

En çok cezanın bu iki gruba, küçük hırsızlarla solcu basın mensuplarına verilmesi şaşırtıcı değildir.Çünkü birinciler egemenlerin para cüzdanlarına el atıyor, ikinciler ise onların düzenini eleştiriyorlar.Ikincilerin daha tehlikeli olduklarına kuşku yok! Çünkü çalınan para cüzdanı yerine gelir, ama, ya halk solcuların görüşlerinden etkilenip, maazallah, düzen değişikliğine yönelirse..

Halk kötü şeyler düşünmemeli.. Para babalarına zarar veren düşünceler ise "kötü"dür, "vatan ve milletin bütünlüğünü" sarsar, "kamu düzenini" bozar vs, vs..

Bu ülkede, eskiden beri kimi konularda tabular var: düşünce için yasak alanlar.. İki konu başta geliyor: Sosyalizm ve Kürt sorunu. Sosyalizme, emekçi sınıfların sömürülmesine ve haklarına, Kürt halkı üzerindeki baskılara, bu halkın diline, kültürüne, tarihine yönelik düşünceler eskiden beri "tehlikeli" sayılıyor. Gerçeğin ne olup olmadığı ayrı bir konu; ama bunlar yasak bölgeler.. Durum zaman zaman Ortaçağ'ın engizisyon dönemlerini andırıyor. Egemen güçlerin, "vatan ve milleti karşı karşıya olduğu tehlikeler"den söz edip yaydıkları korku ve terör ortamı toplumun tüm düşünsel yaşamını sarıyorsa, onu adeta boğuyor; 12 Eylül döneminde olduğu gibi, hiçbir ilerici düşünceye, hiçbir demokratik davranışa hoşgörüle bakmıyor.

Bu ülkede zindandan geçmemiş kaç şair ve yazar var? Kitabın suç sayılmadığı hangi dönem oldu? Kitap yakan, kitaplıkları kağıt fabrikalarına, yazarlarını ise işkence çarkına gönderen, gazetecilere gazetesini yedirten 12 Eylül dönemi ise hala sona ermiş değil. Yeni yeni yayın yaşamına girmeye çabalayan sol yayınlar, ekonomik baskılara, polis terörüne, baskılara, tutuklamalara, işkencelere karşı ayakta kalmak için adeta bir Çanakkale meydan muharebesi veriyorlar.

"Dil Ne Olursa Olsun.."

İHEB'nin 2. Maddesi herkesin ırkı, rengi, cinsi, dili, dini, siyasi inancı, ulusal ya da toplumsal kökeni ne olursa olsun yasalar karşısında eşit olduğunu söylüyor. Kendi anadilıyla özgürce konuşup yazamayan, kendi diliyle öğrenim göreme-

yen, kültürü yasaklanan, tarihi gizlenmeye çalışılan bir halkın milyonlarca üyesi nasıl "yasalar karşısında eşit" sayılabilir? Türkiye'de Kürt halkının durumu budur.

İHEB'nin 18 ve 19. maddeleri,yukarda da belirtildiği gibi düşünce ve ifade özgürlüğüne ilişkindir. İnsanın düşüncelerini açıklaması için dile gerek var.Eğer onun kullanılması yasaklanmışsa insanlar düşüncelerini nasıl ifade edecekler? Açık ki, bu düşünce ve anlatım özgürlüğünü de ortadan kaldıran bir uygulamadır.

İHEB'nin 27.maddesi şöyledir:

1) Her insanın topluluğun kültürel yaşamına serbestçe katılmaya, güzel sanatlardan zevk almaya, bilimsel ilerlemeye ve bunun nimetlerinden pay almaya hakkı vardır.

"2) Her insanın sahibi bulunduğu her türlü bilimsel, edebi ve sanatsal yapıttan doğan manevi ve maddi çıkarlarının korunması hakkı vardır."

Bu maddeler açısından da"yurttaşlar" arasındaki eşitliğin nasıl olduğuna bir bakalım: Türkiye'de Kürt dili üzerindeki baskılar yeni değil ve herkesin malumudur. Ama tüm o yasaklar, polis terörü yetmemiş olaca ki 1982 Anayasası'na özel hükümler kondu. Anayasa'nın 26. Maddesinde şöyle deniyor:

"Düşüncelerin açıklanması ve yayılmasında kanunla yasaklanmış herhangi bir dil kullanılamaz."

28. Maddede ise şöyle deniyor: "Kanunla yasaklanmış herhangi bir dilde yayın yapılamaz."

Bir dil niçin ve neden yasaklansın? Bir anayasada böyle bir hükme neden gerek olsun? Bunun dünya tarihinde ilk olduğuna kuşku yoktur. Sözkonusu "herhangi bir dil" Kürtçeden başkası değil. Çünkü sorun Kürt sorunudur, Kürtçedir. Bu ülkeyi yönetenlerin dünyada başkaca "herhangi bir dille" herhangi bir sorunları yoktur. Nitekim daha sonra çıkarılan 2932 sayılı yasa ile meram daha da açıkça ortaya kondu.

Bu nasıl bir anlayıştır? Hülagu Han zamanında mı yaşıyoruz? Yoksa Ortaçağ İspanyası'nda mıyız? Koca bir halkın, milyonlarca insanın anadilinin gerek sözlü, gerek yazılı ya saklanması, şu 20. Yüzyıl'ın son çeyreğinde akıl ve hafsalanın alacağı bir iş değil.

Değil ama, gerçek de böyle. Bu uygulama İttihat ve Terakki döneminden beri sürüyor. Türkiye'de Kürtçe kitaplar, gazeteler yasaktır. Bu devletin sınırları içinde milyonlarca insanın anadili Kürtçedir. Bunlar gökten gelmediler, tutsak değiller; eskiden beri kendi baba-dede topraklarında, kendi yurtlarında yaşıyorlar. Eski bir kültürleri var.Ozanlar, filozoflar yetiştirmişler. Ama bu insanların eserleri yasaktır. Kürtçe edebiyat ürünleri bile suç sayılıyor. Kürtçe türkü söylemek bile,özel yaşamda da, zaman zaman suç sayılıyor.

Kuşkusuz, sorun salt bir dil ve kültür sorunu değil, ekonomik, sosyal ve tarihsel bakımdan çok daha karmaşık bir sorun. Çözümü de bilimin ve uluslararası hukukun bilinen ve sınanmış hükümlerine göre olmalı. Kimse bu tür sorunları zora dayanarak ortadan kaldıramaz,onlardan kurtulamaz. Bugüne kadarki inkar ve terör politikasının iflas ettiği ortada. Onun sorunu çözmediği, çözemeyeceği; ama topluma, ülkeye büyük zararlar verdiği, büyük acılara yol açtığı ortada.

Adil ve barışçı bir çözüm içinse, öncelikle sorunun ser-

bestçe tartışılması gerekiyor. Bunun herkese yararı var. Akla, sağduyuya uygun olan budur.

"Dini Ne Olursa Olsun..."

Dil bakımından böyle de din bakımından çok mu farklı dersiniz? Şu ünlü deve hikayesi: devenin boynu eğri de neresi doğru ki..

Türkiye sözde laik bir ülke. Laiklik hem din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılmasını, hem de tüm yurttaşların inançları konusunda eşitliği, hoşgörüyü gerektirir. Kimseye inancından dolayı baskı yapılmamalı, kimseye imtiyaz tanınmamalı.

Oysa, özellikle 1950'lerden bu yana iktidarlar, seçmen kitlesine hoş görünmek için, laiklik ilkesini kemirip durdular. Oy avcılığı amacıyla dini duyguları sömürdüler. Kitlelerde sınıf bilincinin ve demokratik istemlerin güçlendiğini fark ettikleri zaman ise, onları özellikle dini kanallara yönelttiler. Emekçi halk dünya işleri üzerine kafa yoracağına, işsizliğin, sömürünün ve benzer yaşamsal sorunların nedenleri üzerinde düşüneneceğine, varsın "öteki dünya" ile avunsun, dini inançların sabır ve tevekkülü ile donansın.. Bundan zarar gelmez, fayda gelir diye düşündüler.. Ülkeyi bir ağ gibi saran kuran kursları, imam hatip okulları, "ilim yayma" cemiyetleri vb. hep bu politikanın ürünü idi. Okullara, önce sözde rızaya bağlı, sonunda ise zorunlu din dersi koymak da aynı politikanın sonucudur. 12 Eylül Cuntası ise bunu bir anayasa hükmü haline getirdi.

Böylece, laiklik nitelemesi hem yasal açıdan hem de pratikte boşa kalmıştır. Bugün devletin, yurttaşların dini inançları karşısında tarafsız olduğunu, insanların tam bir dini inanç ve kanaat özgürlüğüne sahip olduğunu söylemek boş bir iddia olur.

İnanç ve kanaat özgürlüğünü, yasalar karşısında eşitliği, en başta ilk ve orta öğrenime konan zorunlu din dersleri ortadan kaldırıyor. Hristiyan çocuklarının durumu ortada. Bunlar İslam dininin kurallarını, dualarını öğrenmeye, islâmî inanç ve kanıları benimsemeye mecbur tutuluyorlar. Bu baskılar geçtiğimiz yıllarda türlü olaylara yol açtı. Öğrenciler ve veliler birçok yerde şikayetçi oldular, bu zorlamaların kaldırılmasını istediler; ama kimse onları dinlemedi. Kimi yörelerde, örneğin Diyarbakır ve İskenderun çevresinde, bu nedenle Hristiyan aileler çocuklarını okullardan çektiler. Böylesine bir zorlama Padişahlık döneminde bile yapılmamıştır.

Diğer yandan, sorun yalnız gayrimüslimleri ilgilendirmiyor. Müslüman halk içinde de, mezhep farklılıklarından ileri gelen önemli dini inanç ve kanaat farkları var. Örneğin Alevilerin durumu budur. Sünni müslümanların inançlarına göre düzenlenmiş bir dini eğitim programı, birçok bakımdan alevilere ters düşüyor. Kaldı ki, uygun da düşse, ve insanlar ister Hristiyan, ister Müslüman, ister Alevi, ister Sünni olsunlar, kendi dini inançlarını da, buna yönelik eğitimi de kendileri seçmelidirler. Çünkü dini inançlar aileden aileye, kişiden kişiye bile değişiyor. Zorunlu din dersi laik bir toplumla, özgürlük- le kesinlikle bağdaşmayan bir uygulamadır.

Ama 12 Eylül rejimi bundan çok fazlasını yaptı. Bu dönemde zora dayanan devşirme yöntemleri uygulandı. Birçok

yerde, örneğin Tunceli yöresinde, köylü çocukları zorla ailelerinden kopararak imam hatip okullarına gönderildiler. Köylere zorla cami yaptırıldı. Böylece Alevi halk terör yoluyla inançlarını değiştirmeye zorlandı. Bu tür uygulamalar Yavuz Selim ve Kuyucu Murat döneminde görülmüştü.

Ve durum buyken, kimi 12 Eylül başlarının sık sık laiklikten sözetmeleri ne derece inandırıcı olur?

Çağdışı Teşhir ve Cezalandırma Yöntemleri

Çağdaş ceza hukukuna göre ceza şahsıdır. Kimse başkalarının eyleminden sorumlu tutulamaz. Kişinin eyleminden dolayı ailesinin veya yakınlarının koşuşturulması ve cezalandırılması uygar bir toplumda sözkonusu olamaz. Ne var ki ülkemizde hiç de böyle değil. Aranan kişi bulunamayınca eşinin, kardeşlerinin, anne ve babasının, hatta küçük çocuklarının alınıp götürülmesi, sanığın nerede olduğuna dair sorguya çekilmesi, hatta işkence görmesi seyrek rastlanan bir olay değil. Kimi zaman, yakalanmış bir sanığı konuşturmak için bu yönetime başvuruluyor.

"Doğu'da ise zaten herşey çok daha farklı. Kürt köylerine yönelik baskınlar, toplu dayaklar, onur kırıcı davranışlar, işkenceler ve cinayetler ünlüdür. Burada insanlar çoğu kez toptan cezalandırılıyor.

İHEB, herhangi bir suçtan sanık kişiyi, adil koşullarda yargılanıp mahkum olmadıkça masum sayıyor. Uygar ülkelerde, suçluluğu hakkında güçlü kanıtlar bulunan kişiler bile, kamuoyuna suçlu diye teşhir edilmiyorlar. Çoğu ülkede adları bile verilmiyor. Çünkü böylelerinin bile beraat etme ihtimali vardır. Ülkemizde ise, kişinin suçluluğuna mahkemeden önce polis ve yöneticilerin karar verdiği malum birşeydir. Özellikle politik "suç"larda, kişiler ve gruplar, daha gözaltı aşamasında kamuoyuna teşhir ediliyorlar. Kimi zaman "suç aleti kitaplarla" birlikte! Kimi zaman da, kendilerine ait olmayan bir silah ve mermi sergisinin önünde.. Bu türden, üstelik çoğu da gerçeklerle bir ilişkisi olmayan senaryolar düzenlemek, belli kişiler, gruplar aleyhine kamuoyu oluşturmak, iç politikada belli amaçlara ulaşmak için sık sık başvurulan beylik bir yöntem olmuştur. Bazan kişi, işkencede alınan ifadeler ve MİT raporları sayesinde, 12 Eylül döneminde bolca görüldüğü gibi, mahkemeden de yüklü bir ceza - belki de idam olarak soruşturma ve yargılama süreci sonuçlanır! Bazan da beraat edecek kadar şanslıdır; ama zaten olan olmuş, kişi sözkonusu çarkta teşhir edilmiş, ezilmiş ve yıllarını cezaevinde geçirip çıkmıştır..

Cezaevleri, yargılama, savunma koşulları gibi, bugün artık kamuoyunun çok iyi bildiği konularda ise uzun söze gerek yoktur. Politik tutukluların yıllardır süren direnişine ve son olarak ikibin politik tutuklunun, iç ve dış kamuoyunu sarsan açlık grevine, ölüm orucuna rağmen, tek tip elbisenin kaldırılmayı ve insanların, Ortaçağ pranga mahkumları gibi sevk zinciriyle mahkemeye götürüp getirilmeleri başlıbaşına, bu insanlara nasıl davranıldığını açıklamaya yeter.

Vatandaşlık Hakkı

İHEB'nin 15. Maddesi "hiç kimse keyfi olarak vatandaşlığından yoksun bırakılamaz" diyor. 14. Maddede ise şöyle deniyor:

"Her insanın zulüm karşısında başka ülkelere iltica etmeye ve bu ülkelerde mülteci muamelesi görmeye hakkı vardır."

13. Maddede ise, "her insanın, kendi ülkesi de dahil olmak üzere, herhangi bir ülkeyi, terketmeye ve kendi ülkesine yeniden geri dönmeye hakkı vardır," deniyor.

Türkiye'deki uygulama ise ortada. Salt 12 Eylül döneminde 14 bin kişi haklı olmayan nedenlerle yurttaşlıktan çıkarıldı. Bunların önemli bir bölümü politik mültecilerdir. 12 Eylül'ün bir uzantısı olan Özal iktidarı da, bu durumu düzeltmek için hiçbir çaba göstermiyor; tersine, aynı uygulamayı sürdürüyor.

10 Aralık günü uçakla yurda dönen İKD Genel Başkanı Beria Önger, Maden-İş Genel Başkan Vekili Murat Tokmak, DİSK Genel Yönetim Kurulu üyesi Ekrem Aydın, Genel-İş Marmara Bölge Temsilcisi Nafiz Bostancı ve Bank-Sen Yürütme Kurulu Üyesi Turan Ata, daha önce vatandaşlıktan çıkarılmış oldukları için geri çevrildiler. Böylece, Özal hükümetinin sözde yurt dışındakilerin dönüşünden yana olduğu tarzındaki sözlerin boş olduğu, Özal hükümetinin anti-demokratik uygulamaları her bakımdan sürdürmekte kararlı olduğu birkez daha kanıtlanmış oldu.

Diğer yandan Türkiye'de 350 bin dolayında kişi için pasaport yasağı olduğu belirtiliyor. Bu "sakıncalı" yurttaşların sayısı, muhtemelen daha da fazladır.

Dernek Kurma, Kamu İşlerine Katılma Hakları

İHEB'nin 20. Maddesi'nde şöyle deniyor:

"Her insan barışçıl amaçlarla toplanma ve dernek kurma ve bir derneğe katılma hakkına sahiptir."

Ne var ki, "barışçıl amaçlarla toplanıp dernek kurmanın" yöneticilerin gözünde nasıl sakıncalı olduğunu, bunu yaptıkları zaman başlarına neler geldiğini bu ülkenin insanları iyi bilirler. Bizzat Barış Derneği'nin başına gelenler herkesin malumu.

12 Eylül döneminde yasaklanan dernek ve birlik sayısının 20 binden fazla olduğu belirtiliyor.

İHEB'nin 21. Maddesi'nde şöyle deniyor.

Her insanın doğrudan doğruya ya da serbestçe seçilmiş temsilciler aracılığıyla, ülkenin kamu işleri yönetimine katılmaya hakkı vardır."

Ama ülkemizde pekçok insana bu hak da yasaklanmıştır. Sol görüşlü ve yurtsever olanlar, demokrat ve ilerici insanlar, 141-142 ve benzeri ceza maddeleriyle yalnızca yıllarca ağır ceza tehdidi ile karşı karşıya değiller, aynı zamanda kamu haklarından yasaklanıyorlar.

Toplumsal Güvenlik, Çalışma ve Meslek Hakları

İHEB'nin 22. Maddesi şöyledir:

Her insanın, toplumun bir üyesi olarak toplumsal güvenliğe hakkı vardır; her devletin kuruluşu ve kaynakları gözönüne alınarak gerçekleştirilecek olan ulusal çabalar ve uluslararası işbirliği yoluyla, şahsiyetinin serbestçe gelişmesi ve onuru için kaçınılmaz olan iktisadi toplumsal ve kültürel-

haklardan yararlanmaya da hakkı vardır.

Madde 23'te şöyle deniyor:

"1) Her insanın çalışmaya, mesleğini serbestçe seçmeye, adil ve doyurucu çalışma koşullarına ve işsizliğe karşı korunmaya hakkı vardır.

"4) Her insanın, çıkarlarının korunması amacıyla meslek örgütleri kurmaya ve bunlara katılmaya hakkı vardır."

Peki ülkemizde toplumsal güvenliğin, çalışma ve meslek haklarının durumu ne?

Herşeyden önce ülkede milyonlarca işsiz ve gizli işsiz var. Üstelik, Batılı ülkelerden farklı olarak bu insanların hiçbir güvencesi yok. İşsizlik yardımları ve başka sosyal yardımlardan yararlanamıyorlar. İşsizler ve aileleri kendi kaderleriyle, yani açlıkla, sefaletle, ölümlerle yüzyüze bırakılmışlardır.

Ama işi olanlar tok mu sanki? Onlar, "ülkenin kaynaklarına", gelişme düzeyine uygun olarak "iktisadi, toplumsal ve kültürel haklardan" yararlanabiliyorlar mı?

Oysa, tiyatroya, konsere, sinemaya gitmek, eve hergün bir gazete almak şurada kalsın, çoğu kez ayda bir kilo et bile alamayan insanların bu haklardan, dinlenme ve tatil yapma gibi haklardan yararlanması mümkün mü?

Bu durumu yaratan, besbelli, ülkenin kaynaklarının darlığı veya gelişme düzeyinin çok düşüklüğü değil. Birkez ülkenin kaynakları yoksul değil, zengindir. Eğer ülkenin gelişme düzeyi beklenen hızda değilse, bunun suçu ne doğal kaynaklarda, ne emekçi insan unsurundadır. Bunun sorumlusu ülkeyi dünden bugüne yönetenlerdir, onların politikasıdır; onların düzeni, çıkarıdır. Diğer yandan, emekçilerin işsizliğine, açlığına yolaçan önemli nedenlerden biri, pek az ülkede görülen eşitsiz gelir dağılımıdır. Bu ülkede gelirler arasındaki fark korkunçtur. 12 Eylül rejimi ise aradaki uçurumu daha da derinleştirmiştir.

Ücretlilerin (işçi ve memurlar) ulusal gelirden aldıkları pay 1978'de yüzde 35'ti. Bu pay, 1988'de yüzde 13'e indi. Düşüş korkunçtur, üçte ikiye yakındır. Aynı dönemde tarım kesiminin aldığı pay da yüzde 24'ten 16'ya indi (düşüş üçte bir oranında). Buna karşılık, kâr, faiz ve rantın (yani burjuvaların ve büyük toprak sahiplerinin) payı, aynı süre içinde yüzde 34'ten yüzde 71'e yükseldi (artış yüzde yuzden fazladır).

Durum son derece açık: bu süre içinde işçi ve köylüler, emekçiler, yani gerçek üreticiler daha da yoksul, zenginler ise daha da zengin oldular. Demekki sorun, gelişme düzeyinin ve ulusal gelirin nisbi düşüklüğü sorunundan da öte, bir adaletsiz bölüşüm sorunudur. Yoğun, eşi az görülmüş bir sömürü sorunudur.

Pastadan emekçilere yüzde 13, sermayeye yüzde 71.. Oysa toplumun büyük çoğunluğu emekçilerden oluşuyor. Burjuvalar ve büyük toprak sahipleri ise bir avuçturlar. Ama o dev çoğunluğun hakkı azıcık iken, bir avuç insan milyonlarla, milyarlarla oynuyor. Onun içindir ki milyonlarca insan ayda 100 bin - 200 bin lirayla geçinmeye mecburken, burjuvazinin "süper kızlar"ı ayda, sırf saçlarını yaptırmak için bundan kat kat fazlasını harcıyorlar.

Zaten 12 Eylül de bunun için yapıldı. Emekçilerden da-

ha çok alıp, sermayeye daha çok vermek için. Kemer sıkma politikasının özü budur. Bu politika generallerin sopası olmandan yürütülemezdi. Bunun içindir ki 12 Eylül darbesinin daha ilk gününden grevler yasaklandı. Bunun içindir ki DİSK kapandı, yöneticileri işkence altında ve idam tehdidiyle yargılandılar.

Bu ülkede kurulan meslek örgütlerinin başına gelenler malumdur. Öğretmenler 1960'lı yıllarda TÖS'ü kurmuşlardı. 12 Mart darbesiyle TÖS komünist örgüt olmakla suçlandı, kapatıldı; yöneticileri tutuklandı ve yargılandılar. 1970'li yıllarda TÖB-DER kuruldu. 12 Eylül darbesinin ardından onun da başına aynı şeyler geldi. Şimdi ise öğretmenlere meslek örgütü kurmak yasaklanmıştır! Sağlık emekçilerinin, polislerin ve öteki kesimlerin kurduğu meslek örgütlerinin başına da aynı şeyler geldi.

Meslek ve sanatı icra hakkına gelince.. Egemen güçler, solcu, yurtsever ve demokrat insanlarımız için bunu bile çok buluyorlar. Nitekim, ceza yasasında iş ve meslek yasaklamalarına ilişkin hükümler bu dönemde daha da ağırlaştırıldı. Olağanüstü mahkemeler yalnızca insanlara politik görüşlerinden ve düşüncelerinden dolayı ağır cezalar vermekle kalmadılar, meslek ve sanatlarını icra etme haklarını da ellerinden aldılar. Bu nedenle, şimdi hapiste olmasalar bile, mesleğini icra edemiyen yığınla öğretmen, avukat, doktor ve başka mesleklerden insanlar var. Bu, sözkonusu insanların ve ailelerinin açlığa mahkûm edilmesidir. Bu başlıbaşına bir işkence ve zulüm değil mi?

Yaşam Düzeyi ve Eğitim Hakkı

IHEB'nin 25. Maddesinde şöyle deniyor: "Her insanın, yiyecek, giyecek, konut, tıbbi bakım ve gerekli toplumsal hizmetler de dahil olmak üzere, kendisinin ve ailesinin sağlığını ve refahını sağlayacak uygun bir yaşam düzeyine hakkı vardır."

26. Maddede ise şöyle deniyor: "Her insan eğitim hakkına sahiptir. Eğitim en azından ilk ve temel öğretim evrelerinde parasız olmalıdır. İlk öğretim zorunludur. Teknik ve mesleki öğretimden herkes yararlanabilmelidir; yüksek öğretim herkese yeteneklerinin ve başarılarının elverdiği ölçüde, tam bir eşitlikle açık olmalıdır."

Bu haklarla ilgili olarak da durumumuz malumdur. İnsanlarımızın yaşam düzeyi, ne yiyip ne içtikleri, ne giydikleri, başlarını sokacak bir konutlarının olup olmadığı, hastalıklarında ilaç parası verip veremedikleri, dünden bugüne ülkeyi yönetenlerin umurunda değildir. Bu konularda hiçbir toplumsal güvence yok. İnsanlarımız köprü altında veya mağarada yaşamlarını geçirebilirler. Açlıktan ölmekte veya ekmeğe parasını kazanmak için gözlerini veya onurlarını satmakta tam anlamıyla özgürdüler! 12 Eylül döneminde bu geniş özgürlük sayesinde hayat kadınlarının sayısında olağanüstü bir yükseliş oldu, enflasyonu ve Bubka'nın rekorunu çok gerilerde bıraktı..

Eğitimin durumu da malum: Toplumun üçte biri henüz okur-yazar bile değil. "Doğu'da, Kürtler arasında bu oran ya-

rıdan çok daha fazla. Kadınların durumu daha da kötü. İlköğrenim hiç de parasız sayılmaz. Yoksul insanlarımız için kalem defter parası vermek bile bir sorun. Herkes için meslek öğrenimi hakkı bir düş. Yüksek öğrenim ise, son yıllarda tümüyle zengin harcı oldu. Yoksul kesimden gelen öğrencilerin üniversitede okuyabilmeleri Odysseus'un maceraları kadar başarılması güç ve çetin bir iş.

Bu tür ekonomik sosyal haklar da, diğer temel hak ve özgürlükler gibi yalnızca ülkemizdeki mutlu azınlık için vardır.

Sömürü ve Baskı Birbirine Eşlik Eder

Türkiye'yi dünden bugüne yöneten egemen sınıflar ülkenin temel sorunlarına çözüm getiremediler; açlığı, işsizliği, yoksulluğu önleyemediler; insanlarımızı giydiren doyuramadılar, iyi bir konuta kavuşturamadılar; ona iyi bir eğitim sağlamadılar. Kürt sorununa demokratik bir çözüm getiremediler. Kitlelerse ekonomik, sosyal, kültürel her alanda çağa uygun yaşamak istiyor. Bilinçlenen insan, sömürü ve baskı düzenine karşı çıkıyor. Egemen sınıflar buna baskının dozunu arttırarak cevap veriyorlar. Onlar bu nedenle insanlarımızı düşünce, basın, örgütlenme, toplanma, dernek kurma ve öteki temel insan haklarını çok görüyorlar. Baskı sömürüye eşlik ediyor.

Akla şu soru geliyor: Batılı gelişkin kapitalist ülkelerde sömürü yok mu, orada nasıl burjuva demokrasisi geçerli olabilir? Besbelli sözkonusu ülkelerde sömürü var ve oldukça yoğun. Ama bu ülkelerde iki nedenle burjuva demokrasisi varolabiliyor. Birincisi, işçi sınıfı ve toplumun öteki emekçi ve aydın kesimleri, bu hakları elde etmek ve korumak için yüzyıllar boyu çetin bir mücadele yürüttüler. İkincisi, bu ülkelerde egemen güçler, işsizlik sigortası, çocuk yardımı ve başka türden sosyal yardımları içeren bir toplumsal güvenlik sistemi oluşturabilmişler. Bu yalnızca, sözkonusu ülkelerin ekonomik bakımdan daha gelişmiş olmasından gelmiyor. İşçi sınıfının ve öteki emekçilerin mücadelesi; bu hakların elde edilmesinde de başta gelen rolü oynadı. Ama aynı zamanda, bu ülkelerin burjuvazisi de, bu tedbirleri almayı gerekli bulacak kadar deneylidir, günümüz dünya koşullarında vahşi kapitalizmi uygulayacak kadar budala değil.

Türkiye'de insan haklarının durumu özetle budur. Bu ülkede, "hangi temel haklar çiğnenmiyor?" diye sormak çok daha uygun düşer. Sözkonusu olan "pirincin taşını ayıklamak" değil, "taşın piringlerini ayıklamak"tır.. Ne yazık ki sözkonusu çakıl deryası içinde piring bulmak oldukça güçtür.

Peki, 21. yüzyıla yaklaşırken, dünyamız bu kadar "küçülmüş", birbirine bağımlı hale gelmişken, ülkemizde de insanlar artık kitlesel biçimde uyanmış, baskı ve sömürü çarkının duvarlarını zorlarken bu baskı çarkını böyle sürdürmek, insanlardan temel hak ve özgürlükleri daha uzun süre esirgemek mümkün mü?

Mümkün değil ve bunu hep birlikte göreceğiz. Ülkemizde demokrasi ve özgürlük mücadelesi zafere ulaşacak. İnsanca bir düzen kurmayı ergeç başaracağız.

40. Yılında "İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi" ve Irkçı Baas Yönetiminin Kimyasal Katliamı

Türkiye'nin de imzacılarından biri olduğu "İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi" ilanının 40 yıldönümünde dünya kamuoyunun gündemine en önemli uluslararası belge olarak; Saddam yönetiminin Kürtlere yönelik kimyasal katliamı da bu belgeye ve uluslararası hukuk kurallarına göre "insanlık suçu" bir olgu olarak geçmiş bulunuyor. Bu nedenle olayı bu perspektiften ele alıyoruz (Öz-Ge).

YÜREKLER İNSAN HAKLARI İÇİN ÇARPTI

8 -10 Aralık 1988 günleri arasında Paris'te UNESCO Sarayı'nda *İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin* (İHEB) ilanının 40. yıldönümü nedeniyle "İnsan Hakları ve Bundan Yoksun Olanlar" konulu uluslararası bir seminer düzenlendi. Seminerin düzenleyicisi, Birleşmiş Milletler'de gözlemci üye sıfatına sahip bulunan Non-governmental örgütlere bağlı "Özel Komite"ydi. Toplantı, aynı zamanda Fransa Devlet Başkanı'nın eşi Daniel Mitterand'ın başkanlığını yaptığı "Daniel Mitterand Vakfı-Fondation France Libertes" in himayesindeydi.

Toplantıda Birleşmiş Milletler, Non-governmental Örgütler ve davetli öteki kuruluşları temsilen 300 delege yer almıştı. Toplantının dikkati çeken bir yönü, Federal Almanya Kürdistan İşçi Dernekleri (KOMKAR)'ı temsilen üç, Paris Kürt Enstitüsü ile Irak Kürtlerini temsilen de birer kişi olmak üzere toplam beş Kürt delegenin hazır bulunmasıydı. Üç gün boyunca süren toplantının üzücü yanı, Türkiyeli demokrasi güçlerinden kimsenin bulunmamasıydı.

Toplantı, 8 Aralık günü UNESCO Başkanı Julio Labastida del Campo, gazeteci-yazar ve UNESCO 1987 Yılı Barış Ödülü sahibi Laurence Deona, Uluslararası Gelişen Hukuk Merkezi Başkanı ve Bombay Üniversitesi Profesörü Clarence Dias ile Foundation France Libertes Genel Sekreteri Rafael Doueb'in açış konuşmalarıyla başladı. Bunu, oluşturulmuş bulunan beş ayrı komisyonun çalışmaya başlamaları izledi.

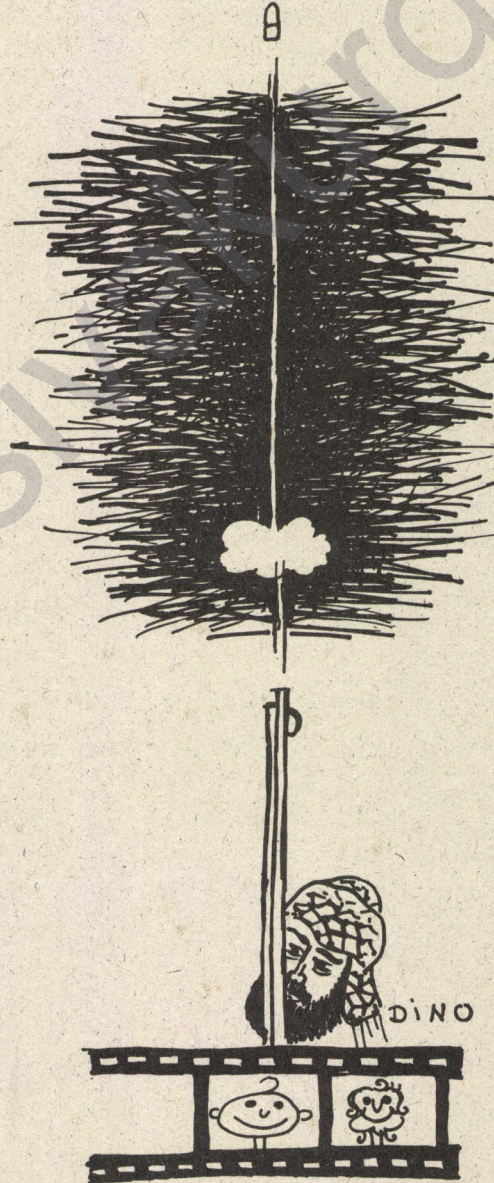
10 Aralık günü akşamı ise *İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin* bundan 40 yıl önce ilan edildiği yer olan Palais de Chaillot Sarayı'nda resmi bir toplantı düzenlendi. Toplantının ev sahipliğini Fransız Devlet Başkanı François Mitterand yapıyordu. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Perez de Cuellar ile çe-

şitli ülkelerin devlet ve hükümet temsilcileri de orada hazır bulunuyorlardı.

Törenin açış konuşmasını yapan düzenleyici "Özel Komite" Başkanı Michel Blum ile öteki konuşmacı Avrupa Konseyi üyesi Daniel Mayer, konuşmalarında insan haklarının dünü ve bugünü üzerinde durdular. İlginç olan, Güney Afrika ve Şili'deki durumun yanı sıra her iki konuşmacı tarafından

da Kürt halkının karşı karşıya bulunduğu güçlüklerle dikkat çekilmesiydi. Daniel Mayer, konuşmasının, bir yerinde "Kürt şehitliği her geçen gün giderek büyüyor" diyerek endişelerini dile getirirken, günümüzde insanlık dışı baskının her türlü-süyle yüzyüze bulunan bir halkın duygularına adeta tercümanlık ediyordu.

Bunun dışında üç gün boyunca gerek komisyon toplantılarında, gerek ondan ayrı olarak sürdürülen çalışmalarda ve gerekse Fransa Parlamento Başkanı, Başbakanı ile Dışişleri Bakanı tarafından ayrı ayrı tarihlerde verilen resepsiyonlarda insan haklarının durumu değişik yönleriyle irdelendi. Son günde komisyon çalışmalarının sonuçları raportörler tarafından dile getirildi. Yine toplantının bu aşamasında da genel değerlendirmelerin dışında

insan haklarından yararlanmayanlara örnek olarak yalnızca Kürt halkının durumu üzerinde duruldu. *"Bugünün Gençliği, Yarının İnsan Hakları İçin"* Komisyonu raportörü Fransız Bayan Frederich CALANDRA, bu örneği verirken salonda bulunan delegelerin kendisini onayladıkları gözden kaçmıyordu.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin ilanı üzerinden 40 yıl geçti. Bu 40 yıl içerisinde elbet, bu konuda insanlık önemli mesafeler aldı. Ama yine de insan haklarının güvence altına alınması yönünde daha katedilmesi gereken uzun ve çetin bir yol var.

Günümüzde hâlâ faşizm ve öteki gerici diktatörlük biçimleri çeşitli ülkelerde iş başındadırlar. Hâlâ şurada burda birileri çıkıp çaldıkları bir tek düdükle tüm demokratik kurumları ortadan kaldırılabiliyor, insan haklarını paspas gibi ayaklar altına alabiliyorlar. Örnekleri bir hayli azalsa da hâlâ insanların derilerinin renklerinden ötürü aşağılandığı, horlandığı yerler var. İrkçilik ve şövenizm belası henüz ne yazık ki, tümüyle tarihin çöplüğüne gömülebilmemiş değil. Başka halkların varlıklarını ortadan kaldırma, onlara ait zenginlik kaynaklarına sömürgeci yöntemlerle el koyma durumu sona ermedi. İnsanlara anadillerini konuşmayı, onunla eğitim görmeyi bile fazla gören örgütler, hükümetler ve devletler var. Kendi kültürüne sahip çıkmayı, türkülerini söylemeyi suç kabul eden, bu yüzden insanlara işkence uygulayan ve onları cezalandıranların, hak ve hukuktan bahsettikleri, insan haklarıyla ilgili platformlarda boy gösterdikleri, hatta bu konularda nutuk attıkları çelişkili bir dünya üzerinde yaşamaya devam ediyor insanlık.

Böylesi bir ortamda yine de 40. yıldönümü nedeniyle insan haklarının korunması doğrultusunda çalışmalar oluludur. Paris'te gerçekleştirilen toplantının da elbet bu çabada özel bir yeri var. Orada, insan haklarına saygılı davranılması yönünde gösterilen titizlik, verilen uğraş, kuşkusuz ezilen, sömürülen, baskı gören ve işkence altında yaşayanlara sağlanan tarihsel değerinde bir dayanışma örneği oldu.

KİMYASAL SİLAHLARA BÜYÜK TEPKİ

Irak ile İran arasında 8 yıl süren savaşın ateşkese doğru bir gelişme aşamasına girmesinin ardından, gerici Baas rejimi, İran cephesinde aldığı rahat nefesten hareketle ordusunun büyük bir kısmını havadan ve karadan Kürdistan cephesine sürdü. Hiçbir kural tanımayan ırkçı yönetim, dünya kamuoyunun gözleri önünde Birleşmiş Milletler örgütünün 620 sayılı kimyasal silahların kullanımını yasaklayan kararını da tekrar tekrar çiğneyerek, bir baştan diğer başa Irak Kürdistanı'nı bombaladı, yüzlerce yeni yerleşim birimini; kasabaları, köyleri yerle bir etti; binlerce sivil insanı katletti, bir o kadarını da yaraladı. Kimyasal gazlarla doğayı önemli ölçüde tahrip etti. Başta kadın ve çocuklar olmak üzere, evsiz-barksız kalan onbinlerce insan; kimyasal silahların öldürücü etkisinden kurtulabilme umuduyla sınırın öteki taraflarına doğru, günlerce ve hatta haftalarca süren yolculuğa çıktılar. Elbet sınırın diğer tarafı çok güvenlikli olduğu için değildi bu yolculuk. Hatta Baas kasaplarına geri verilmeleri bile söz konusuydü. Oralarda kendilerini bekleyen güçlüklerin bilincindeydi insanlar. Ancak kimyasal gazları yaşamlarında defalarca görmüş, onu yakından tanıyanlar için belki de bu bir kurtuluş olabilirdi. Halepçe katliamının yaraları, izleri hâlâ kapanmamıştı.

Ne var ki sınırı geçebilmek, en az kimyasal silahlardan

kurtulup oraya ulaşabilmek kadar zordu. Bu nedenle birçok insan sınırda kısırılarak katledildi.

Uluslararası Planda Gerçekleşen Yaygın Protestolar

Irak rejiminin özgürlüğü için mücadele veren bir halkı topyekün ölümle cezalandırmak istemesi, yurtsever insanlar arasında, demokratik çevrelerde büyük bir heyecan ve nefret yarattı; dayanışma duygularını yükseltti. Kuşkusuz bu da Türk hükümetinin sınırı yığılan onbinlerce insanın geçişine izin vermesine yol açan başlıca etkenlerden biri oldu.

Irak Kürdistanı halkına karşı uygulanan bu barbarlığa karşı, uluslararası planda da önemli tepkiler ve protestolar gerçekleşti. Saddam rejiminin Kürt sorununu zorbalıkla halletme çabaları ters tepti, Kürt ulusal hareketinin dünya kamuoyunda gündeme alınmasına, tartışılmasına ve yeni destekler sağlanmasına yaradı. Uluslararası planda yılların sessizliği ve seyirciliği bir bakıma aşılmış oldu. Elbet bu sonucu sırf Saddam yönetiminin kimyasal silah kullanmış olmasına bağlamamak gerekir. Bunda, başta Avrupa olmak üzere dünyanın pek çok ülkesinde etkin bir güç durumuna gelmiş olan Kürt örgütlerinin, tek tek insanların yaptıkları çalışmaların büyük payı var.

Tepki gösteren örgütlerin başında gelen kuruluşlardan Uluslararası Af Örgütü, tarihinde ilk kez Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi nezdinde yaptığı acil çağrı ile dikkatleri Irak Kürdistanı'nda yapılan soykırımına çekti ve Güvenlik-Konseyi'nin konuyu görüşmek üzere hemen toplanmasını talep etti. 7 Eylül tarihini taşıyan çağrıda *"sivil Kürtlere yönelik katliamların bir an önce durdurulması için harekete geçilmesi"* istendi. Daha önceleri ise UAÖ Cenevre'de yapılan İnsan Hakları Alt komisyon toplantısına sunduğu mektupta İran-İrak savaşının bitmesini selamladıklarını belirtmiş ve bu arada Kürt halkının durumundan duydukları endişelerden bahsetmiş, BM Genel Sekreteri'nden konuyu göz önünde tutmasını istemişti.

Medico International örgütünden, Türkiye'deki kampları gezen bir delegasyon Almanya'ya dönüşünde kamuoyuna izlenimleri hakkında bir açıklamada bulundu ve mültecilere ulaştırılmak üzere bir ilaç ve maddi kampanya başlattı. Medico International delegasyonunun açıklamasında Türk hükümetinin tutumu ile ilgili olarak da şu noktalara yer verildi: *"Türk hükümeti, Kürt mülteci kamplarında gönüllü olarak çalışmak isteyen çok sayıda Alman doktora çalışma müsaadesi vermemiştir. Kürt mülteciler için düzenlenen kamplar oldukça yetersizdir... Türk hükümeti, uluslararası kuruluşlar tarafından kurulmak istenen tıbbi tesislere müsaade etmiyor... Medico International olarak 5 yıldan beri Irak Kürdistanı'nda tıbbi bir tesis oluşturmak için çalışıyoruz... Kürdistan'a yardım için acil çağrı yapıyoruz."*

Baskı Altındaki Halklarla Dayanışma Kuruluşu basına yaptığı acil açıklamada, Irak-İran arasında sürdürülmekte olan ateşkes görüşmeleri sürerken, Irak'ın Türk sınırına yakın köyleri kimyasal silahlarla bombaladığını, ölü ve yaralı sayısının yüzleri aştığını, BM Genel Sekreterliği'nden örgüte ulaşan ve sayıları 8 bin olarak gösterilen Kürt ve Asuri mültecilerin 25 Ağustos'ta 25 bini aştığını, Türk yetkililerin bunlara her türlü yardımı yapmayı reddettiğini, yardımda bulunmanın çok çeşitli güçlükleri bulunduğunu vurguladı. Acil açıklama-

mada, BM Sekreteri'nden Irak-İran barış görüşmeleri tehlikeye düşmesin diye Irak rejiminin işlediği katliamlar karşısında susmaması gerektiğini, bu şartlar altında bir şey yapmanın, bir halkın katliamına sessiz kalmak demek olduğunu belirtti.

Aralarında ABD, F. Almanya, İngiltere, Japonya, Sovyetler Birliği gibi ülkelerin de olduğu 10'dan fazla devlet BM'nin bir komisyon oluşturarak kimyasal gaz kullanıldığını araştırılmasını istedi.

Öte yandan 14 Eylül'de toplanan Avrupa Parlamentosu, faşist Le Pen dışında tüm parlamento grup başkanları tarafından verilen ve Irak hükümetini Kürt halkına yönelik katliamından ötürü protesto eden ortak karar tasarısını kabul etti. Avrupa Parlamentosu ortak kararında "Irak'ın sivil Kürt halkına karşı misilleme yönteminin, özellikle de kimyasal silah kullanılmasının mahkum edildiği" belirtildikten sonra, "karşı taraflardan düşmanlıklara son vermeleri, insan hakları çerçevesinde Kürt sorununu ele almaları" talep edilip, üye ülkelere "Irak'a yaptıkları silah sevkiyatını ve kimyasal silah yapımında kullanılabilecek madde, araç ve gereçlerin sevkini derhal durdurmaları" ve "Kürt mültecilere sınırsız yardımın sağlanması" istendi.

ABD senatosu ellerinde Irak'ın Kürt halkına karşı kimyasal gazlar kullanıldığına dair kesin deliller olduğunu belirterek, Irak'a karşı ekonomik ve silah ambargosu koyduğunu açıkladı.

Bunların dışında başta Avrupa ülkeleri olmak üzere birçok ülkede gerek hükümet tarafından gerekse muhalefet partileri tarafından konu gündeme getirildi ve acil önlemler alınması vurgulandı.

Bu arada sosyalist ülkelerin, bu katliam karşısında beklenen tepkiyi göstermeyerek sessiz kalmaları, Kürt halkı arasında derin üzüntüye yol açtı. Kürt örgütlerinin hemen tümü bu durumu talihsiz bir gelişme olarak değerlendirdiler.

Sözde müslümanların kardeşliğini ve hak eşitliğini savunan çevrelerin büyük kesimi, ezici çoğunluğu müslüman olan Kürt halkına karşı girişilen bu soykırımı karşısında sessiz kaldılar. Şovenizmin batağına saplanmış olan Arab Ligası ise tam bir iğrençlik örneği sergileyerek, Saddam rejiminin kanlı cinayetlerinin savunucusu kesildi, kimyasal silah kullanıldığı yolundaki görüşleri Filistin Davasını gözden uzak tutmak isteyenlerin propagandası gibi göstermeye kalkıştı. Sanki daha Mart ayında Halepçe katliamı yaşanmamış gibi. Sanki yıkılıp yıkılan köylerden, ölen ve yaralanan, ya da evlerini terkeden onbinlerden haberleri yokmuş gibi. Ve sanki on yıllardır çıkarları gerektirdiğinde Filistin halkını katleden, yerlerinden süren kendileri deçillermiş gibi...

Halepçe vahşetinden sonra Kürt sorunu konusunda kamuoyu oldukça duyarlı hale gelmişti. İrkçı yönetimin katliam ve sürgün politikasını Ağustos ayından itibaren tirmanışa geçirmesi ise bu hassasiyeti daha da artırdı. Avrupa'nın çeşitli ülkeleri başta olmak üzere, dünyanın pek çok yerinde Kürt örgütleri kenetlenildi. Bu konuda öteki ilerici ve demokratik çevreler, barışsever güçler ve kimi etkin politik örgütler de dayanışmada bulunmaktan geri kalmadılar. Bu dönemde onlarca ülkenin yüzlerce kentinde protesto yürüyüş ve mitingleri, açlık grevleri, işgaller, toplantılar birbirini izledi. Bunların tümünün bir dökümünü yapmak, üzerinde tek tek dur-

mak elbette ki böyle bir yazı çerçevesinde olanaklı değil. Bir örnek olması açısından sadece bir tanesi üzerinde durmayı yeterli görüyoruz:

F. Almanya'nın Köln kentinde 24 Eylül günü, 17 Kürt örgütünün yer aldığı "Irak Kürdistanı'nda Kimyasal Silahlar Kullanımına Karşı Komite"nin düzenlediği ve Türk ve Alman örgütleri, parlamenterler ve sanatçılar tarafından da desteklenen ve binlerce kişinin yer aldığı yürüyüş ve mitinge katılan Alman Sosyal Demokrat Partisi (SPD) milletvekili Michael Müller yaptığı konuşmada şöyle dedi: "Kürtlerin bağımsızlık ve kültürel varlıkları için verdikleri mücadele, onlarca yıldır dünya tarihinde görmezlikten geliniyor. Diplomatik ve askeri çıkarlar, insan hakları önünde tutuluyor. Kürtler, bugün Ortadoğu'da 20 milyon nüfusuyla 3. büyük halk grubu olarak her türlü ulusal haklarından mahrumdur. Görmezlikten gelen Kürt halkının varlığı, ismi hep başkısı, jenosid, sürgün ve katliam olmuştur." Müller, Irak Kürdistanı'ndaki son duruma ve kamplara deçindikten sonra şöyle devam etti: "Bu uygulamaların hepsini birden ele aldığımızda, bunu, bir halkın katliamı olarak nitelendirebiliriz. Ayrıca Türkiye ve İran'a karşı da şüphemiz var. Bu iki ülke geçmişte Kürtlere karşı baskı yöntemlerine başvurduklar. Hatta halen Türkiye ve Irak arasındaki mevcut sözleşme, Türk ordusuna Irak topraklarında Kürtlere karşı operasyon düzenleme hakkını vermektedir."

Yeşiller Partisi (GAL) Parlamento Grubu adına konuşan Caritas Hensel ise yaptığı konuşmada "Irak hükümeti Kürt halkına karşı, kimyasal silahlar da dahil, bir yok etme savaşı sürdürüyor. Biz bu durumu insanlığa karşı işlenen bir cinayet olarak nitelendiriyoruz. Türk hükümetinden Irak Kürtlerinin sorununa uluslararası boyut kazandırmasını ve bu çerçeve dahilinde onları mülteci olarak kabul etmesini talep ediyoruz" dedi.

Başta F. Almanya, Danimarka, İsviçre, İsveç, Hollanda, Yunanistan, Fransa, Avusturya, Norveç ve İngiltere olmak üzere diğer ülkelerde, özellikle Kürt işçi, öğrenci ve aydınlarının yaşadığı ülkelerde, büyük şehir ve kasabalarda aylardan beri yoğun şekilde seminerler, toplantı ve konferanslar düzenlenerek sorun geniş bir şekilde tartışılıyor. Ayrıca BM temsilcileri ile konsolosluklar nezdinde yapılan girişimlerde bilgilendirmelerde bulunulup, çeşitli talepler iletiliyor. Düzenlenen toplantı ve yürüyüşlere, dayanışma gecelerine katılım ve ilgi oldukça fazla. Bu da gösteriyor ki ilerici-demokratik çevreler, humanist ve barış güçleri Kürt halkına yönelik Irak'ın bu barbarlığının karşısına dikiliyor, onun haklı mücadelesine omuz veriyorlar.

F. Almanya Parlamentosunun Kararı:

"KİMYASAL SİLAH KULLANMAK İNSANLIĞA KARŞI SUÇTUR"

Alman Sosyal Demokrat Partisi (SPD)'nin İran-İrak Savaşı, Yeşiller Partisi'nin ise Irak hükümeti tarafından Kürt halkına karşı silah kullanılması konusunda verdikleri önergeler, bu ülkenin Parlamentosunda tartışıldı. 27 Ekim 1988 günkü oturum sırasında deçişik politik partilere mensup milletvekilleri önergelerle ilgili görüşlerini açıkladılar, konuya deçişik yönlerden deçindiler. Görüşmeler sonucunda oybirliğiyle aşığıdaki karar alındı:

"F. Almanya Parlamentosu, Irak'ın kendi toprakları

üzerinde, Kürtlere karşı zehirli gaz kullanmasından endişe duymaktadır. Parlamento, '1925 Cenevre Sözleşmesi, iç savaşı andıran çatışmalarda kimyasal silah kullanılmayacağına hükme bağlamıştır' biçimindeki iddiaları kesinlikle reddeder.

Parlamento Federal Hükümetten (Alman Hükümeti kastediliyor) gerek İran-İrak savaşında ve gerekse Kürtlerle girişilen çatışmalarda kimyasal silah kullanılıp kullanılmadığının araştırılması için BM nezdinde girişimlerde bulunmasını ister.

Federal Parlamento, hükümetten, F. Almanya firmalarının Irak'ın zehirli gaz üretmesinde rol oynadıkları yolundaki iddiaları araştırmasını ve 1 Aralık 1988 tarihine kadar Parlamento'ya konuyla ilgili bir rapor sunmasını; yine savcılıkça açılmış bulunan soruşturmaya devam edilmesini, bu konuda da 1 Aralık 1988 tarihine kadar bir rapor iletilmesini talep eder.

F. Alman Parlamentosu, Kürt mültecilerin Türkiye tarafından kabulünü olumlu karşılar. Aynı zamanda Türk hükümetinden uluslararası yardım kuruluşlarının mülteci kamplarına serbestçe girebilmeleri ve hiçbir engelle karşılaşmaksızın tıbbi yardıma bulunabilmeleri için izin verilmesini talep eder. Alman hükümetini Türk ve uluslararası yardım kuruluşlarının mültecilere yönelik çalışmalarına maddi destek vermeye, Kürt mültecilere Cenevre Sözleşmesine göre oturma izni vermesi için Türk Hükümeti nezdinde girişimde bulunmaya çağırır.

F. Parlamento, Irak ordusu halklar hukukuna aykırı olarak kimyasal silah kullanmayı sürdürdüğü takdirde, ABD Senatosunun Irak'a karşı aşamalı biçimde müeyyideler uygulanmasını öngören kararına katılmayı, F. Hükümetten talep eder. Parlamantonun düşüncesine göre, kimyasal silahların kullanılması bir insanlık suçu olarak kabul edilmeli ve uluslararası düzeyde tüm devletlerin buna tepki göstermesi için çaba harcanmalıdır."

Danimarka Dışişleri Bakanı E. Jensen:

"SİLAHLARIN KÜRT HALKINA ÇEVİRİLMESİ ENDİŞE VERİCİDİR"

Danimarka Sosyalist Halk Partisi milletvekili olup demokrat ve insan haklarına saygılı kişiliğiyle tanınan *Pelle Voigt*, bu ülkenin Dışişleri Bakanı tarafından yanıt verilmesi istemiyle, 4 Ekim 1988 tarihli bir soru önergesi hazırladı. Danimarka'da yaşamakta olan Kürtlerin sorunlarıyla da yakından ilgilenen *Voigt*'in önergesi, Irak yönetimi tarafından Kürt halkına karşı kimyasal silah kullanılması ve mültecilerin durumuna ilişkindi. *Voigt*'in soruları ile Dışişleri Bakanı E. Jensen'in yanıtları şu şekildeydi:

"*Voigt*: Danimarka, Türkiye'deki Iraklı Kürt mültecilere hem kendisi ve hem de uluslararası kuruluşlarca yardım yapılması için çaba gösterdi mi, bu konuda bundan böyle bir çalışma yapmayı düşünüyor mu?

Jensen: Evet, hükümet daha 22.9.1988'de Türkiye'de bulunan Iraklı Kürt mültecilere 2 milyon kronluk bir yardım yapmayı kararlaştırdı ve bu yardımı Danimarka Kızılhaç'ı kanalıyla Türk Kızılay'ına ulaştırdı. Bu yardım, Türk Kızılay'ının Kürt mültecilerine yönelik yardım programında kullanılacak.

Voigt: Danimarka, Irak'ta Kürt halkının katledilmesini ve baskı altında tutulmasını, politik işbirliği yaptığı güçlerle birlikte Birleşmiş Milletler'e götürmeyi düşünüyor mu?

Jensen: Danimarka hükümeti, Irak'ın Kürt halkına karşı giriştiği saldırılar ve öteki biçimlerde insan haklarını ihlal etmesi konularında oldukça duyarlıdır.

BM'nin 27 Eylül 1988 tarihli 43. oturumunda bu soruna ilişkin olarak şunları belirtmiştim: "Uluslararası toplum açısından, savaştan sonra silahların Kürt halkına yöneltilmesi tedirginlik vericidir. Bu barbarlık, kendisini sadece büyük bir kitlenin komşu bir ülkeye göç etmesiyle göstermemiş; aynı zamanda güvenilir kaynaklardan öğrendiğimize göre kimyasal silah da kullanılmıştır. Bu iğrençtir. Kimyasal silahların kullanılması ve insan haklarının çiğnenmesi, bir iç sorun değildir.

Ayrıca şunu da belirtmek istiyorum. 12'ler defalarca, gelişmelerden endişe duyduklarını Irak hükümeti'ne iletiler, Kürt halkına yönelttiği saldırıların durdurulması için çağrıda bulundular.

Danimarka hükümeti, politik işbirliği içerisinde bulunduğu güçlerle birlikte, Kürt halkının durumunu Birleşmiş Milletler Örgütü'nün 43. Dönem toplantılarında ve öteki uluslararası platformlarda gündeme getirmenin olanaklarını derinlemesine araştırmayı düşünüyor."

BATI BERLİN PARLAMENTOSU'NDAN SADDAM'A PROTESTO

Geçtiğimiz günlerde *Alternative Liste*'den (*Yeşiller*'in de içerisinde olduğu grup) iki parlamenterin sunduğu önerge Batı Berlin Parlamentosu'nun 27.10.1988 günkü oturumunda tartışıldı. Saddam rejimince sivil halka karşı kimyasal silah kullanılmasının sert biçimde eleştirildiği toplantı sonucunda Irak Devlet Başkanı'na bir protesto telgrafı çekilmesi karar altında alındı. Her partiden birer milletvekilinin imzasıyla çekilen telgraf şöyle:

"Sayın bay Devlet Başkanı,

Irak ordusunun Kürt halkına karşı zehirli gaz kullandığını ve Kürt yerleşim birimlerini tahrip ettiğini dehşetle öğrenmiş bulunuyoruz. Biz, bir halkın insafsızca ve insanlık dışı yöntemlerle yok edilmesine karşı sessiz kalmayız.

Berlin Parlamento üyeleri olarak aynı zamanda, kentimizde yaşamakta olan binlerce Kürt'e karşı olan sorumluluğumuzdan dolayı da bu durumu protesto etmekle kendimizi yükümlü görüyoruz.

Sizi, halkların hakları ve insan haklarını çiğnemeye son vermeye, Kürtlerin varlık ve yaşam hakkını tanımaya çağırıyoruz.

Saygılarımızla. "

Dr. E. Wruck (CDU)
S. Çelebi-Gootschlich
(FDP)
(Alternative Liste-AL)

E. Barthel (SPD)
Dr. P. Lange

Cezaevlerindeki Açlık Grevlerinin Sonuçları Üstüne İnsan Hakları Derneği Genel Sekreteri Akın Birdal'la Konuşma

■ *Cezaevlerinde bir süre önce ikibini aşkın tutuklu ve hükümlü tarafından başlatılan açlık grevlerinin temel gerekçeleri neydi? İnsanları böyle ölümcül bir mücadeleye zorlayan etkenler nelerdi?*

□ Son açlık grevlerinin nedeni 1 Ağustos Genelgesidir. Genelge'nin 25 Eylül referandum gecesi yürürlüğe konulması ile 8 yıldır ölüm pahasına elde edilmiş haklar geri alınmıştır. Bunun üzerine 2000'i aşkın siyasi tutuklu ve hükümlü açlık grevine gitmiştir. Sekiz yıldır insanlık onurunun korunması yolunda, direnişlerle elde edilen, en temel insani gereksinimlerin geri alınarak "ya genelgeye uyarsınız, ya da buradan çıkamazsınız" dayatması ve baskı ile genelgenin yürürlüğe konulmak istenmesi son açlık grevlerine neden olmuştur. Kısacası son direnişlerin nedeni, cezaevlerinde 12 Eylül ile birlikte başlatılan baskı ve terörün genelge ile meşrulaştırılmak istenmesidir.

■ *Bildiğimiz kadarıyla bütün cezaevlerinde açlık grevlerine son verildi. Adalet Bakanlığı'nın ve yerel yönetimlerin cezaevi şartlarının iyileştirilmesi konusunda verdikleri kimi güvenceler üzerine grevlerin sona erdirildiğini biliyoruz. Sizce bu anlamda cezaevlerinde sürdürülen ölümcül mücadele amacına ulaştı mı?*

□ Evet açlık grevlerine son verildi. Ama bu Adalet Bakanlığı ya da Cezaevleri yönetimlerinin gösterdiği duyarlılığın sonucu değil. Tutuklu ve hükümlülerin kararlı, birlikte direnişlerinin ve cezaevleri dışındaki demokrat kamuoyunun desteğinin sonucudur. Sonuçta, yönetimle içerdekiler arasında geçici uzlaşmalar sağlanmıştır. İyileştirme yolunda verilen güvencelerin hiç bir yasal dayanağı yoktur. Ne, 1 Ağustos Genelgesi geri çekilmiştir, ne tüzük değiştirilmiştir, ne de cezaevlerindeki koşullar uluslararası standartlara göre düzenlenmiştir. Sadece, ölüm sınırına ulaşan bir direnişi kırmak ve geçici haklar vererek bir ölüm çıkmasını engellemek için yönetimin oyalamaya gitmesidir. Nitekim Malatya'da açlık grevinin yeniden başlamış olması tanınan hakların sürekli ve kalıcı olmadığını ortaya çıkarmıştır.

1 Ağustos Genelgesi bir gündem şaşırtmasıdır. Yönetim, toplumca yaşanan ekonomik, demokratik ve toplumsal tahribatın sonuçlarını gizlemeye yönelik ilkel bir kurnazlık içine girmiştir. Geçici de olsa, bu şaşırtmacada başarılı olmuşlardır. Çünkü, cezaevlerindeki insanların yaşam hakkının ağır saldırı altında bırakılması, doğal olarak toplumun gündemini oluşturmuştur. Ama yönetim sonuçlarını da göze alamamış ve uzlaşmak zorunda kalmıştır.

■ *Açlık grevleri sona erdi, ama onlarca tutuklu ve hükümlü de sağlığından oldu. Şu sıralar sağlığı bozulan çok*

sayıda insan hastanelerde ve hapisane revirlerinde yatıyor. Durumu yakından izleyen bir Derneğin yöneticisi olarak açlık grevlerin sağlık açısından tutuklu ve hükümlülerde yarattığı tahribatı anlatır mısınız? Bu konuda ne tür önlemler alınabilir?

■ Açlık grevlerinin bir süreden sonra vücutta geriye dönüşü olmayan tahribatı, Tabip Odalarının yöneticilerince açıklandı. Bildiğimiz, açlık grevleri sonucunda yüzü aşkın insanın sağlığının bozulduğudur. Bir çoğunda onarılmaz izler kalmıştır. Çoğunda mide, hemoroit ve bağırsak hastalıkları yaygındır. Kimilerinde hafıza kaybı ve kısmi felç durumları görüldü. Şu anda Eskişehir'de Şerif Simen, Bayrampaşa'da Sezai Saraçzade, Diyarbakır'da Fuat Değer, Adana'da Mahmut Emgill'in durumları kaygı vericidir. Özel bakım ve tedavi gereksinimleri var. Ne var ki, aldığımız bilgiler, sevklerinin geciktirildiği ve ilgi gösterilmediği yolundadır.

Ne yapılması gerektiği açıktır. Sağlık durumu iyi olmayan tutuklu ve hükümlülerin gecikilmeden bakım ve tedavileri yapılmalıdır. Yeniden açlık grevlerine neden olmamak için 1 Ağustos Genelgesi geri çekilmeli, Tüzüğe insan haklarına dayalı bir içerik kazandırılmalı ve gecikilmeden cezaevlerinde Birleşmiş Milletler ve Avrupa Konseyi'ne üye ülkelerce tutuklu ve hükümlülere uygulanan standart kurallar geçerli kılınmalıdır. Ve en önemlisi 1989 yılı cezaevleri için özgürlük yılı ilan edilip, bir genel af çıkarılmalıdır.

Ayrıca, cezaevlerinde bir dönemin ağır izlerinin ve ayıbının giderilmesine yönelik İşkence Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezi'nin kurulması girişimimize zorluk çıkartılmamalı ve insanlarımız yeniden sağlığına kavuşturulmalıdır.

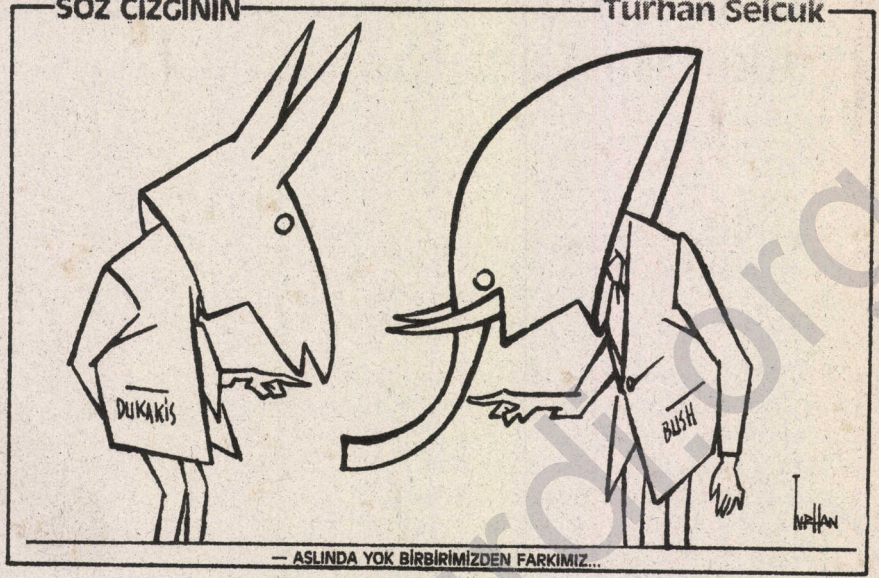
Cezaevlerine yönelik bu isteklerimiz, kuşkusuz yeni yılın dilekleri olarak kalmayacak, çözümleninceye dek insan hakları mücadelemizin yine en önünde duracaktır.

ABD Başkanlık Seçimleri

Ahmet ÇINAR

SÖZ CIZCININ

Turhan Seicuk

8 Kasım'da yapılan ABD başkanlık seçimlerini, son kamuoyu yoklamalarına da uygun olarak Cumhuriyetçilerin adayı Bush kazandı. Oysa kampanyanın başlarında Dukakis, hem de çok farkla önde idi. Sonra, ne olduysa oldu ve Bush aradaki büyük farkı kapatarak öne geçti.

ABD seçimleri de aynen olimpiyatlar gibi dünyada büyük ilgi uyandırıyor. Nasıl uyandırmasın ki! Kampanya neredeyse bir yıl öncesinden başladı ve dünyanın her yerinde de insanlar, radyo ve televizyon programlarında, gazetelerde, neredeyse her gün, ya da günde birkaç kez, ABD'nin başkan adaylarının şovlarını izlemek zorunda kaldılar.

Çoğu kişi, ha o, ha o kazanmış diyorlar, aralarında bir fark yok. Bir bakıma öyle. Adeta, atlı hokey gibi bir zengin sporu bu. Yoksulların, ya da onların çıkarını savunanların bu yarışa girmesi mümkün mü? Güçlü ABD kapitalizminin iki partisi, Cumhuriyetçiler ve Demokratlar, tahtaravallı oynar gibi bu seçimlerde yarışır dururlar. Aralarına bir üçüncü kişi, bir yabancı giremez. Adayın kendisi milyarder olmasa bile, arkasında böyleleri olmalıdır. Yoksa, kampanya boyunca yüzlerce sergilenen, her biri gösterişli bir festi andıran o seçim toplantılarını, televizyon reklamlarını ve daha nice masrafları karşılamak mümkün mü? Gazetelerin yazdığına göre bu seçimlerin son haftasında, salt Kaliforniya eyaletinde her iki parti de milyonlar harcadılar:

"Cumhuriyetçiler reklam kampanyasının yanı sıra, 24 milyon adet 'oy ver' çağrısını içeren mektup postaladılar. 6 milyon kampanya bildirisini dağıttılar. 1500 adet video dağıtılarak parti toplantıları çeşitli yerlerde gösterildi. 12,1 milyon kişisel telefon konuşması yapılarak seçmen bizzat oy vermeye çağrıldı. Cumhuriyetçiler dün Başkan Reagan'ı Kaliforniya'ya göndererek son kozlarını oynadılar. Demokratlar ise 12 bin telefon satın aldılar ve 'ikna edilebilir seçmen olarak' sınıflandırılan 8 milyon kişiyi aradılar. Ayrıca 12 milyon 'Dukakis destekçisi' olarak bilenseçmenle tek tek konuştular. 3000 adet ücretli kampanya görevlisi ve ülke çapında 300 bin civa-

rında gönüllü Demokrat 'tek tek seçmene ulaşma' işini gerçekleştirdi" (Şebnem Atıyas, 8 Kasım, Cumhuriyet).

İşin püf noktası budur. Amerikan sisteminde adayları da, başkanları ve Kongre üyelerini de son tahlilde tekeller belirler. Gerçek seçiciler para babalarıdır. Seçimler bu çerçevede kitlere sunulur ve gerisi müthiş bir demokrasi gibi görünür: toplantılar, reklamlar, gösteriler, bildirimler, hatipler, sanatçılar... Her şey gözcü ve aylarca süren bir şovu andırır. Başkanlar televizyonda bile karşı karşıya gelip "halkın gözü önünde" hesaplaşırlar, birbirlerinin kirli çamaşırlarını ortaya dökerler. Kamuoyu onların yatak odalarına kadar girer. Boylarına boslarına, jest ve mimiklerine, eşlerinin tipine, hobilerine bakar. Böylece, görünüşte, Amerikalı "yurttaş" kendi adayını beğenir, "seçer"... Böyle bir demokrasinin dünyanın her yerindeki para babaları, sosyete hanımları kadar, bölner ve zaman zaman solcu, hatta devrimci geçinen küçük burjuvalar için de hayranlık verici olması anlaşılır birşeydir...

Buna bakarak, adaylar arasında hiçbir fark olmadığı, ya da varolan kimi farkların ABD ve dünya politikasını etkilemeyeceği söylenebilir mi? Kanımca, böyle düşünmek yanlış olur. Bu seçimde de, kuşkusuz, Bush ve Dukakis arasında, ulusal ve uluslararası sorunlara bakış açısı bakımından kimi farklar vardı ve sistemin özüne ilişkin olmasa da, bunlar önemliydi. Seçim sonuçlarını etkileyen de, onların boyupusundan, hanımlarının sempatik olup olmamasından çok işte bu farklar oldu.

Bush'un Dukakis'e göre tutuculuğu, daha baştan belliydi.

Dukakis, Reagan yönetiminin gündeme getirdiği 'Yıldız Savaşları' projesine karşıydı. Oysa Bush bu projeyi savunmakta devam etti.

Dukakis Reagan'ın Orta Amerika politikasına karşı çıktı, Kontralar'a yardımın kesilmesini ve Orta Amerika ülkelerine ekonomiyi artırımını savundu. Bush ise, eski

politikadan yana idi.

Dukakis Filistin Kurtuluş Örgütü ile görüşülmesinden ve siyonist güçlerin frenlenmesinden yanaydı. Bush eski politikayı savundu.

Görüldüğü gibi bu ve benzer bir dizi dış politika konularında Dukakis'in politikası yumuşama sürecine ve çatışmaların barışçı yollardan çözümüne daha uygun düşmekte idi. Bush ise, bir ölçüde yumuşamış olsa bile, Reaganizmi sürdürceğini gösterdi.

İç politika konularında da Dukakis yoksul ve orta halli halk kesimlerinden yana önerilerle ortaya çıktı. Zenginlerden daha çok vergi alınmasını, eğitim, sağlık ve konut alanında devlet yatırımlarının, sosyal yardımların artırılmasını savundu. Bush ise, bu sorunların çözümüne ilişkin olarak hiçbir ciddi öneri getirmedi ve yalnızca demagoji yaptı. Dukakis ölüm cezasını kaldırılmasını kararlıca savunurken, Bush bu konuda da yine demagoji yaptı ve toplumuntutucu değer yargılarına yaslandı.

Özetle, Dukakis, Amerikan toplumu gibi bir toplum ve kısa boyu, siyah saçlarıyla kendisi gibi bir taze göçmen için cesur ve ileri sayılabilecek bir programla ortaya çıktı. Ama bu program yitirdi. ABD yoksullarının ve orta kesimlerinin oyu da büyük oranda Dukakis'e akmadı. Demokratlar Senato ve Temsilciler meclisinde başarı gösterirken, hatta güçlerini artırırken, Başkanlık seçimini de az sayılamayacak bir farkla yitirdiler. Neden acaba?

Burjuva basınında ağır basan yorumlara bakılırsa, Bush, Amerikan halkının, Reagan'ın gıdıklayıp kışkırtmış olduğu "Amerika'nın büyüklüğü" duygusuna seslenmeyi sürdürdü; oysa Dukakis "başkalarıyla eşit olmayı", bir geri çekilmeyi simgeliyordu. Bu bir bakıma belki doğru, ama ABD halkından, sıradan insanlardan çok, para babaları bakımından. Bu politika onlara göre değildi ve Dukakis'e kaybettirenler onlar oldu. İki-üç ay öncesi, Dukakis kamuoyunda en az 20 puan Bush'un önünde ikenv eherkes onun kazanacağına mutlak gözülle bakarken, nasıl oldu da herşey tersine döndü? Bunun hikmeti, basına da yansıdığı üzere, ABD'nin önde gelen 500 kadar büyük şirketinin yüzde 90'ının Dukakis'e karşı tavrı almalarıyla açıklanabilir. Radyoyu, televizyonu, büyük basını yönlendirenlerin bu şirketler olduğunu kim bilmez. Bush gibi, Reagan'ın gölgesi durumunda, silik ve reagan yönetimiyle birlikte yıpranmış bir politikacıyı, iki ay içinde parlatıp kitlelere benimsetmek, ancak böyle bir güç tarafından başarılabilir.

Böylece, emperyalizmin bu en büyük krallığında, para babaları, alt sınıflardan yana ve emperyalizmin saldırgan dış politikası bakımından frenleyici bazı adımlar atmak, diğer bir deyişle, düzenin özüne karşı olmayan, hatta, çelişkileri yumuşatarak sonuçta belki de ona yarayacak olan bu "küçük ihtilale" evet demediler. Bir kez daha tutuculuk kazandı.

Diğer yandan, Dukakis politikasında çok mu tutarlıydı? Buna evet demek güç. Bu, tutarsızlık, kendine seçtiği başkan yardımcısı adayından belliydi. Teksaslı bir zengin olan Dukakis'in yardımcısı, birçok konuda onun görüşlerine ters görüşler taşıyordu. Dukakis böylece tutucu çevreler bakımından bir denge oluşturmak istemişti. Güçlü bir hatip ve kendisinden çok daha ateşli bir reformcu olan siyah Jesy Jakson'ı yardımcılığa seçmemesi de aynı denge hesaplarının sonucu.

Siyah bir yardımcı, ırkçılığın hala güçlü olduğu ABD'nde beyaz çoğunluğu ondan uzaklaştırabilirdi. Bu ülkede demokrasi yalnız zenginler için değil, aynı zamanda yalnızca beyaz zenginler içindi... Ama Jakson'u itmekle bu kez de, küçümsemeyecek bir oy yüzdesine sahip olan siyahları küstürdü.

Son ABD seçimlerinin bir başka önemli özelliği, seçime katılma oranının, yüzde 53 gibi çok düşük bir düzeyde kalmasıydı. Oysa halkın seçimlere katılmasını sağlamak için her iki parti de büyük çabalar harcadılar. Şebnem Atıyas şöyle diyor:

"Demokratların ve Cumhuriyetçilerin 'bildiri dağıtma' humması son dakikalara kadar sürdü. Bildirilerin ortak bir mesajı vardı:

"Oy kullanın."

Muhabir, bu çağrılarının, ünlü esmer foto model İman'dan Kissinger'e kadar bir dizi ünlü kişinin aynı nitelikteki çağrılarıyla desteklendiğini söylüyor. Ne var ki, oy kullanmanın önemine dair tüm bu vaazlar sonucu değiştirmede. Bu sonuç, sistem açısından, kuşku yok, bir fiyaskodur.

Görülüyor ki, aylarca süren, radyo-televizyon ve basın tarafından desteklenen şovlara, yaratılmak sitenen heyecana rağmen, Amerikan seçmeni önemli ölçüde seçime ilgisiz kalmış, gözlemcilerin deyişle, onu "boykot" etmiştir.

Amerikalı ünlü ekonomist John Kenneth seçimlerle ilgili olarak şöyle diyor:

"Seçimler iki şey olabilir. Birincisi, kazanan ve kaybedenlerden oluşan bir seyirci sporu, ikincisi ise Amerikan halkının önemli bulduğu konuların geliştirilmesi için fırsatlar. Kanımca seçimlerin ikinci tanıma uygulanması gerekir."

Ancak ABD seçimlerinin "ikinci tanıma" değil de birincisine uygun olduğu ortada. Halkın çoğunluğu onu "bir seyirci sporu" olarak algılıyor. Bandolu mızıkacı, karnaval türü gösterilere katılıyor; ama seçim günü sandıkbaşına gitmeye değer bulmuyor. John Kenneth de, "olması gerekir" derken, öyle olmadığını bizzat kendisi de itiraf ediyor.

Bu ilgisizliğin ya da "boykot"un başta gelen nedeni, Amerikan halkının bu iki partinin tahtaravallisinden bıkmış olmasıdır. İnsanlar, şu ya da bu partinin adayının kazanmasıyla yaşamlarında ciddi bir değişiklik olabileceğine inanmıyor, bu nedenle de "sandık başına gitmeye değmez" diye düşünüyorlar. Ama en azından, örneğin Dukakis'in dediklerine kulak veremezler miydi? Zenginden daha çok vergi alınması, bütçenin aslan yapının "yıldız savaşları" gibi maceracı projeler ve stratejik yeni silahlar için değil de eğitim, sağlık, konut için harcanması daha iyi ve kendilerinin çıkarına olmaz mıydı? Ama belli ki, bu konuda "düşünebilmek" için de ortam pek uygundeğil! ABD beyin ve ikama makinası iyi çalışıyor ve tekeller insanların hoşolmayan şeylere kendilerini kaptırmalarına izin vermiyorlar. Adayların boyunu posunu, eşlerinin estetiğini ve benzer türden fantazileri öne çıkarmak, kitleleri değişimin tehlikeleriyle ürkütmek pek iyi başarıyor.

Şimdilik bu kadar. ABD'nin bir dahaki seçim olimpiyatında görüşmek üzere! ■

DÜNÜ VE BUGÜNÜ İLE "GERİ KALMIŞLIK" SORUNU -II-

Mirzali ÇİMEN

TARIM SEKTÖRÜ:

A) Alan Genişliği ve Arazi Kullanma Biçimleri:

Bu bölüme başlarken en başta, çalışmanın daha önceki bölümlerinde ele alınan 20 ilin yüzölçümlerini vermekte yarar var. Bu illerin alan genişlikleri aşağıdaki gibidir:

Tablo 11: 20 İlin Yüzölçümü (km. kare olarak)

İller	Yüzölçümü	İller	Yüzölçümü
Adıyaman	7.723	Kars	19.407
Ağrı	11.488	Malatya	12.308
Bingöl	8.911	K. Maraş	15.563
Bitlis	8.551	Muş	8.713
Diyarbakır	15.400	Siirt	12.462
Elazığ	9.951	Tunceli	8.676
Erzincan	12.165	Urfa	19.615
Erzurum	26.582	Van	21.823
Gaziantep	8.234	Mardin	12.879
Hakkari	5.859	Sivas	28.488
		TOPLAM	274.798

Kaynak: DİE, Türkiye İstatistik cep Yıllığı 1982, s. 3 (Göller yüzölçümüne dahil edilmiştir).

Görüldüğü gibi, toplam 274.798 kilometrekarelik yüzölçümü ile 20 il, Türkiye yüzölçümünün üçte birinden daha geniş bir alanı kapsıyor. Bunlar içerisinde en büyüğü 28.488 km. kare ile Sivas ilidir. Onu sırasıyla 26.582 km ve 21.813 km. karelik genişlikleriyle Erzurum ve Van illeri izliyorlar. 5.859 km. kare genişliği olan Hakkari, sonuncu sırada yer alan il durumundadır.

Arazi kullanma şekilleri ve her şekle giren arazi miktarının toplam ekili alana oranı ise şöyle bir görünüm arz etmektedir:

Tablo 12: 19 İlde Arazi Kullanma Şekillerinin Miktarı ve Oransal Dağılımı

Kullanma Şekli	Miktarı	Toplam Araziye Oranı
Nadasız Kuru Tarım	5.374.199	22.3
Nadasız Kuru Tarım	135.107	0.6
Sulu Tarım	786.413	3.2
Bağ Bahçe	340.988	1.4
Özel Mahsul	80.755	0.3
Çayır	305.543	1.2
Mer'a	11.400.485	47.3
Orman	1.005.706	4.1
Fundalık	2.961.669	12.2
YerleşimYeri	97.914	0.4
Sazlık Bataklık	7.066	0.003
Irmak Yatakları	90.436	0.04
Kumsallıklar (sahil kara)	2.561	0.001
Çıplak Kayalar	956.984	3.9
Su Yüzeyleri	509.232	2.1
TOPLAM	24.055.058	100

Kaynak: DPT, aynı yayın.

(*) Sivas ilinin rakamları dahil değil

12 No.lu tablodan da izleneceği gibi, 19 ilde, 11.400.483 ha genişliğiyle meralar ilk sırada yer almaktadır. Nadasız kuru tarıma ayrılan arazi 5.374.199 ha ile ikinci, fundalıklar ise 2.961.669 ha.lık genişlik ile üçüncü sırada bulunuyor. Başka bir açıdan bakılacak olursa, meraların toplam arazinin yüzde 47.3'ünü, nadasız kuru tarımın yüzde 22.3'ünü, fundalıkların ise yüzde 12.2'sini oluşturduğu görülür. Burada dikkati çeken diğer bir nokta da, nadasız kuru ta-

rımın 135.107 ha ile toplam arazinin sadece binde 6'sını meydana getirmesi -ki bu biçimdeki tarıma Gaziantep ile Maraş dışında hiçbir ilde rastlanılmıyor- Yine kuru tarımın, sulu tarıma göre çok daha büyük paya sahip olması da yöre tarımının belirleyici özelliklerinden biridir. Nadaslı ve nadasız kuru tarım ayrılan pay toplam arazinin yüzde 22.9'unu oluştururken, sulu tarımın payı yüzde 3.2'de kalıyor.

B) Toprakta Mülkiyet Durumu:

Bahsi geçen yörelerde, toprak mülkiyetinin Türkiye geneline oranla çok daha dengesiz olduğu, herkes tarafından kabul edilen bir gerçektir.

Tablo 13: Türkiye'de Bölgelere Göre Topraksız Ailelerin Çiftçi Ailelerine Oranı

Bölgeler	Topraksız Aileler %	Bölgeler	Topraksız Aileler %
Ortakuzey	39.92	Güneydoğu	43.08
Ege	26.27	Karadeniz	32.65
Marmara	25.69	Ortadoğu	34.20
Akdeniz	31.96	Ortagüney	29.11
Kuzeydoğu	30.27		

Kaynak: DPT, Toprak ve Su Kaynakları. 4. Beş Yıllık K.P. Özel İhtisas Komisyonu Raporu. 1976. s. 11-32.

Görüldüğü gibi "Kuzeydoğu"da çiftçi ailelerinin yüzde 30.27'si "Ortadoğu"da yüzde 34.20'si, "Güneydoğu"da da yüzde 43.08'i topraksız durumda olan ailelerdir. Yüzde 43.08 oranıyla "Güneydoğu" bu bakımdan Türkiye'nin bütün bölgelerinden daha önde bulunuyor.

Tablo 14: Sahip Olunan Alana Göre Hane ve Toprak Dağılımı (%)

Toprak Grupları (Dönüm) Yüzdesi	Hane Yüzdesi	Toprak
0 - 20	35.4	6.0
21 - 50	37.3	22.2
51 - 100	15.0	19.9
101 - 200	8.4	22.0
200 -	3.9	30.0

Kaynak: İcen Börtüçene, Ülke Dergisi 1. Sayı, 207. sayfadan naklen.

Yine burada da toprak dağılımındaki dengesizlik çok çarpıcı bir biçimde karşımıza çıkıyor. En başta toprak sahibi ailelerin ezici çoğunluğunun küçük mülk sahibi oldukları görülmektedir. En küçük işletme grubunu oluşturan 20 dönümün altındaki toprak sahipleri, toplam ailelerin yüzde 35.4'ünü oluştururken, toprağın ancak yüzde 6'sına sahip bulunuyorlar. Onu izleyen grup, yani 21 ile 50 dönüm arasında arazi sahibi olan aileler, toprak sahibi aileler içerisinde en büyük grubu (yüzde 37.3) meydana getirmekte, buna karşın toprağın yüzde 22.2'lik bölümünü ellerinde bulundurmaktadırlar. Küçük işletmeler diye nitelendirilecek her iki grup birarada değerlendirildiğinde, toplam toprak sahibi ailelerin yüzde 72.2'sini meydana getiren çiftçi ailelerin toprağın yalnızca 288'inin sahibi oldukları görülür. Başka bir deyişle ailelerin 2/3'ünden fazla kesimi toprağın 1/3'ünden daha azına sahip bulunuyor. Bunun yanı sıra en üst grupta yer alan 200 dönümden büyük toprak sahiplerinin topraktan aldıkları pay, bu grubunkinden

Tablo 15: Bölgeler İtibariyle Tarımsal İşledikleri Arazi ve Aile Oranları

Bölgeler	0-50 Dk.		51-100 Dk.		101-200 Dk.		200 Dk. Büyük	
	Aile %	Arazi %	Aile %	Arazi %	Aile %	Arazi %	Aile %	Arazi %
K. Doğu	70.32	30.06	19.72	26.72	7.02	19.16	2.94	24.06
G. Doğu	68.35	14.54	15.77	14.97	9.52	18.52	6.36	51.97
O. Doğu	78.41	35.56	14.50	26.58	5.29	18.75	1.80	18.11

Kaynak: DPT - Toprak ve Su Kaynakları. IV. Beş Yıllık K.P. ÖİT. Komisyonu Raporu

Tablo 16: Bölgelere Göre İşletmelerin Dağılımında Oluşan Gelişmeler

İşletme Büyüklüğü	İç Anadolu		Karadeniz		Ege. Marmara		Akdeniz		Doğu Anadolu	
	950	973	950	973	950	973	950	973	950	973
1 - 50	51.4	57.1	80.3	82.9	57.6	68.1	60.9	82.9	58.5	66.2
51 - 100	22.9	18.7	14.3	10.4	27.5	20.5	22.0	12.9	21.7	15.8
101 - 200	16.8	14.2	5.0	3.5	9.9	8.4	7.9	2.6	11.4	12.4
201 - 500	7.3	8.2	0.3	3.2	3.1	2.4	5.7	0.6	7.2	3.6
501 -	1.6	1.8	0.1	-	1.9	0.6	3.5	1.0	1.2	2.0
TOPLAM	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Tablo 17: Bölgelere Göre İşletme Topraklarının Dağılımında Oluşan Gelişmeler

İşletme Büyüklüğü	İç Anadolu		Karadeniz		Ege. Marmara		Akdeniz		Doğu Anadolu	
	950	973	950	973	950	973	950	973	950	973
1 - 50	13.3	13.7	52.4	30.5	16.1	27.6	18.7	33.3	18.4	15.9
51 - 100	16.8	14.2	23.7	20.2	21.2	27.1	20.3	26.2	20.4	13.1
101 - 200	25.0	21.1	19.9	14.6	17.1	21.2	14.5	10.5	21.2	21.6
201 - 500	25.2	26.0	2.3	34.6	24.1	12.3	24.3	5.2	18.9	11.1
501 -	19.7	25.0	1.7	0.1	21.5	12.0	22.2	24.8	21.2	38.3

Kaynak: DPT-SPT Kırsal Refah Politikaları Özel İhtisas Komisyonu Haziran 1977

daha yüksektir (yüzde 30.0).

Diğer taraftan söz konusu yörelerde, toprak mülkiyetinin dağılımı kendi içinde de homojen olmaktan uzaktır. Bu yörenin farklı kesimlerinde toprak dağılımı farklılıklar arzeder.

15 no.lu tablodan da izleneceği gibi, 50 dekaradan daha az toprak sahibi olan ailelerin toplam ailelere oranı yüzde 78.41 ile "Ortadoğu"ya aittir. Bunu yüzde 70.32 ile "Kuzeydoğu" izliyor. "Güneydoğu" ise yüzde 68.35 ile en alt sırada yer alıyor. Aile oranı bakımından her üç bölge arasında fazla bir fark olmamasına karşın, sahip olunan arazi yönünden çok büyük fark ortaya çıkmaktadır. 50 dekarın altında toprağa sahip olan en alt grup "Kuzeydoğu"da toprağın yüzde 30.6'sını, "Ortadoğu"da yüzde 35.56'sını, "Güneydoğu"da ise yüzde 14.54'ünü elinde tutuyor. Buna karşılık doğal olarak aynı dengesizlik, üst gruptakilerin durumu söz konusu olduğunda tersine dönüyor. 200 dekaradan daha çok toprağa sahip olan ailelerin oluşturduğu bu grup "Kuzeydoğu"da toplam ailelerin yüzde 2.94'ünü, "Ortadoğu"da yüzde 1.80'ini, "Güneydoğu"da ise yüzde 6.36'sını meydana getirmektedir. Bu gruba giren aileleri, "Kuzeydoğu"da arazinin yüzde 24.06'sına, "Ortadoğu"da yüzde 18.1'ine, "Güneydoğu"da yüzde 51.97'sine sahipler. Yani, "Güneydoğu"da ailelerin yüzde 6.36'sı, toprağın yarısından fazlasını ellerinde tutmaktadır.

1981 yılı verilerine göre Türkiye genelinde topraksız çiftçi aileler, bu sektörde uğraş veren ailelerin yaklaşık yüzde 27'si civarında olmalarına karşın, resmi literatürde Doğu ve Güneydoğu Anadolu diye isimlendirilen 18 ilde bu oran yüzde 42'ye ulaşmaktadır. Yine aynı yıla ait istatistiki bilgiler Bitlis'te ailelerin yüzde 58'inin, Muş'ta yüzde 54'ünün, Kars'ta yüzde 52'sinin, Hakkari'de yüzde 46'sının, Diyarbakır'da yüzde 45'inin, Siirt'te yüzde 45'inin, Ağrı'da yüzde 44'ünün, Urfa'da yüzde 42'sinin topraksız olduğunu ortaya koyuyor (Dr. Ziya Gökalp Mülayim, 3 Nisan 1985 tarihli Cumhuriyet gazetesi).

Öte yandan "Kuzeydoğu"da 93, "Ortadoğu"da 71 ve "Güneydoğu"da da 360 olmak üzere toplam 524 köy kişi ve ya aileye ait bulunuyor.

Kuşkusuz sırf belli bir döneme ait verileri ele alarak toprakta mülkiyet yapısının aldığı biçimi saptamak yalnız başına yeterli değil. Bunun yanı sıra süreç içerisinde bu yapıda meydana gelen değişiklikleri izlemek de en az onun kadar önemlidir. Bu aynı zamanda tarımsal alandaki gelişmeler hakkında da önemli ipuçları verir.

16 no.lu tablo, 18 ili kapsayan yörelerde 1950 ile 1973 yılları arasında 50 dönümden daha küçük olan işletmelerin, toplam işletmelere oranının artış gösterdiğini ortaya koyuyor ki aynı durum İç Anadolu, Ege-Marmara, Karadeniz ve Akdeniz bölgeleri için de geçerlidir. Ondan sonra gelen grubun payında, en küçük grubunkinin aksine azalma söz konusudur. Onun üstünde yer alan ve 101-200 dönüm arasında genişliği bulunan işletme grubunun payı 18 ilde hafif bir yükselme kaydederken (yüzde 11.4'ten yüzde 12.4'e), İç Anadolu, Ege-Marmara, Karadeniz ve Akdeniz bölgelerinde azalma göze çarpıyor. Yine 210-500 dönüm arası genişliğe sahip işletme grubunun payı yüzde 7.2'den yüzde 3.6'ya düşer, diğer bir deyişle yarı yarıya azalma gösterirken, en büyük işletme grubunu meydana getiren 500 dekaradan büyük işletmeler, yüzde 1.2'den 2.0'a çıkarak artış kaydediyor. Aynı grubun toplam işletmeler içerisindeki payı Karadeniz, Ege-Marmara, Akdeniz bölgelerinde düşüş, İç Anadolu'da ise binde 2'lik bir artış kaydediyor. O halde bu verilere bakarak 1950-1973 yılları arasında geçen 23 yıllık süre sonucunda 500 ve daha fazla dönüm araziye kapsayan en büyük işletme grubunun sadece 18 ilin yer aldığı yörelerde artış kaydettiğini söylemek mümkün. Yani en küçük ve en büyük gruplara giren işletmelerin sayısal oranı, birbirlerine paralel bir seyir izleyerek yükselmektedir.

Bu arada işletme sayısındaki artış ve azalışlara ek olarak değişik işletme gruplarının kapsadığı toprak büyüklüklerinin izlediği seyri irdelemekte de yarar var. 17 no.lu tablo bu açıdan aydınlatıcı bilgiler ihtiva ediyor.

Dikkat edilirse en küçük grup olan 1-50 dönümlük işletmelerin toplam araziden aldıkları genişlik payı, 1950'den 1973'e geldiğinde Karadeniz ve "Doğu Anadolu"da düşerken, İç Anadolu, Ege-Marmara ve Akdeniz bölgelerinde artış kaydediyor. En büyük işletme grubu olan 500 ve daha yukarı büyüklükteki işletmelerin kapsadığı toprak payı aynı yıllarda İç Anadolu, Akdeniz ve "Doğu Anadolu"da artış, öteki bölgelerde ise azalma gösteriyor.

Bu sonucun, inceleme konusu olan 18 ili kapsayan yöreler bakımından anlamı şudur: Bu yörede en küçük gruba giren işletmelerin toplam işletmelere sayısal oranı yükselirken, kapsadığı toprak alanı düşüş gösteriyor. Yani bu gruba giren işletmelerin ortalama büyüklükleri giderek ufalıyor. Beri taraftan en büyük gruba giren işletmeler hem sayısal ve hem de kapsadıkları toprak genişliği bakımından paylarını artırıyorlar. Başka bir deyişle toprak mülkiyetinde varolan dengesizlik giderek artıyor. Esasında bu durumu başka bir

örnekle de göstermek mümkün. Şöyle ki; 1950 yılında 18 ilde, 50 dekardan küçük işletmelerin ortalama büyüklüğü 25, 500 dekardan daha büyük olan işletmelerinki ise 1414 dekadardır. 1973 yılında en küçük işletme grubunun ortalama büyüklüğü 23 dekara düşerken, en büyük işletme grubununki 1853'e yükseliyor. Gruplar göz önüne alınmadığı takdirde, bu kez ortalama işletme büyüklüğünün 1950 yılında 80, 1973 yılında da 97 dekar olduğu görülüyor.

Türkiye'de ise durum biraz daha farklıdır. Örneğin 1950 yılında Türkiye genelinde en küçük işletmenin ortalama büyüklüğü 25 dekardan 1973 yılında 20 dekara düşüyor. Ancak 18 ilde görülenin tersine, en büyük işletme grubunun ortalama büyüklüğü de yine azalma kaydederek 1368 dekardan, 1337 dekara iniyor. Ortalama işletme büyüklüğü de 18 ildekinin tersine yine küçülüyor. 1950 yılında 83 dekardan, 1973'te 66 dekar.

Toprak Mülkiyetindeki Dengesizliğin Nedenleri:

Kürt feodallerinin geçmişi hakkında ayrıntılara girmek bu yazının kapsamını aşar. Bu, başlı başına bir inceleme konusudur. Ne var ki günümüzde toprak mülkiyetinin aldığı biçim üzerinde dururken çok kısa da olsa geçmişe değinmek, bir eksikliği beraberinde getirir kanısındayız.

Daha ötesini bir kenara bırakıp Osmanlı dönemi üzerinde duracak olursak, en başta söylenecek olan şudur: Osmanlı padişahları daha baştan itibaren Kürdistan'daki feodal beylerle anlaşma yolunu tuttular. Ve zaten bölgeyi de ancak bu yolla egemenlikleri altına alabildiler. Elbet bundan Kürdistan'a hakim olmaya çalıştığı dönemde imparatorluğun Kürt beyleriyle herhangi bir sorunu olmadığı çıkarılmamalı. Tersine daha o dönemde şu veya bu nedene bağlı olarak Osmanlı devleti ile bazı Kürt beyleri arasında ihtilaf ve çatışmalar çıktı. Ancak bu durum, padişahlarla Kürt beyleri arasında ittifakı öngören temel politikayı değiştirmez.

Yine o dönemden başlayarak Osmanlı yöneticilerinin "böl ve yönet" politikasını sonuna kadar uygulamaya çalıştıkları ve buna bağlı olarak da aşiretsel ve mezhepsel çelişkiler dahil, tüm yerel çelişkilerden sonuna kadar yararlandıkları biliniyor. Örneğin, Yavuz Sultan Selim zamanında imparatorluğun, İdiris-i Bitlis'i'nin öncülüğünde sünni Kürt Beyleriyle anlaştığı ve Osmanlıya boyun eğmek istemeyen veya İran Şahlarından yana tavır koyan alevi Kürt beylerine karşı savaştığı ve büyük katliamlar yaptığı bilinen bir gerçektir.

İşte bu itifak yüzünden Kürt Beyleri, genellikle Osmanlı yöneticileri nezdinde imtiyazlı bir yere sahip oldular. Padişahlar, imparatorluğun öteki yörelerinde uyguladıkları toprak rejimini Kürdistan'da hemen hemen hiç uygulamaya koymadılar. Kürt beylerine, aşiret reislerine bu dönemde büyük avantajlar sağlandı.

Ancak bu durum, günümüzün büyük toprak sahiplerinin o dönemin beylerinin aile olarak devamı olduklarını da göstermez. Sistem olarak toprak mülkiyetindeki dengesizlik Cumhuriyet dönemi öncesine dayanmakla birlikte, günümüzün büyük toprak sahiplerinin ezici çoğunluğu eski bey ailelerinin devamı değildir.

"Kürt beyleriyle Osmanlılar arasındaki ilişkiler bir ittifak anlayışı içinde süregelmiştir. Beyler Osmanlı nüfuz ve himayesini tanımışlar, askerleriyle padişah yanında savaşa katıl-

mışlar; Osmanlı idaresi de onların içişlerine pek karışmamıştır. Beyler kendi nüfuz alanlarında asayiş bizzat korumuş, artı ürüne el koymuş, yargı yetkisini kullanmışlardır. Bu karşılık beylerin birbirleriyle, Osmanlı ve İran idareleriyle sürtüşmeleri, çatışmaları da tarih boyunca sık sık görülmüştür. Zaman, beylerin aleyhine işlemiş, güçlerini, otoritelerini zamanla yitirmişler, dağılmışlardır" (C. Aladağ, Milli Mesele ve Kürdistan'da Feodalite-Aşiret, Ö. Yolu Yayınları, s. 143).

Aşağıdaki belge, Osmanlı padişahlarının gerçekleştirdikleri ittifak karşılığında Kürdistan beylerine sağladıkları imtiyazlar konusunda yeter derecede aydınlatıcıdır kanısındayız. Kanuni'nin beylere bağışladığı ayrıcalıkları bildiren "Hükmü Şerif"de şöyle deniliyor:

"... Yavuz Sultan Selim zamanında Kızılbaşlar'a karşı cephe alarak müsbet ve hayırlı hizmetlerde bulunan ve şimdi de devlete doğrulukla hizmetler ifa eden bilhassa (Serasker-i Sultan İbrahim Paşa'nın) bu defaki İran seferine katılarak Kızılbaşlar'ın yenilmesine yararlık gösteren Kürt beylerine gerek devlete karşı gösterdikleri öz kulluk ve dilaverlikleri karşılığı olarak ve gerek kendilerinin müracaat ve istihamları göz önüne alınarak, her birinin öteden beri ellerinde ve tasarruflarında bulunan eyalet ve kaleler geçmiş zamanlardan beri yurtları ve ocakları olduğu gibi ayrı ayrı beraatlarla ihсан edilen yerleri de kendilerine verilip mutasarrıf oldukları eyaletleri, kaleleri, şehirleri, köyleri ve mezraları bütün mahsulleriyle, oğuldan oğula intikal etmek şartıyla kendilerine temlik ve ihсан edilmiştir. Bu münasebetle aralarında asla anlaşmazlık ve geçimsizlik çıkmamalı, dışarıdan müdahale ve taarruz edilmemelidir. Bu emri celile riayet edilecek, hiçbir surette üzerinde kalem oynatılmayacak, hiçbir yeri değiştirilmeyecektir. Bey öldüğünde eyaleti kaldırılmayıp, bütün hududu ile mülkname-i humayu uyarınca oğlu bir ise ona kalacak, eğer müteadid ise istekleri üzerine kale ve yerleri aralarında paylaşacaklardır. Uzlaşmazlarsa Kürdistan beyleri nasıl münasip görürlerse öyle yapacak v emülkiyet yoluyla bunlara ebediyete kadar ila ebedevrân mutasarrıf olacaklardır. Eğer bey, varissiz, akrabasız ölmüşse o zaman eyaleti haricden ve yabancıardan kimseye verilmeyecek, Kürdistan beyleriyle görüşülüp ve ittifak edilip, onlar bölgenin beylerinden veya beyzadelerinden her kimi uygun görürlerse ona tevcih edilecektir..." (Topkapı Müzesi Arşivi, E. 11969, Aktaran Nazmi Sevgen, s. 70-71. Ya da Yurt Ansiklopedisi 4. Cilt, s. 2311).

Savcıların "bölücülük suçu"ndan dolayı Kanuni Sultan Süleyman hakkında dava açıp açmayacaklarını bilmiyoruz ama, onun Kürdistan beyleriyle ilişkileri, onlara tanıdığı avantajlar tamı tamamına böyle.

Kürt egemen çevreleriyle Osmanlı yönetimi arasında varolan bu ilişkiler, Cumhuriyet döneminde de söz itibarıyla aynen devam etti.

Her şeyden önce savaşı örgütlemek üzere İstanbul'dan ayrılarak Samsun'a geçen Mustafa Kemal, daha ilk andan itibaren Kürt beyleriyle, şeyh ve dedeleriyle ittifaka birinci dereceden önem verdi. O dönemde henüz Türk milliyetçiliğinin lafını eden yoktu. Kurtarılmaya çalışılan İslamiyet ve padişahlıktı. Bu nedenle de Kürt, Türk, Laz, Çerkez, Arap gibi halklardan oluşan "anasır-ı İslamiye"nin elbirliği ile hareket etmesi ve yurdu düşmandan temizlemesi önemliydi. Bu ise, ezici çoğunluğu müslüman olan Kürt egemen çevreleriyle

birlikte hareket etmeyi kolaylaştıran bir etkeni. Nasıl olsa Anadolu'yu işgale gelenler Hıristiyan dinine mensuptular. Sonuçta Kürt beyleri, şeyhleri, dedeleri ve aşiret reislerinin önemli bir kesimi ile Mustafa Kemal yönetimi arasında güçlü bir işbirliği oluştu. Savaş yıllarında 73 milletvekilinin oluşturduğu parlamentodaki "Kürdistan Grubu" tamamiyle bu çevrelerden oluşmaktaydı.

Savaş bitince, Ankara yönetimi için Kürt feodalleriyle önemi hiç de azalmadı. Ancak bu ittifak eski politikaya göre değil, yenisine göre olmalıydı. Cumhuriyetin ilanından önce, yani savaşın sürdüğü yıllarda ittifaka temel teşkil eden slogan, "Kürtlerle Türklerin kardeşliği ve hak eşitliği"ydi. İlandan sonra ise artık bu belirleme geçersizdi. Onun yerini "Türk ırkının üstünlüğü"nü, Kürtlerin ise varlıklarının inkarını esas alan sloganlar ve uygulamalar aldı. İşte Kürt egemen çevreleriyle Türk hükümetinin ittifakının üzerine oturacağı yeni temel böyle olacaktı. Tek taraflı olarak, Cumhuriyet yönetimi bu işi böyle saptamıştı.

Diğer taraftan yaşamın her alanında ağır tahribatlara yol açmaya başlayan bu politikanın tepki doğurması kaçınılmazdı. Bu nedenle Kürt egemen çevrelerinin bir bölümü devlet ile "dostluk ilişkileri"ni sürdürürken, bir bölümü isyan etti. Ve elbet devlet geniş halk kitleleriyle birlikte bu ikincilerine karşı yoğun bir terör estirdi. Katliamlar, sürgünler, yasak bölgeler ilanları vs. hep bu dönemin güncel olayları arasında yer alıyor.

Bazıları devletin bu türden eylemlerine bakarak Cumhuriyet yönetiminin ağalara karşı olduğu iddiasındalar. Oysa gerçek bunun tam tersidir. Devletin karşı olduğu egemen güçler, sadece onunla uzlaşmaya yanaşmayan, onun dayattığı politikaya karşı çıkanlardı. Açık ki bu da devletle Kürt feodalleri arasında uzlaşmayı esas alan temel politikanın özünü hiçbir şekilde değiştirmez. Üstelik devlet, kendisiyle anlaşmalı hareket eden toprak ağalarına, aşiret reislerine şeyh ve dedelere büyük imtiyazlar sağladı.

CHP'nin önde gelen milletvekillerinden Mazhar Müfit bu gerçeği şu sözlerle ifade ediyor:

"Mustafa Kemal birçok reformlar yapmak istiyor. Toprak reformu için burada ağalar özellikle Kürt ağaları ile Kürt mebuslarından Feyzi Beyler ve diğerleri ile konuşmalar yaptı. Bu reform meselesi çok çetin bir meseledir. Ağalara toprak reformunu anlatmak imkansız. Bu reformu ele almak bütün ağaları, eşrafı kaybetmek demektir. Şimdilik toprak reformu defterini kapadık" (Sabiha Sertel, Roman gibi, İstanbul 1969, s. 26).

Kuşkusuz Mazhar Müfit'in ifade ettiği durum ile Kanun'un "Hükmi Şerif"i arasında öz itibarıyla hiçbir fark yok. Her iki halde de devlet yöneticileri Kürt beyleriyle, öteki egemen güçleriyle çatışmaya girmeyi göze alamadıklarından uzlaşma ve onlara imtiyazlar sağlama yolunu seçmişlerdir.

Cumhuriyetin ilk döneminde 15 yıl aralıksız devam eden Kürt ayaklanmaları belli bir durgunluk dönemine girip de, kuşku azalınca devletin Kürt feodalleriyle ittifakı da giderek sıkılaştı, güçlendi. Özellikle 1950'lerden sonra devlet sadece Kürt feodallerinin yerel nüfuzlarını sürdürmelerine yardımcı olmakla kalmadı, onlara yöresel sömürü olanaklarına ek olarak bir dizi yeni imtiyazlar tanıdı. Hele birden çok burjuva partisi kurulup da sahneye çıkınca, bunlar arasındaki

Fotoğraf: H. ELÇİ

rekabet yüzünden bu iş büsbütün zıvanadan çıkma noktasına vardı. Devlet yoksul halka karşı Kürt ağalarının, aşiret reislerinin, şeyh ve dedelerin çıkarlarını korumak için mahkemelerini, polisini, jandarmasını en acımasız biçimde kullandı. Onlara topraklarını ve öteki türden varlıklarını, nüfuzlarını genişletmeleri için çeşitli yol ve yöntemlerle yardımcı oldu. Kürt feodalleri de devlet politikasının savunuculuğu görevini üstlendiler, burjuvazinin görüşlerini kitlelere taşıyarak bilinçlenmeyi, uyanışı engellediler.

Ayrıca belirtmeye gerek yok ki bugün de bu ittifak, aynen devam ediyor.

İşte 1950'den 1973'lere geldiğinde, bölgede toprak dağılımı dengesizliğinin artmaya devam etmesinin başlıca dayanağını bu politika oluşturuyor. Bu dönemde büyük toprak sahipleri bir yandan yoksul köylülüğün, orta mülk sahiplerinin topraklarını şu veya bu yöntemle ellerinden alarak kendi mülklerini büyüttüler, bir yandan da henüz ekime açılmamış kamuya ait topraklar gasp etmek suretiyle aynı hedefe ulaştılar.

Burada söz konusu olan önceleri feodal, sonra ise yarı-feodal toplumun egemen güçlerinin devleti de arkalarına alarak gerçekleştirdikleri feodal nitelikte toprak temerküzüdür. Yörede kapitalist nitelikte bir biriktirmeden ise henüz pek bahsedilemez. Zaten kapitalist üretim ilişkilerinin çok daha hızlı bir biçimde geliştiği ve hakim hale geldiği Akdeniz, İç Anadolu, Ege-Marmara gibi bölgelerde, hem büyük işletmelerin ihtiva ettiği ortalama toprak genişliğinin ve hem de toprakların büyük toprak sahiplerinin elinde birikme hızının söz konusu 20 ili kapsayan yörelerden daha düşük düzeyde kalması da, birikimin kapitalist yöntemler sonucu gerçekleşmediğinin kanıtıdır.

Devam Edecek

Tablo 18: 178 İlide Tarım Araçları Sayısı

İller	Traktör		Harman Makin.		Biçer-Döver		Döven		Karasaban		Motopomp		Pulverizatör		Pulluk		Mibzer	
	1970	1980	1970	1980	1970	1980	1970	1980	1970	1980	1970	1980	1970	1980	1970	1980	1970	1980
Adıyaman	283	2070	52	163	25	5	62741	4544	82561	6118	*	*	*	1924	2637	*	*	*
Ağrı	291	1674	107	1350	23	23	32890	13200	37250	20450	25	316	*	*	*	*	*	*
Bingöl	10	290	2	92	*	*	9980	6000	20200	10500	3	30	21	126	*	*	*	*
Bitlis	395	788	10	195	41	20	4875	3643	5065	6455	18	62	16	67	*	*	*	*
Diyarbakır	557	3791	67	345	61	107	23965	16245	58190	15700	343	542	839	1634	3967	6449	163	2000
Elazığ	665	2148	229	2354	2	6	28201	18241	23625	15310	596	1307	284	697	1170	1185	764	285
Erzincan	637	2582	106	1250	5	4	27699	21427	21416	9815	154	216	171	312	9371	4890	285	100
Erzurum	367	3091	186	1427	6	28	96611	45280	85862	54000	73	293	22807	22231	773	414	538	142
G. Antep	874	6139	100	28	43	44	17520	6789	21500	13525	276	1674	631	1100	2161	3836	217	1369
Hakkari	12	115	-	26	*	*	1130	4890	12446	7239	-	34	22	65	735	1221	-	-
Malatya	730	2533	107	521	27	37	21312	8735	25970	8935	81	764	830	2174	3312	2941	369	477
Kars	972	4723	256	4825	10	2	97985	44520	97761	41292	136	610	92	620	60522	37421	194	201
Maraş	1059	4548	241	627	10	88	19391	4889	27805	11049	404	1623	934	3454	8820	7817	306	1309
Mardin	537	1590	4	235	101	310	6889	3188	32590	31530	67	778	229	369	1953	3685	440	814
Muş	895	2458	114	1420	100	39	23600	9200	31500	8850	123	2138	136	385	26925	6885	235	2217
Sivas	1821	6110	543	7939	27	34	77020	38305	66376	37790	326	1533	553	890	46142	20673	579	914
Tunceli	194	760	3	2548	*	2	16324	11860	16164	8774	13	137	232	531	875	2323	2	562
Urfa	1059	3535	120	326	427	474	46850	15070	34585	20286	1735	6149	354	1299	2486	6893	824	4589
Van	597	1940	104	488	20	17	22884	2206	23968	12725	13	487	629	354	10144	5562	34	685
Siirt	301	1077	27	50	32	15	7883	6391	22676	22650	27	2332	43	565	1279	1748	56	99
TOPLAM	12256	51962	2378	26383	1052	1255	645550	284623	747510	362510	4413	20925	28823	36853	182564	216670	5006	15763

NOT: Adıyaman, Ağrı ve Bingöl illerine ait 2. sütun verileri 1979 yılına aittir.

* İlgili ile ait tablolarda bu sütunlara yer verilmemiş. Yoksa o ilde bu sütunlarda gösterilen araçların bulunmadığı anlamı çıkarılmamalı

Kaynak: DİE, Tarımsal Yapı ve Üretim, İlgili yıllar, Yurt Ansiklopedisi'ndeki verilerden yararlanılarak hazırlandı

87. Doğum Yıldönümünde

Nazım Hikmet ve Türk-Kürt Halkları Kardeşliği (*)

Mehmet BAYRAK

"Dünyanın öteki ucundaki halkların ulusal kurtuluş mücadelelerine arka çıkan ve bu mücadelelere şiiriyle katkıda bulunan Nazım Hikmet'in, burnunun dibindeki Kürt halkının ulusal demokratik hakları için verdiği mücadeleyi görmemesi büyük bir çelişki ve onun en kadük yanıdır. Bu durum, onun toplumcu mücadelesine ve şiirine gölge düşürmektedir..."

İşte, özellikle Kürt aydınlarının büyük şair Nazım Hikmet'e yönelttikleri başlıca eleştiri... Evet, gerçekten bu eleştirinin birçok haklı yönleri vardı. Çünkü o, birkaç küçük değinmeden öte bu halka ilişkin doğrudan birşey yazmamıştı. Ancak, dünyanın öte ucundaki halklara bile uzanan Nazım, gerçekten Kürt halkını görmezlikten mi gelmişti?...

Büyüklüğü Tartışılmayan Şair Ve Ulusal Kurtuluş Savaşları

Büyüklüğü hemen hiç kimse tarafından tartışılmayan şairlerden biri Nazım Hikmet. En güzel kavga ve aşk şiirlerini yazan o; *Şeyh Bedreddin Destanı* ile Osmanlı dönemindeki halk hareketlerini şiirleştiren o; *Kuvâyi Milliye* destanıyla Anadolu'daki milli mücadeleyi, *Memleketimden İnsan Manzaraları* ile Anadolu halkının ilginç yaşam serüvenini en güzel şiirleştiren yine O'ydu... Nazım Hikmet, bunlarla da yetinmemiş *Afrika'dan Uzak Asya'ya* dek çeşitli halkların ulusal kurtuluş mücadelelerini de özlü ve çarpıcı biçimde şiirine yansıtmişti.

"Jokond İle Si-Ya-U" Ya da Çin Kurtuluş Savaşı'nı Destanı

Sözelimi 1929'da yayımlanan "Jokond ile Si-Ya-U"da Çin kurtuluş savaşını işlemişti. Si-Ya-U, Nazım'ın Moskova'dan Çinli yurtsever arkadaşı, Jokond ise onun sevgilisidir:

(.....)

Bugün Çinlim
gözbebeklerimin
içinde durdu;

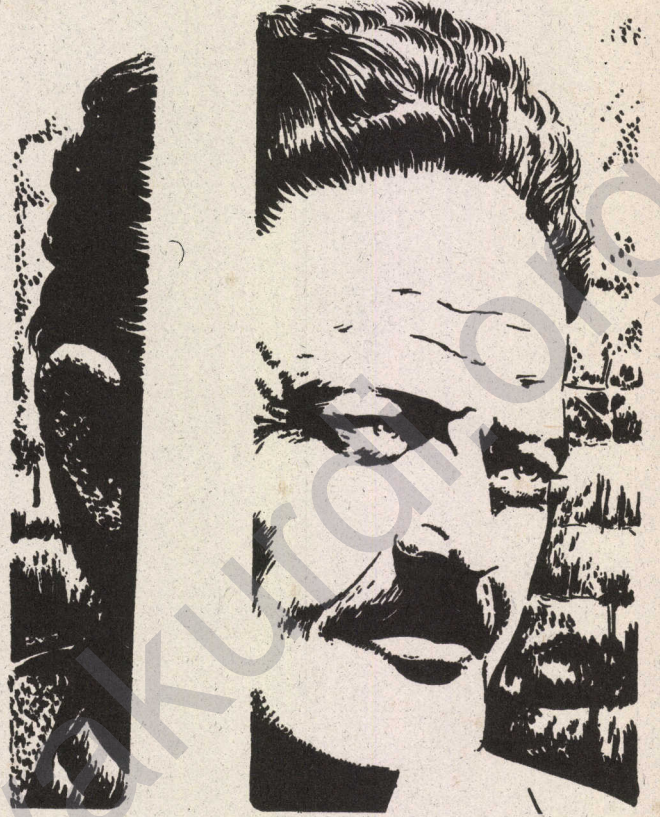
ve sordu:

"Tanklarının kırk ayaklı tekerlekleriyle,
pirinç tarlalarımızı ezenler

şehirlerimizde
cehennem imparatorları gibi gezenler:

SENİN

(*) Bu yazının bir özeti "2000'e Doğru" dergisinin 31 Temmuz 1988 tarihli 32. sayısında yayımlandı.

seni YARATANIN nesli mi?"

(.....)

Jokond'u

düşman elinde

bir şehrin kapısından

gece gizlice çıkarken gördüm:

onu, süngülerin çatıştığı bir kapışmada

bir Britanya zabitanın

gırtlığını sıkarken gördüm.

Nazım'ın yurtsever arkadaşı Si-Ya-U, kurtuluş savaşı içinde işbirlikçi Çan Kay Şek döneminde başı vurularak öldürülür.

Jokond'un kollarına üç adım kala

yetişti Çan-Kay-Si'nin cellâdı.

Parladı

pala...

Kesilen bir et kırılan bir kemik sesi.

Yuvarlandı ayağının dibine

kana bulanmış sarı bir güneş gibi

SI-YA-U'nun kellesi...

"Benerci Kendini Niçin Öldürdü"

Ya da Hindistan Kurtuluş Savaşı'nın Destanı

Nazım, 1932'de yayımladığı "Benerci Kendini Niçin Öldürdü" adlı manzum-hikâyesinde de, İngiliz emperyalizmine karşı ulusal bağımsızlık için savaşan Hintlilerin serüvenini

anlatır. Benerci de, Si-Ya-U gibi, Nazım'ın Kutv Üniversite-si'nden tanıdığı bir arkadaşıydı. Yirminci yüzyıl, halkların ulu-sal kurtuluş savaşlarıyla açıldığı için de ülkesine koşar.

(.....)
Mevzubahs gencin
ismi: BENERCI
Kendisi aslen Hintli olup
maskatı resi DELHI'dir...
Dostlarının nazarında tam
adam,
düşmanlarının indinde azgın bir delidir,
ve Britanya polisinde künyesi şüphelidir

Halkın haklı mücadelesinde "adı bir bayrak gibi dal-galanan" Benerci, günün birinde mücadeleye zarar verme-mek için kendini feda edip intihar eder.

Öte yandan Nazım, "Bir Hintlinin Ağzından" başlıklı şiir-inde de, sömürgeci güçlerin Asya'nın bu parçasındaki baskı, yağma ve zulümlerini yansıtır ve insanları sömürgeciliğe kar-şı mücadeleye çağırır:

(.....)
Ben,
24 saatte 24 saat çalışan,
sarı kemikli sırtında
kırbaç içleri nasırlaşan
milyonların
evlâdiyim...

Ben onların
doludizgin feryadıyla...

(.....)
Şimale akan rüzgârlarla aştım
Asya'nın yollarını,
ulaştım
sana.

Haydi, tezol durmasana!..
Gözlerime nur ver...
Kafama şuur ver...
Ordakiler
bekliyor beni...

"Taranta Babu'ya Mektuplar"
Ya da Afrika Ulusal Kurtuluş Savaşları

Nazım, 1935'de yayımladığı "Taranta Babu'ya Mekt-uplar"da da, Habeşistan'dan giderek Afrika'nın siyah halk-larının anti-sömürgeci mücadelesini gündeme getirir.

Şair, Afrika halklarını sömüren İtalyan sömürgeciliğini ve faşizmini şöyle sergiler:

(.....)
Bir öyle şaşılmalı
dünya ki burası
bollukla ölüyor,
kıtlıkla yaşıyor.
Varoşlarda hasta, aç kurtlar gibi
insanlar dolaşıyor.

Ambarlar kilitli,
ambarlar buğdayla dolu...
(.....)

Habeşistanlı zenci yurtseverin karısına yazdığı mek-

tup-şiiirler biçiminde oluşturulan kitapta, faşist İtalyan kuvvet-lerinin Habeşistan'a çıkarmaya hazırlanmaları şöyle anlatı-lır:

Ne tuhaf şey TARANTA-BABU!
Bizi kendi topraklarımızda öldürmek için
kendi topraklarımızın
baharını bekliyorlar.

Ne tuhaf şey TARANTA-BABU!
Belki bu yıl Afrika'da
yağmurların dinişi,
renklerin, kokuların
gökten yere bir şarkı gibi inişi
ve güneşin altında ıslak toprağımızın
derisi tunç yaldızlı Gallalı bir kadın gibi gerinişi,
bize senin

memelerin
gibi tatlı yemişlerle beraber
ölümü getirecek.

Ne tuhaf şey TARANTA-BABU!
Kapımızdan içeri ölümlü
kolonyal şapkasına
bir bahar çiçeği takıp girecek...

Faşist-sömürgeci İtalya'nın Kara Afrika'ya yaptığı çı-karma ise şöyle yansıtılır:

Geliyorlar TARANTA-BABU,
seni öldürmeğe geliyorlar.
Karnını deşip
barsaklarının

kumun üstünde aç yılanlar gibi kıvrandıklarını
görmeğe geliyorlar.

Seni öldürmeğe geliyorlar TARANTA-BABU,
seni
ve keçilerini.

Oysa ki, ne onlar seni tanırlar
ne onları sen...

Ve ne keçilerin atlamıştır
onların çitlerinden.

Kürt Aydınlarının Eleştirisi

İşte Nazım Hikmet'ten bu destanları okuyan aydınların, özellikle de Kürt aydınlarının takıldıkları bir nokta var: Dünya-nın öte ucundaki ulusal kurtuluş mücadelelerini şiirleştiren N. Hikmet, neden burnunun dibindeki halkların ulusal-demok-ratik mücadelelerini görmezlikten gelir ve şiirine yansıtmaz.

Bu, genelde iki nedene bağlanıyordu: 1- Türkiye Komü-nist Partisi'nin legal çalışma koşullarına kavuşmak amacıyla halkların ulusal-demokratik hakları konusunda Kemalist rejime yakın tutum takınması; 2- Nazım'ın bu konuda yeterince bilgilenmemiş olması...

TKP'nin Soruna Yaklaşımı

TKP'nin, 1920'de Baku'da yapılan "Birinci Doğu Halk-ları Kurultayı"ndan sonra Komünist Enternasyonal'da Kürt hareketlerine karşı Kemalist rejime yakın bir tutum takındığı, çok zaman tartışılmış ve eleştirilmiştir. (Bu konularda "Birinci Doğu Halkları Kurultayı" ve "Komünist Enternasyonal Belgelerinde Kürt Milli Meselesi" adlı kitaplarda ilginç yazılar bulunmaktadır).

TKP'nin bu tutumunda ise Sovyetler'in etkili olduğu

söylenbilir. Çünkü Sovyetler'in de önemli katkısıyla başarıya ulaşan Anadolu'daki milli mücadelenin birinci evresinde sosyalist güçlerin önemli işlevleri vardır. Sözelimi bu evrede resmî ve gizli Komünist Partiler, Türkiye Halk İstirakiyûn Fırkası, Halk Zümresi, Yeşil Ordu, Bolşevik Taburu, Çerkez Ethem öncülüğündeki Kuva-yı Seyyare gibi siyasi ve askeri güçler bu mücadelede etkin görev alırken, Anadolu'da oluşan hareketi de lehlerine geliştirmeye çalışırlar. Başlangıçta bu güçlerin ve Sovyetler'in desteğine ihtiyaç duyan M. Kemal yönetimi, çelişki yaratmamaya özen gösterir. Hatta M. Kemal bu alanda Komüntern'in Türkiye temsilciliğini kurmak gibi bazı girişimlere de önyak olur. Ancak, özellikle milli mücadelenin başarı şansının kesinlik kazanmasından sonra M. Kemal yönetiminin tutumu değişir ve sırayla bu güçlerin tasfiyesine girişilir. Mustafa Suphi ve arkadaşlarının Karadeniz'de boğdurulması, Çerkez Ethem'in Yunanlılar'a sığınmaya zorlanarak etkisizleştirilmesi, Türkiye Halk İstirakiyûn Fırkası'nın ve Türkiye Komünist Partisi'nin kapatılarak yöneticilerinin tutuklanması gibi gelişmeler birbirini izler.

Sol güçlerin belli bir plan dahilinde etkisizleştirilmesinden sonra Sovyetler Birliği'nin, bazı başka etkenlerin yanı sıra TKP'nin yeniden legalleşmesini sağlamak amacıyla Kemalist rejimle çelişmemeye çalıştığı, bu tutumun TKP'ye de yansıdığı ve bu uğurda Kürt halkının istemlerinin gözardı edildiği, hatta zaman zaman karşı durulduğu söylenebilir.

İşte, temel etken olmamakla birlikte, bunun, Nazım'da belli bir etkisi olabileceği bir varsayım olarak kabul edilebilir.

Kıvılcımlı'nın Çıkışı

Dr. Hikmet Kıvılcımlı gibi kimi Partili aydınlar, daha 1930'larda Merkez Komitesi'ne bu konuda rapor sunma gereği duyuyorlar. Nitekim, Kıvılcımlı'nın bu konuda sunduğu "YOL" adlı raporların 6. bölümünü Şark sorunu oluşturuyor: "İhtiyat Kuvvet: Milliyet (Şark).

Dr. Kıvılcımlı, raporunda, Parti'nin bu konudaki zaafını şöyle dile getiriyordu: "Köylü meselesini milletler meselesi ve Şark meselesi ile bağlayamamak: Takip edilecek tüm mazlum kitlelerin keşif kollarını tüm memleket çapında kuracak, kuvvetlendirecek ve yayacak yerde, burjuvazinin çizdiği hudutlar içinde, adeta burjuvaziden ilham alıyormuşçasına hapsedmek."

Kıvılcımlı, işte "Partinin bu konudaki ciddi zaafı üzerine, bu konudaki oportünizmi yoketmek ve bu meseleyi çözümlenmek" amacıyla bu raporu hazırlar.

Kıvılcımlı, özetle, Doğu'daki isyanları TKP gibi "Kemalist reformlara karşı gerici ayaklanmalar" olarak nitelemiyor ve "Bu meseleyi olduğu gibi görmeye ve adı ile sanı ile çağır-maya mecburuz: Türkiye'deki (Şark) meselesi ve (Şark vilayetleri) nesnesi bir milliyet davasıdır!" diyordu (a.g.e., s. 17).

Nazım Hikmet'e Gelince...

Yukarıda da vurgulandığı gibi, TKP'nin tutumu Nazım'da belli bir etki yaratmış olabilir. Çünkü onun özellikle destan yazdığı dönem Türkiye'deki dönemleridir. Nazım'ın Kürt hareketleri konusunda yeterince bilgilenmemesine ilişkin ikinci olasılık daha zayıftır. Nazım'ın tutumunu TKP'nin yaklaşımı ile birlikte Türkiye'deki yönetimlerin uyguladığı ambargoya bağlamak belki daha uygundur.

Nitekim Nazım'ın bu konudaki kimi çalışmalarının TKP

Arşivinde bulunduğu söylenmektedir. Hele yakın dostu, Kürt hareketinin öncülerinden ünlü Kürdolog Kâmuran Ali Bedirhan'a (Sorbon Üniversitesi Kürt Dili Profesörü) yazdığı, yan sütunlarımızdaki mektup, onun bu konuda hiç de duyarsız ve ilgisiz olmadığını açıkça gösteriyor. Üstelik sorunu "Kürt ve Türk halklarının kardeşliği" çerçevesinde ele alarak önemli bir adım atıyor.

Mektup, Kâmuran Bedirhan'ın, Yılmaz Güney'in de katkılarıyla kurulan *Paris Kürt Enstitüsü'ne* bağışlanan kitaplığındaki belgeler arasından çıkmış ve bu Enstitü'nün bilimsel dergisi *Hevi* (= Umut) nin 1. sayısında yayımlanmış. Nazım Hikmet'in Kürt sorununa bakışına önemli aydınlık getiren bir mektup. Günün birinde Nazım'a ait başka ürünlerin de ortaya çıkması olasılığı her zaman mevcuttur.

Nazım Hikmet'in Şiirinde Kürtler

Nazım, "Memleketimizden İnsan Manzaraları"nda, Anadolu'nun çeşitli yörelerinden değişik insanları çizerken, az da olsa Kürtlere de değinir. Nazım, "kimileri tüm dünyaca tanınan, kimilerini ise komşularından başka kimsenin tanımadığı insanların yaşam öyküleri"nden oluşan eserinde, Aydınlı Jandarma Başçavuşu Hüsnü'nün karısı Emine'yi ko-nuştururken şöyle yansıtır Kürtleri:

(.....)
Hüsnü Çavuş'la on beş yıl, bayan hemşire,
kalmadı gezmediğimiz yer.

Karadeniz'de içinde Lazların,
şarkta Kürtlerin arasında.

Kürtlere kuyruklu derler
yalan

Kuyrukları yok.

Yalnız çok âsi, çok fakir insanlar.

Zenginleri de var

ama az,

beyleri... (Bilgi bs. s. 86)

Hayatı hapisanelerde geçen halk devrimcisi Halil'in Diyarbakır Cezaevindeki macerasını anlatan şair, Kürt beylerini eleştirir:

(.....)

Ve şarkta

akrepleri, toprak koğuşları, karpuzlarıyla ünlü hapis-hanede

Halil'in üstüne uşaklarını saldırdı Kürt beyleri

ve beline inen odunla devrilmeden önce Halil

aynı rahatlıkla yardı içinün kafasını (s. 259).

Halil'in yaşam öyküsünün başka bir hapisanede geçen kesitinde de, yine bir geriye dönüşle Halil'in, Kürt beylerinin uşaklarından yediği dayak olayı vurgulanır:

(.....)

Burda bazan kendine kızacak ve utanacak kadar ra-hattı Halil.

Şimdi galiba tekrarlanmayacak:

açlık grevleri

ve şarkta Kürt beylerinin uşaklarından yediği da-yak (s. 274).

Milli Mücadele'de Kürtler

Nazım Hikmet, "Memleketimden İnsan Manzaraları" ile "Kuvâyı Milliye Destanı"nda Kürt halkına en geniş yeri Anadolu'daki Milli Mücadele çerçevesinde (Gazi)Antep, (Şanlı

Urfa, (Kahraman) Maraş savunmaları dolayısıyla verir. Nazım, Kürt halkının mücadelesini adına türküler yakılan, destanlar düzülen ünlü çetebaşı Karayılan'ın kişiliğinde verir. Söz konusu savunmalar ve Karayılan'ın ilginç yaşam öyküsü iki kitapta da ufak ayrımlarla ortak dizelerle işlenir. (Kürtlerin bu mücadeledeki işlevi başlıbaşına bir çalışma konusudur. O zamanki yönetimin Milli Mücadeleyi sunuş biçimi, Kürtleri ve Türkleri mücadeleye ortaklaşa sokma çabaları ve vaatleri konusunda konuyu dolaylı biçimde işleyen kitaplardan başka şu yazı dizisinde ilginç tesbitler vardır. Aydoğan Büyükoğuzden: **Kurtuluş Savaşı'nda Kürtler**; Aydınlık gaz. 28 Mayıs 1979'dan başlayarak 17 sayı).

"Yıl 1918-1919 ve Karayılan Hikayesi"

(.....)

Ateşi ve ihaneti gördük.

Dayandık,

dayandık her yanda,

dayandık İzmir'de, Aydın'da,

Adana'da dayandık,

dayandık, Urfa'da, Maraş'ta, Antep'te.

Antep'liler silahşor olur,

uçan turnayı gözünden

kaçan tavşanı ard ayağından vururlar

ve arap kırsağının üstünde

taze yeşil selvi gibi ince uzun dururlar

Antep sıcak,

Antep çetin yerdir

Antep'liler silahşor olur,

Antep'liler yiğit kişilerdir.

Karayılan

Karayılan olmazdan önce

Antep köylüklerinde ırgattı.

Belki rahatsızdı, belki rahattı,

bunu düşünmeğe vakit bırakmıyordular,

yaşıyordu bir tarla sıçanı gibi

ve korkaktı bir tarla sıçanı kadar.

Yiğitlik atla, silâhla olur,

onun atı, silâhı, toprağı yoktu.

Boynu yine böyle çöp gibi ince

ve böyle kocaman kafalıydı

Karayılan

Karayılan olmazdan önce.

Düşman Antep'e girince

Antep'liler onu

korkusunu saklayan

bir fıstık ağacından

alıp indirdiler.

Altına bir at çekip

eline bir mavzer

verdiler.

Antep çetin yerdir.

Kırmızı kayalarda

yeşil kertenkeleler.

Sıcak bulutlar dolaşır havada

ileri geri

Düşman tutmuştu tepeleri,
düşmanın topu vardı.

Antep'liler düz ovada

sıkışmışlardı.

Düşman şarapnel döküyordu,

toprağı kökünden söküyordu.

Düşman tutmuştu tepeleri.

Akan: Antep'in kanydı.

Düz ovada bir gül fidanıydı

Karayılan'ın

Karayılan olmazdan önceki siperi.

Bu fidan öyle küçük,

korkusu ve kafası öyle büyüktü ki onun,

namlıya tek fişek sürmeden

yatıyordu yüzükoyun.

Antep sıcak,

Antep çetin yerdir.

Antep'liler silâhşor olur.

Antep'liler yiğit kişilerdir.

Fakat düşmanın topu vardı.

Ve ne çare, kader,

düz ovayı Antep'liler

düşmana bırakacaklardı.

"Karayılan" olmazdan önce
umurunda değildi Karayılan'ın
kıyamete dek düşünmeğe alıştırmadılar.

Çünkü onu düşünmeğe alıştırmadılar.
Yaşadı toprakta bir tarla sıçanı gibi,
korkaktı da bir tarla sıçanı kadar.

Siperi bir gül fidanıydı onun,
gül fidanı dibinde yatıyordu ki yüzükoyun
ak bir taşın ardından
kara bir yılan
çıkardı kafasını.

Derisi ışıl ışıl,
gözleri ateşten al,
dili çataldı.
Birden bir kurşun gelip
kafasını aldı.
Hayvan devrildi kaldı.

Karayılan
Karayılan olmazdan önce
kara yılanın encâmını görünce
haykırdı avaz avaz
ömrünün ilk düşüncesini:
"İbret al, deli gönlüm,
demir sandıkta saklansan bulur seni,
ak taş ardında kara yılanı bulan ölüm."

Ve bir tarla sıçanı gibi yaşayıp
bir tarla sıçanı kadar korkak olan,
fırlayıp atlayınca ileri
bir dehşet aldı Antepçileri,
seğirttiler peşince.

Düşmanı tepelerde yediler.
Ve bir tarla sıçanı gibi yaşayıp
bir tarla sıçanı kadar korkak olana:
KARAYILAN dediler.

"Karayılan der ki: Harbe oturak,
Kilis yollarından kelle getirek,
nerde düşman varsa orda bitirek,
vurun ha yiğitler namus günüdür..."

Nazım'ın sonradan "Türk İdarecileri"nce yasaklandığı-
nı bildirdiği ünlü "Vurun Kürt uşağı namus günüdür!" na-
karatlı türküyü bile kendi Destanına "Vurun ha yiğitler na-
mus günüdür" biçiminde yansıtması, bir acı gerçeği yansit-
mıyor mu?...

MİLLİ MÜCADELE İÇİNDE SÖYLENMİŞ TÜRKÜLER'DEN...

KARAYILAN TÜRKÜSÜ

Atına binmiş de elinde dizgin
Vardığı cephede hiç olmaz bozgun
Çeteler içinde Yılan'ım azgın
Vurun Kürt uşağı namus günüdür.

Sürerim sürerim gitmez kadana
Fransız kurşunu değmez adama

Benden selam söylen nazlı anama
Vurun Kürt uşağı namus günüdür

Karayılan der ki harbe oturak
Kilis yollarından kelle getirek
Nerde düşman varsa orda bitirek
Vurun Kürt uşağı namus günüdür

İLHAN BEY TÜRKÜSÜ

İlhan Bey dedikleri de oldu bir paşa
Nüfuzu geçiyor dağlara taşla
Ben de imdat gidiyom koca Maraş'a
Yetiş Kürt uşağı Antep yanyor

Dağların aslanı İlhan Bey gelsin
Anneler de böyle yavru doğursun

Mulla'nın(*) altında doru kadana
Fransız kurşunu geçmez adama
Yetiş Kürt uşağı Antep yanyor

Bağlantı

N'etmeli de benim aşam n'etmeli
Tomatiğe(**) fişekleri itmeli
Almalı cepheyi hücum etmeli
Yetiş Kürt uşağı Antep yanyor

Bağlantı

Bizde de soydular çulu çuvalı
Böyle de oldu mu dünya duralı
Soramadım çete Mulla'm nereli
Yetiş Kürt uşağı Antep yanyor

Bağlantı

(*) Mulla: (Mulla) Karayılan

(**) Tomatiğe: Otomatik tüfeğe

Kaynak: Mehmet Bayrak: Eşkiyalık ve Eşkiya Türküleri, Ank. 1985, s. 183, 187.

NAZIM'IN MEKTUBU

"... Kökleri yüzyılların derinliklerine dalan tarihiyle, kültürüyle Kürt milletinin önemli bir çoğunluğu Anadolu'nun bir parçasında yaşar. Anadolu'nun öbür parçalarında yaşayan Türk milletini Kürt milleti kardeşi sayar. Her iki millet, bütün imparatorluklar gibi, halkların zindanı olan Osmanlı İmparatorluğunda, Türk ve Kürt derebeylerinin, Osmanlı imparatorluk idaresinin ağır zincirlerine vurulmuşlardır. Osmanlı İmparatorluğu yıkıldıktan sonra ise her iki millet emperyalizme karşı tek bir cephe kurup çarpışmışlardır. Anadolu milli kurtuluş hareketi yalnız Türkler için değil, Kürtler için de tarihlerinin en şerefli sayfalarından biridir. O dövüş yıllarının, sonradan Türk idarecilerince yasak edilen en unutulmaz türkülerinden biri "Vurun Kürt uşağı namus günüdür!" diye başlar.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra, Türk idarecileri ve egemen çevreleri, Kürt hareketinin tanımağı vaadettikleri millet ve insan haklarını tanımadı, hatta işi Kürt milletinin millet olarak varlığını bile inkârâ kadar götürdü. Bu devir, Türk idarecilerinin ve egemen sınıflarının emperyalizmle uzlaşmaya başlaması devridir. Bu inkârla bu uzlaşmanın aynı devirde başgöstermesi sadece bir rastlama değildir. Bugün Türkiye Cumhuriyetini Orta ve Yakın Doğuda emperyalizmin kalelerinden biri haline getiren Türk politikacıları Kürt milletinin milli varlığını inkârâ ısrar ediyor ve Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde öteki azınlıklara tanıdığı hakları bile Kürt millete tanımiyor.

Türk ve Kürt halklarının Türkiye Cumhuriyeti'nin sınırları içinde dış ve iç politikada aynı emellere hasret çekmeleri bugünkü Türk idarecilerini korkutuyor. Her iki millet kardeş kültürlerini, milli ekonomilerini geliştirmek, toprağı, tarım araçlarına, hürriyete, demokratik haklara kavuşmak istiyor. Türk ve Kürt halkları Türkiye Cumhuriyeti'nin tarafsız bir dış politika gütmesini, emperyalizmin üssü olmaktan kurtulmasını özlüyor. Gerçek Türk yurtseverleri Kürt kardeşlerinin Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde milli haklarına kavuşmak için yaptığı kavgayı can ve gönülden nasıl destekliyor, gerçek Kürt yurtseverleri de Türk halkının demokrasi ve milli bağımsızlık için yaptığı kavgayı öylece destekliyor.

Anadolu'da yaşayan Türklerle Kürtlerin arasına nifak sokmak isteyen gerici, sömürücü, karanlık kuvvetler, emperyalizmle elele vererek halklarımızı daha kolayca ezmek istiyorlar. Kürt ve Türk halklarının bahtiyarlığa, insanca yaşamaya varmak için derebeylerine, kara kuvvetlere, şehir ve köy ağalarına, gericilere, ırkçılara, milletlerin varlıklarını ve milli haklarını inkâr edenlere, halkları birbirine düşürüp sırtlarından rahatça geçinlere, emperyalizmin uşaklarına karşı yürüttükleri yeni milli kurtuluş savaşının zaferi Kürt ve Türk halklarının elbirliğiyle kazanılır.

Ancak böyle bir elbirliğiyle kardeş iki millet hürri yete, milli ve insan haklarına kavuşabilir."

Nazım Hikmet

Kökleri yüzyılların derinliklerine dalan tarihiyle, kültürüyle Kürt milletinin önemli bir çoğunluğu Anadolu'nun bir parçasında yaşar. Anadolu'nun öbür parçalarında yaşayan Türk milletini Kürt milleti kardeşi sayar. Her iki millet, bütün imparatorluklar gibi, halkların zindanı olan Osmanlı İmparatorluğunda, Türk ve Kürt derebeylerinin, Osmanlı imparatorluk idaresinin ağır zincirlerine vurulmuşlardır. Osmanlı İmparatorluğu yıkıldıktan sonra ise her iki millet emperyalizme karşı tek bir cephe kurup çarpışmışlardır. Anadolu milli kurtuluş hareketi yalnız Türkler için değil, Kürtler için de tarihlerinin en şerefli sayfalarından biridir. O dövüş yıllarının, sonradan Türk idarecilerince yasak edilen en unutulmaz türkülerinden biri "Vurun Kürt uşağı namus günüdür!" diye başlar.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra, Türk idarecileri ve egemen çevreleri, Kürt hareketinin tanımağı vaadettikleri millet ve insan haklarını tanımadı, hatta işi Kürt milletinin millet olarak varlığını bile inkârâ kadar götürdü. Bu devir, Türk idarecilerinin ve egemen sınıflarının emperyalizmle uzlaşmaya başlaması devridir. Bu inkârla bu uzlaşmanın aynı devirde başgöstermesi sadece bir rastlama değildir. Bugün Türkiye Cumhuriyetini Orta ve Yakın Doğuda emperyalizmin kalelerinden biri haline getiren Türk politikacıları Kürt milletinin milli varlığını inkârâ ısrar ediyor ve Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde öteki azınlıklara tanıdığı hakları bile Kürt millete tanımiyor.

Türk ve Kürt halklarının Türkiye Cumhuriyeti'nin sınırları içinde dış ve iç politikada aynı emellere hasret çekmeleri bugünkü Türk idarecilerini korkutuyor. Her iki millet kardeş kültürlerini, milli ekonomilerini geliştirmek, toprağı, tarım araçlarına, hürriyete, demokratik haklara kavuşmak istiyor. Türk ve Kürt halkları Türkiye Cumhuriyeti'nin tarafsız bir dış politika gütmesini, emperyalizmin üssü olmaktan kurtulmasını özlüyor. Gerçek Türk yurtseverleri Kürt kardeşlerinin Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde milli haklarına kavuşmak için yaptığı kavgayı can ve gönülden nasıl destekliyor, gerçek Kürt yurtseverleri de Türk halkının demokrasi ve milli bağımsızlık için yaptığı kavgayı öylece destekliyor.

Anadolu'da yaşayan Türklerle Kürtlerin arasına nifak sokmak isteyen gerici, sömürücü, karanlık kuvvetler, emperyalizmle elele vererek halklarımızı daha kolayca ezmek istiyorlar. Kürt ve Türk halklarının bahtiyarlığa, insanca yaşamaya varmak için derebeylerine, kara kuvvetlere, şehir ve köy ağalarına, gericilere, ırkçılara, milletlerin varlıklarını ve milli haklarını inkâr edenlere, halkları birbirine düşürüp sırtlarından rahatça geçinlere, emperyalizmin uşaklarına karşı yürüttükleri yeni milli kurtuluş savaşının zaferi Kürt ve Türk halklarının elbirliğiyle kazanılır.

Ancak böyle bir elbirliğiyle kardeş iki millet hürri yete, milli ve insan haklarına kavuşabilir."

Nazım Hikmet

Ereb Şemo'yu Yitireli 10 Yıl Oldu

Ferhad CAN

Geçtiğimiz yıl ünlü Kürt yazarı Ereb Şemo'nun 90. doğum yıldönümü idi, bu yıl ise 10. ölüm yıldönümü.

İlginç bir yaşam öyküsü var Ereb Şemo'nun. Çobanlık devrimciliğe, yazarlığa, bilim adamlığına uzanan bir öyküdür bu. O, bu öyküyü, **Şivanê Kurd** (Kürt Çoban) adlı otobiyografik romanında anlatır.

Hernekadar ülkemizde, genel olarak kırsal kesimde, özellikle de eskiden kimsenin doğum günü, hatta, çoğu kez yılı, bilinmiyor idiyse de, Ereb Şemo bu bakımdan şanslı sayılır. O, bir rastlantıyla kendi doğum gününü öğrendiğini anlatıyor.

Ereb Şemo 1 Ocak 1897'de Kars'ın Azat köyünde, bir samanlıkta dünyaya gelmiş. Babası başkalarının yanında çobandı. O da küçük yaşta çoban oldu.

Hem acı olaylar, hem de iyi rastlantılar birbirini izledi. Çocuk yaşta bir köy okuluna kapıcı oldu. Orada Rusça'yı ve okuma-yazmayı öğrendi. Rumların ve Ermenilerin yanında çobanlık yaparken onların dilini ve ayrıca Türkçeyi de öğrendi. Birinci Dünya Savaşı sırasında çarlık ordusunda tercüman oldu ve orduyla birlikte Erzincan yöresine kadar geldi.

1916 yılında Sarıka-

miş yöresinde demiryolu yapımında çalıştı. Orada bolşeviklerle tanıştı. Daha sonra Kızıldoru'ya girdi ve Bolşevik Partisi'ne üye oldu (1918).

Bu yıllar boyunca ailesi de oradan oraya göç etti. İç savaş sırasında beyazlara karşı çarpıştı, yaralandı. Savaş bitip de geri döndüğünde annesini ve babasını bulamadı. Babasını gericiler vurmuştu, annesi ise ölmüştü.

Devrim, bu yetenekli Kürt gencinin önüne olanaklar açtı. 1920 yılında Moskova'da Lazaryan Enstitüsü'ne alındı. 1924 yılında Ermenistan'a döndü. Orda, bir örgütçü ve yol gösterici olarak Kürt köylerinde yeni yaşamın örgütlenmesi için çalıştı ve ağa, bey, şeyh gibi eski düzenin kalıntılarına karşı mücadele etti.

Devrim, büyük-küçük tüm halklar üzerinde ulusal baskıyı sona erdirmişti. Kürtlerin de kendi dillerinde eğitim ve öğrenim görmeleri ve Kürt dilinde basın-yayın için çalışmalar başlatıldı. Bu amaçla 1928 yılında, içinde Ereb Şemo'nun da bulunduğu bir grup Kürt genci öğrenim görmek üzere Leningrad'taki Doğu Bilimleri Enstitüsü'ne gönderildi. 1929 yılında ünlü doğubilimci **Orbeli**'nin başkanlığında yürütülen Kürtçe alfabe hazırlama çalışmalarına Ereb Şemo da katıldı. Bu ilk alfabe Latin harfleriyle idi ve bir süre kullanıldı. Daha sonra Sovyet Kürtleri için, bugün de kullanılmakta olan Kiril alfabesi benimsendi.

1931 yılında Leningrad'ta Tarih, Felsefe ve Dilbilimi Enstitüsü'nde doçent olarak Kürt dili üzerine dersler verdi ve Kürt kültür yaşamında rol alan yeni kadroların yetişmesine önemli katkılarda bulundu. Yine 1931 yılında, Kürtler için kadro yetiştirmek üzere, Kürtçe öğrenim yapan, Kafkasötesi

Pedagoji Enstitüsü ve parti okulunun açılmasında önemli inisiyatif ve çaba gösterdi.

Tümüyle Kürtçe çıkan **Riya Teze** (Yeni Yol) gazetesinin hazırlık çalışmalarına önemli katkıları oldu. 1930 yılında yayın hayatına başlayan gazete bugüne kadar düzenli olarak çıkmaktadır.

Yine 1930 yılında üç eseri yayınlandı: **Emre Lânin** (Lenin'in Hayatı), **Teriqa Revulûsiya Oktobré** (Ekim Devrimi Tarihi), **Kolxoz û Kara Wê Ji Gundiyana ra** (Kolhoz ve Köylüler İçin Yararı).

Ereb Şemo, **Qanatê Kurdo** ve **Sukerman**'la birlikte Kürt dili grammerinin geliştirilmesi için çaba gösterdi.

1934 yılında Erivan'da toplanan ilk Kürdoloji konferansına katıldı, tezler sundu ve bu çalışmalarda önemli bir etkinlik gösterdi.

1936 yılında "**Kürtler Arasındaki Feodal İlişkiler Üzerine**" adlı incelemesi yayınlandı. Erebin çağdaş Kürt romanının da öncüsü ve önde gelen bir ustasıdır. Şivanê Kurd adlı otobiyografik romanın yanı sıra, **Dımdım**, **Hopo**, **Jiyana Bextewar** (Mutlu Hayat) adlı romanları yazdı.

Kürt Çoban romanı ilk kez 1935 yılında Erivan'da basıldı. Daha sonra Rusçaya, Ermeniceye, öteki birçok Sovyet diline; ayrıca Fransızca, Almanca ve Arapça'ya çevrilip basıldı. 1978 yılında İstanbul'da, Özgürlük Yolu Yayınları arasında Türkçe çevirisi Kürtçe orijinali ile birlikte yayınlandı.

Dımdım adlı tarihsel romanı, İran Safevi devletine karşı direnen bir Kürt beyliğinin, Dımdım kalesinin destansı öyküsüdür. Duru, akıcı bir Kürtçeyle yazılmış, folklorik öğelerle zenginleştirilmiş, sürükleyici bir roman. İlk kez 1966 yılında Erivan'da kiril harfleriyle basıldı. 1974 yılında Moskova'da Rusça tercümesiyle birlikte, 1975 yılında ise Bağdat'ta Kürtçe Sorani lehçesiyle ve Arap harfleriyle basıldı. 1983 yılında Stokholm'de, Roja Nu Yayınları arasında Latin harfleriyle basıldı.

Mutlu Hayat adlı romanı yakın tarihten bir kesiti veriyor. Birinci Dünya Savaşı sırasında bölgede olup bitenler, Kafkaslara doğru göçeden Kürtler, Ekim Devrimi ve devrim sonrasında başlayan yeni yaşam..

Hopo romanı, Mutlu Yaşam'ın bir devamı niteliğinde. Sosyalist toplumda Kürtlerin ekonomik ve sosyal yaşamında yeralan değişimler, Kürt köylerinde kolhozların kuruluşu ve Kürtlerin yaşamından çeşitli kesitler..

Ereb Şemo'nun bunun yanı sıra, "**Kurdên Ermenistanê**" (Ermenistan Kürtleri) adlı bir senaryosu, "**Kürt Dervişleri**" adlı bir incelemesi ve çeşitli konularda yazılmış makaleleri var.

Tüm bu çalışmalarını yüzünden Kızıl Bayrak ve Halkların Dostluğu nişanlarıyla ve başka nişanlarla onurlandırıldı.

29 Haziran 1978 günü, 82 yaşında, Erivan'da yaşama veda etti.

Ölümünü ertesinde, Ermenistan Marksizm-Leninizm Enstitüsü, Ermenistan Yazarlar Birliği ve Ermenistan Kültür Bakanlığı'nın ortaklaşa yayınladığı bildiride, onun hizmetleri anlatıldıktan sonra şöyle deniyordu: "Eski bir bolşevik, tanın-

mış bir yazar ve bilgin, sevimli bir insan ve iyi bir arkadaş olan Erebin Şamilof gönülümüzde hep yaşayacak."

Sovyet Ermenistanı'ndaki Kürt yazarları seksiyonu sekreteri Karlênê Çaçan ise onu "Kürt edebiyatının babası" olarak niteliyordu.

Ereb Şemo bu dünyadan göçeli on yıl oldu. Ama adı unutulmadı, eserleri yaşıyor ve yüzyıllar boyu yaşayacak.

Erivan şurasıdır, Kars'ın ötesidir. Erebin sınırı bu yanında doğmuştu, öbür yanında öldü. Daha birkaç gün önce yeralan deprem, sınırın öbür yanında çok canlara kıydığı gibi bu yanında da kıydı. Ağrı Dağı'nın tepesine doğan güneş ise Aras'ın hem bu yanını, hem öbür yanını ısıtıyor. Halklar arasında olan biten şey, çoğu kez tarihlerin yazdığı gibi, yalnızca kavgalar, savaşlar değildir. Savaşı çıkaranlar çıkarmış. Ama asıl olan dostluktur, komşuluktur, kirveliktir. Omuz omuz tarlalarda, yapılar da çalışmış, türkü de söylemişiz. Omuz omuz güzel, yaşanası, barış içinde bir dünya için mücadele de etmişiz, ediyoruz. Günümüz gelir, belki dilini bildiğimiz, dilimizde yazılmış kitapları bu yanda da özgürce okuruz.

Günü gelir elbet..

YILMAZ ODABAŞI, şimdiye kadar çıkan dört kitabıyla bir talan ikliminden, bir yürek yangınından ses veriyordu bizlere. Tümü doğrudan tanıklıklara ve duyarlıklara dayalı seslenişlerdir bunlar. Tarihi, coğrafyası, iklimi talan edilmiş Kürt halkıdır onun şiirinin omurgası, eti, kanı...

İlk kitabı "**Siste Kalabalıklar**"dan (1985) başlayarak talan evlerden, susan küllerden haber veren "**Yurtsuz Şiirler**"e; ondan yalan şarkılarla girilip, soykırımlarla coğrafyası talan, haritası yalan edilmiş insanların destanı "**Reşo Talan İklimi**"ne ve nihayet umut yüklü sevda türküsü "**Bir Ayrılık, Bir Yoksulluk, Bir Ölüm**"e (1988) gelinceye kadar hep aynı çizgiyi izliyor.

Yaralı Coğrafyanın Ozanı Ömer Civano ile Söyleşi...

Söyleşi: Metin TURAN

Ömer CİVANO, 1952 Van doğumlu. Ortaokul ikinci sınıfa kadar Van'da okuduktan sonra, Ankara'ya gelerek burada öğrenimini sürdürdü. Bu arada çeşitli işlerde çalıştı. 1976 yılında Hacettepe Tıp Fakültesi'ni bitirdi. 1980 yılında Göz Hastalıkları Uzmanı oldu.

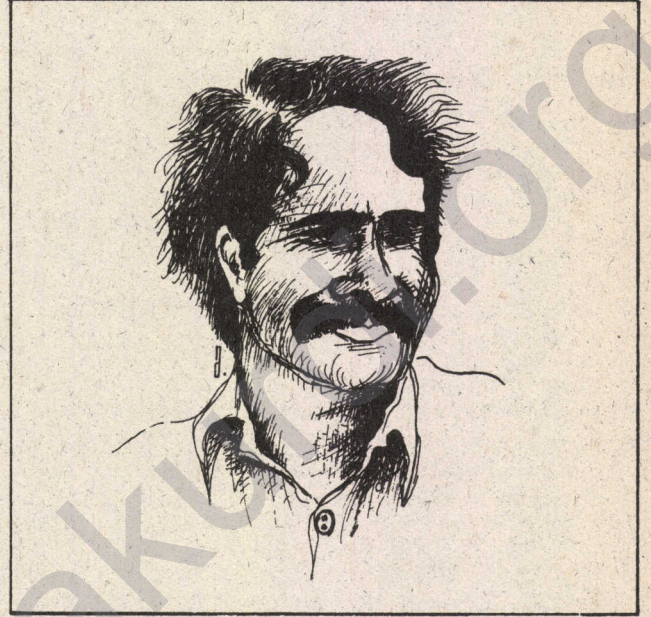
Özellikle İMECE Aylık Kültür ve Sanat Dergisi'nde şiirleri yayımlanan CİVANO'nun, KANIMDA İKİ SU ilk kitabıdır. Ozanın YARALI COĞRAFYAM adlı ikinci kitabı ise önümüzdeki günlerde yayımlanacaktır.

■ Öncelikle öğrenmek istediğim, ilk şiir kitabınıza KANIMDA İKİ SU adını vermeniz, neden KANIMDA İKİ SU?

□ KANIMDA İKİ SU şiirim irdelendiğinde bir ölçüde bu sorunuza yanıt bulunabilir. Daha da açarsak, insan ve toplumların doğasında öyle zıt kavramlar (ya da zıt gibi gösterilmeye çalışılan) vardır ki, bunların özdeşleşmesinden, birleşmesinden yepyeni oluşumlar, olgular meydana gelir. Bu özdeşleşme oksijen ve hidrojenin birleşmesinden oluşan su kadar duru, alıyuvur ve akıyuvurların oluşturduğu kan kadar sıcaktır, canlıdır, sevecendir. Toplumların da birbirine zıt gibi görülen sosyojik yapı ve karakterleri olabilir. Hatta çatışmalar olabilir. Toplum ve toplumun bireyleri ikilemlerin bunalımına itilir bu yüzden. Oysa ki, bu zıtlıkları bilimin ve aklın potasında eritip, özdeşleştirebiliriz. Amaç bir, sevda bir olduktan sonra... **Kanımda İki Su** bu özdeşleşmenin şiiridir.

■ Şiiriniz günümüz Türkiye şiiri içerisinde önemli ve farklı bir konuma sahip. Yapı olarak bir farklılık var ki, biçimini de bu yapısal farklılıktan; kavram olarak, simgeler olarak 'yöresel' olanın diri tutulduğu ama bir coğrafyaya, yiğit insan coğrafyasına yaslanan farklılık bu. Bunun bir değerlendirmesini yapar mısınız? Yaşadığımız şu tarihsel süreçte bunun daha bir anlamlılık taşıdığına inanıyorum.

□ Sağol dost, dünyada ve ülkemizde ilginç gelişmeler oluyor gerçekten. Sömürgeci güçler yeni yeni yöntemlerle geri kalmış, mazlum ülkeleri sömürmeye devam ediyorlar. Halkları birbirine düşman ederken, aynı ülke insanlarını sıcak çarpışmalara, savaşlara sokuyorlar. Yöntem değiştirilmiş olsa da, amaç aynıdır: Sömürü... 1980 öncesi Türkiye'de yaratılan kargaşadan amaçlananın ne olduğunu hepimiz gördük. Dünya emperyalist sistemi ve ülkemizdeki işbirlikçileri sırf kendi ekonomik modellerini uygulama uğruna ülkeyi savaş alanına çevirdiler. Yüzlerce insanımız yaşamını yitirdi. Yılgınlık, karamsarlık kol gezmeye başladı. Öylesine bir ortam yaratıldı ki, herkes elini açıp militarizmin gelişini bekle-

meye başladı. Ve nihayet geldi. Ancak bu dönüm noktasında aydınımıza düşen tarihi bir sorumluluk ve görev vardı. İşte o yapılmadı. Bu tarihi görev tüm aydınların, önderlerindir. Bu yetmiyormuş gibi bir anda ortalığı dalkavuklar, şakşakçılar, dönekler, sekterler, hainler kaplayıverdi. Suspans olan gerçek ilerici devrimci aydınların yerine bu soytarılar güruhu konuşmaya başladı. Geçmişin şerefli birikimine ve şavaşımına leke sürülürken, toplumcu-gerçekçi sanat adına yola çıktıkları izlenimini veren bir 'sanatçı' (!) kesimi de türemede gecikmedi. Üstelik bunlar geçmişin devrimci mücadeleci kimliğini de adlarına işleyip, adeta bir özeleştiriyi veriyor gibi oluşturdular bu yapıyı. Bu tavırlarını ve yaptıklarını elbette tarih yargılayacaktır. Yani şunu demek istiyorum, 'yaşadığımız tarihsel süreç' bir kara buluttur. Oysa ki, biz güneşe yönelmiş ve güneşli günlerin hasretiyle dağlanmışız. Bir zavallı küçük bulut güneşi kapatabilir mi? Kaldı ki benim şiirimin damarı ne şu Eylülüst dalganın girdabına sokulabilir ne Eylüllerle ne mevsimlerle ne de yıllarla sınırlanabilir. Yanardağa bir avuç su serpilmiş ne çıkar!.. Benim şiirim sevda bir halkın şiiridir. Türküsünü eksiltmeyen, umudunu yitirmeyen, direncini tüketmeyen bir halkın soluğudur. Ve doğaldır ki şiirimin dili kanyan bir coğrafyanın dilidir. Ezilmişliğe, yoksulluğa, sömürüye başkaldırının şiiridir. Bu yanıyla da dili yöreseldir elbette. Ama sorun evrenseldir. Tüm insanlığı ilgilendirir. Sömürüyü, baskıyı, zulmü nasıl bir insanlık coğrafyasından soyutlayabiliriz?.. Bir insanlık sorunudur bunlar...

■ Şiir, korkunç ve mübarek olanın dile gelmesi midir, nedir acılı toplumların insanının bunca şiir olmasa da, şiir diye bir şeyler üretmesi?..

Evet, şiir bir yönüyle korkunç ve mübarek olanın da dile gelmesi olayıdır. Ama bizim ülkemizde şiirin yükü ve sorumlulukları daha da ağırdır. İnsan hak ve özgürlüklerinin, ekinsel değerlerin zincire vurulduğu tüm sömürge ülkelerde de durum aynıdır. Doğal olarak şairin sorumlulukları ve yükü de çok ağırdır. Şiir yaşamın kendisiyse, doğaldır ki, yüklendiği görevler de çok boyutlu, çok yönlü olmalıdır. Bu anlamda şiirin görevi ülkeden ülkeye değişebilir.

Bazı ülkelerde şiir andır ayrıntıdır. Ama bizim ülkemizde şiir, daha çok süreçtir, kapsamdır. Yani bizde şiir, sosyolojidir, tarihtir, coğrafyadır. Bir yanıyla da bizde şiir, umuttur, dirençtir, başkaldırıdır. Şiir yazmaksa, giderek bir eylem koyma biçimidir. Ülkemizde bu kadar çok şiir (veya şiir olmasa da) yazılması, bu duyarlıktan kaynaklanıyor bence...

■ *Halk şiirimizin ürünlerinizde derin etkisini görüyorum. Bu öğelerden yararlanma konusunda nasıl bir tutumunuz var?..*

Sevgili dost, benim şiirim nerelerden süzülüp geldiğini, kaynağını, coğrafyasını, bilmiyorum söylemeye gerek var mı?..

Doğaldır ki, bu coğrafya yüreğim gibidir. 'Dört parça yüreğim/Yaralar derin...' Ben, horlanmış, ezilmiş, parçalanmış, bir halkın şiirini yazıyorsam, doğal olarak, bu halkın, dilini, müziğini, folklorunu, tarihini şiirim evrensel potasında eritebilmeliyim. Önemli olan özdür. Olaylara ve sorunlara evrensel bir bakış açısıyla yaklaşmak, bilimin ışığında sentezlemektir.

■ *Yöresel sözcük ve imgeleri yakalamanın, onları şiire sokmanın anlamından sözeder misiniz? Bunlar şiir için evrensel olana açılmada sakınca oluşturur mu?*

Hayır. Hiç bir sakınca oluşturmaz. Önemli olan yöresel imgeler, sözcükler değil. Şiirin bütünüyle verdiği evrensel mesaj önemlidir. Sözelimi dünyanın herhangi bir yerinde zulüm, işkence, savaş varsa bütün insanlığın sorunudur. Hatta ezilen ülkelerden çok, ezen ülke halkının ve aydınlarının sorunudur. Yine şunu belirtmek gerekir ki, ezilen halkların şovenizmi olamaz. Bu anlamda biz evrensel bir yarayı, yöresel neşterlerle deşiyoruz sadece. Sevdalı bir kavganın şiirini yazıyoruz.

■ *'Şivan' ve 'Gülyâr' imgelerini sıklıkla işliyorsunuz. Bunların yüklendiği anlamları biraz açar mısınız?*

Haklısınız. Buna benzer yöresel sözcükleri sıklıkla ve özellikle kullanıyorum. Bunlar benim şiir dilimin temel taşları ve bu sözcüklere yüklediğim görevler çok çeşitlidir. Geniş bir imge ve çağrışım yükümlülüğü var. Örneğin 'Gülyâr' kimi şiirimde ülkemi, kimisinde ülkemizin güzel insanlarını, bazen de bir özlemi simgeliyor. Sevgili dost, aslında bunu örneklerle daha da açabiliriz. Ancak buna hakkımız yok gibime geliyor. Çünkü şiirin yarattığı çağrışımlar kişiden kişiye değişebilir. Bu çağrışımın sınırlarını okuyucuya bırakıyorum.

■ *Geleceğe yönelik çalışmalarınız konusunda neler söyleyebilirsiniz?..*

Sevgili dost, şiir benim için yaşamın ta kendisidir. Ancak şiire arzu ettiğim zamanı ayıramamanın üzüntüsünü yaşıyorum. Nitekim yarım kalmış, üzerinde çalışmam gereken

bir sürü şiir var. Bu arada birkaç öykü denemem var. Ayrıca Van masallarını derlemeye çalışıyorum. Bir de Van-Hakkari yöresine ait türkü derlemelerim var, onları toparlıyorum.

■ *Teşekkürler dost!*

Benden de...

YANAR HALEPÇE HALEPÇE

Gülşenim bir damla kandır atlaslarda
Halepçe bir sızı bile değil

O çağdaş

o uygar ve demokrat zihinlerde

Gündeminde yokum insanlığın

Gündeminde olamadım hiç bir zaman

Hey insanlık insanlık...

O nedenle eş Şerko

Sana yanarım derdimi

Dilli kavalıma kulak ver

Dillerim lâl şimdi

Elim kolum prangalı

Gözlerim kavrulmuş yanmış

Bak yine çiğ düşmüş hasretime

Onyedi dağın güneşi

Çığlık çığlığa çağırır beni...

Bu halk döğüşü bilir Şerko'can

Sevmeyi bildiği kadar

Arkadan vurmaya asla!

Kalleşliğin ve soykırımın kimyası bu

Halepçe'de beş bin can

Artık et, kemik ve kan değil

Biraz hardal gazı

biraz tabun ve karbon

Gündeminde yokum uygar (!) dünyanın

Oysa şu an

İnsan hakları üzerine bir yeşillik doğruyor Avrupa

ince kıyılmış, parfüm kokulu

Ve sülfür hardal yağıyor kıbleden

Tarihin kimyasında yanıyor yaralı coğrafyam

Gen'ine kotluyorlar tutsaklığını

İsa, Musa, Muhammed ehli

ve çağdaş mehdileri insanlığın

Şerefe kan içiyorlar doruklarda

Kime havar Şerko'can

Ah kime havar

Yüreğim redox denklemi

Yanar halepçe halepçe

Ömer CİVANO

(Ozanın yakında yayınlanacak olan YARALI COĞRAF-YAM adlı şiir kitabından)

Kürt Sorunu Dergilerin Satış Malzemesi Olmamalıdır

12 Eylül'den sonraki büyük suskunluk döneminden hemen sonra yayın hayatına giren dergilerin sayılarında büyük artışlar görülmüştür. Günümüze kadar pekçok dergi çıkmış ve halen de çıkmaktadır. Bu dergilerin; halkın yayınlara susmuş olduğu bir dönemde çıkması, hemen hemen hepsinin büyük ilgi görmesine neden olmuştur. Ve her çıkan yeni dergiye de yeni umutlarla canlı bir ilgi gösterilmiş ve gösterilmektedir. Fakat gerçeği söylemek gerekirse mevcut dergiler içerik yönünden bekleneni verememiş, bu nedenle de her çıkan yeni bir dergi yeni bir umut ışığı olmuştur. Şunu unutmamak gerekir ki halkın somut sorunlarıyla direkt ilgilenmeyen hemen hiç bir yayın başarılı olamaz. Ve gereken ilgiyi göremez. Türkiye'deki sorunları önem sırasına koymak ve bu önem sırasına göre yayındaki hacim miktarını bununla orantılı ayarlamak, sorunlara buna bağlı olarak fazla veya az yer vermek dergilerin genel niteliğini ortaya koymaktadır. Örneğin 30 sayfalık bir dergide Kürt sorununa yarım sayfa ve cinsellik sorununa 15 sayfa ayrılıyorsa böyle bir dergi hakkında iki şey düşünülebilir: Birincisi, bunların temel sorunları cinselliklidir. İkincisi, bunlar Kürt sorununa karşıdır. Aynı şekilde bir dergi de; günümüzde yığınla sorunlar dururken inatla dar grupçu sekte tavrılarından vazgeçemiyor ve dergiyi sadece bir siyasi harekete karşı saldırı silahı olarak kullanıyorsa, yine bu dergi de iki şey düşündürür. Birincisi, bunlar 12 Eylül'den hiçbir ders almamışlardır. İkincisi, dergiyi ajan-porokavotörler yönetmektedir. Bunlara uygun dergi örneklerini artırmamız mümkündür, ama buna gerek görmüyorum. Sadece şunu yinelemek istiyorum. Dergiler hacimleri oranında sorunlara ayırdıkları sayfalar soruna verdikleri önemin göstergesidir.

Burada özellikle üzerinde durmak istediğim nokta şudur. Yayın hayatında elbette çeşitlilik ve tartışmalar olacaktır, bunlar kaçınılmazdır. Ve yayıncılığın yetkinleşmesi iyi nitelikli yayınların artması için yararlıdır. Nitelsiz ve ikiyüzlü ya-

yınlar teşhir edilmediği sürece kitlelere alternatif olarak götürülecek yayın konusunda zorluklar çekilir. Kitlelerin gerçeği bulmalarına yardımcı olmak amacıyla bu tür yayınlar mutlaka kitlelere teşhir edilmelidir. Fakat bu yayıncılık mücadelesi hiçbir zaman 12 Eylül öncesi hataların ve zaafların tekrarlanmaması koşuluyla gerçekleştirilmelidir.

Bilindiği üzere günümüzde Kürt sorunu, Kürt gerçeği kendini dayatmış, gerek yurt içinde gerekse uluslararası platformda güncel konu haline gelmiştir. Bu durum burjuvaziyi oldukça tedirgin ve rahatsız etmektedir. Çünkü sorun bir çıban başı haline almış, gerek ülke içinde gerekse uluslararası platformda sorunun tartışılması, soruna çözümleyici yaklaşımlarda bulunulması bunları soruna karşı kesin tavır takınmaya itmiştir. Takınılacak bu tavrın olumlu olamayacağı düşünüldürse olumsuz tavırların uluslararası düzeyde tepkiyle karşılanması nedeniyle burjuvazi bir çıkmaza girmiştir. Bu nedenle de meseleyi kendi çıkarları için bir malzeme olarak kullanılmaktadır. İşte Türkiye'de artık çözümlenmesi gereken en önemli bir

sorun haline gelmiş olan Kürt sorunu, sadece burjuva çevrelerince değil ne yazık ki birçok sosyalist geçinen dergi tarafından bir satış malzemesi olarak kullanılmaya başlanmıştır. Sorun kitlelerin ilgisini çektiğinden dolayı dergiler Kürt sorununu manşet atarak veya belli bir hacimde yer vererek okuyucu toplamaya çalışmaktadır. Kâr amacı güden dergilerin bu tür tavırlara girmesi yadırganmaz ama sosyalist dergilerin bir temel amacı vardır; halkı bilinçlendirmek. Temel amaç satış amacı haline geldiği zaman dergi nitelik değişir. Bazı satıcılar vardır, halkı toplamak için halkın ilgisini çekecek olan bazı şeyler bulurlar. Örneğin bir jilet satıcısı halkı toplamak için oldukça büyük bir yılan çıkarır ve yılanla ilgili bir hikaye uydurarak halka bir gösteri sunar. Kalabalığın iyice toplandığına kanaat getirdiği zaman ise yılanı kavanozuna bırakır, başlar temel amacı olan jiletleri satmaya. Aynı şekilde dergicilik hayatında Kürt sorunu çoğu zaman satış malzemesi olarak kullanılmaktadır. Eğer gerçekten konuyu bir sorun olarak görüyorsak konu hakkındaki halkın görüşlerini netleştirmek için soruna samimi olarak gereken ilgiyi göstermemiz gerekir. Sorunu tarihi, kültürel ve birçok yönüyle tartışmaya sunmak, çözümler önermek zorundayız. Ancak bu halde soruna

önem verdiğimizizi göstermiş oluruz.

(.....)X

İttifakların yaygınlaşması gereken günümüzde sorunlara samimiyetle yaklaşılması ve soruna gereken önemin verilmesi zorunludur. Samimi olmayan dergi ve yayınların teşhir edilmesi, dürüst dergilerin başlıca görevidir. Günümüzde Kürt sorununu kabullenmeyen, soruna gereken yaklaşımda bulunmayanların, değil sosyalistlikle, demokratlıkla da, insanlıkla da hiç bir ilişkisi düşünülemez.

Özgür Gelecek dergisi olarak yayın hayatındaki dürüst yayınlara olan ihtiyaç açığını önemli bir oranda dolduracağınıza inanıyorum. Bu inançla çalışmalarınızda başarılar dilerim.

Fırat ALADAĞLI

(x) Mektubun bu bölümünde bir dergi isim verilerek eleştirilmekte. Bu kesiti mektuptan çıkardık. Eleştirinin doğrudan sözkonusu dergiye yapılmasını diliyor, mektup sahibinin bizi anlayışla karşılayacağını umuyoruz. Öz-Ge

Kağızman'a Ulaşan Kültür

Aralık-1988 sayılı Özgür Gelecek isimli derginizle kültürü Kars'ın Kağızman ilçesine kadar ulaştırabildiğinizden dolayı sizleri gönülden kutlarım.

Ben Kağızman doğumlu bir gencim. Her türlü sanata saygım ve sevgim var. Kağızman'a kadar ulaşabilen her türlü dergiyi okuyorum. Sizin çıkarmış olduğunuz Özgür Gelecek dergisi bizlere özgür yarınları getirme yolunda bir çaba göstermektedir. Ben bu çabayı desteklemek için derginizin bundan sonraki sayılarını tutkuyla takip ederek okuyacağım. Hatta bütün arkadaşlarıma okutmaya çalışacağım. Yeter ki derginiz yayın hayatını kesmeden yürütebilsin. (x)

Sait KÜÇÜK

(x) Okuyucu yayımlanmak üzere mektuba birkaç şiirini de eklemiş. Bunlardan seçtiğimiz birkaç küçük şiirini vermekle yetiniyoruz:

KARANLIKTA

*Baharın kış olmasını istemem
Hapis yatmasını yoldaşlarımla
Hakkım olan hürriyetin
İstemem çarmıha gerilmesini
Karanlıkta dövüşmeyi severim
Karanlıkta asılmayı sevmem ben*

SEVDAMIZ

*Başak misalidir sevdamız anne
Zaman gelir kanımızla sularız
Zaman gelir bedelini
canımızla öderiz.*

ÖLMEZLİĞİN ŞARKISI

*Ölüm de ne
Tende çürüyüşü can tohumunun
Kan aldıkça damarından yaşamın
Ölümsüzüm ben
Acılar götürür beni ölüme
Oysa ben acidan doğarım yine*

Selam Özgür Gelecek'imize

Özgür ve demokrasi savaşımına en geniş katkıyı sağlayacak bir çalışmanın sorumluluğunu üstlenen inançlı binlinçli ve yürekli dostlara, ülkemizdeki koşullara göre olabildiğinde güç ancak soylu bir görevi yerine getireceklerine inanıyor ve büyük değer biçiyorum.

Çalışmalarını yürekten destekliyor ve selamlıyorum.

İSTERİM

Sazlara ses veren
Yeteneğim olsa parmaklarımda
Ezgilerini sunsam insanlığın
Dünya halklarının dilinden
Can versem tellere...
Her titreşimdeki nağmeler
Çatlayan toprağa su
Kuruyan ağaca hayat olsa
Ve bilmesin kısırlığı toprak
Hep gebe kalsın isterim.
Ağaç hiç esirgemesin cömertliğini
Dallansın budaklansın
Çiçek açsın, meyve versin
Döllensin sürgün versin
Bıraksın tohumunu yellere
Tohumlar ağaç olsun
Anıtlar gibi dimdik
Taçlandırınsın çiçekleriyle
Barışa uzanan engelsiz yolları
Ve umut kapılmasın hiç
Geçitsiz dağlardan gelen sellere...
Umutsuzluğa düşmesin barış
Sevgi ormanlaşsın ağaçlar gibi
Yaprak yaprak, çiçek çiçek
Ve ben toptasam birgün
Barışa yazılan şiirlerini
Bütün dünya ozanlarının
Harmanlasam hiçbirini ayırmadan
İnsan haklarını savunulara
Armağan etmek için
Çevirsem tüm dillere...
Bir de isterim ki! her ülkede
Aynı koksun karanfiller
Güller aynı açsın dikenleriyle
Ve dağıtı verilsin isterim
Her ülkede aynı, üreten ellere...

Ağustos / 88

H.Recai ATALAY

İzmir İl Genel Meclis Üyesi

Gelecek Özgürlüğün Olacaktır

Bu söyleyeceklerim ne bir iltifattır ne de bir abartı. Tümüyle gerçekler. Derginizle çok iyi bir çıkış yapmışsınız. Dile getirilen düşünceler ve yer verilen konuların tümünü de kutlamaya değer görüyorum. Hatta görüyoruz diyebiliriz. Çünkü dergiyi alıp okurken ben yalnız değildim. Benim dışındaki insanların da aynı düşüncede olduklarını söyleyebilirim. Hele edebiyat ve kültür köşesinde yer verdiğiniz konular, şimdiye kadar yapılmış tüm yayınlardan daha oturaklı ve kapsamlıydı. Cigerxwin şiirlerinin çevirmenini sizin vasıta-

nizla kutlamak isterim. Duyulan tek eksiklik aylık çıkıyor olması. Ancak bu eksiklik de sizlerden kaynaklanmıyor. Günümüz olanakları anca bu kadarının yapılmasına elveriyor.

Yeni yılın yaklaştığı bu günlerde yayın yaşantınızda başarılar, sizlerin sosyal yaşantınızda mutluluklar dilerim. Gelecek özgürlüğün olacaktır.

Mustafa ASLAN
(Antropolog)

ŞILANO KIZ

bağır

avazın çıktığı kadar
kavrulsun dört bir yan
kasırğa olsun her yan
duysun dünya seni
duysun ben benim diyen
görsün işte katliam
işte bombeyi kimya
görsün utansın el yüzüne
bak rojat ananın sancısı
bak
analar neler doğuruyor
böyle öfkeli bakışları ile
gülüyoruz, görüyorsunuz
vay dağlarına vurduğum
yalnız değiliz

ta nuhtan buyana

beşikler sallamışız

iskender kılıç altında

kaç yıldız uçurduk

kaç şafak içtik

ingiliz kurşunu altında

TUTSAĞINDAYIM SEVDAMIN ŞILANO

açılır hücremin penceresi

açılır ayvaya nara

tüttürürüm cigaramı

dumanı bulutlara

ister miydim ha

böyle türkü söylemeyi

el alem şehrinde

dişe diş boğuşmak

naralar atmak isterim

özgür geleceğe değin memleketimde

sürgünündeyim biliyor musun

gün olsa seven kavuşsa

Şilano kız kardeşim

Özgür Gelecek dergimizin çıkmasını büyük coşkuyla karşıladık.

Tüm dergi arkadaşlarıma selâm
Cihan / BURSA

ÖZGÜR GELECEK

Emekçi kardeşim yürü ileri
Seni de bekliyor özgür gelecek
Haykırarak inlet bütün her yeri
Seni de bekliyor özgür gelecek

Sınır çizgisini sil baştan başa
Özgürlük türkünü yaz dağa taş

Son versin insanlık artık savaşa
Seni de bekliyor özgür gelecek

Nedir bu farklılık, nedir bu zulüm
Halka zulmedenin hakkıdır ölüm
Umut sana bağlı yürü be gülüm
Seni de bekliyor özgür gelecek

Yürü kara günler aydınlık olsun
Yürü ki sevgiler yerini bulsun
Sen ki özgürlüğe giden tek yolsun
Seni de bekliyor özgür gelecek

Yürü köylü kardeş hiç verme ara
Derdini bilmezsen sağ olmaz yara
Memurum daha çok düşmeden dara
Seni de bekliyor özgür gelecek

Ozanım yazarım, çizerim yürü
Temizle asrımdan bu çıkmaz kiri
Güneşle kavrulan dünyadan beri
Seni de bekliyor özgür gelecek

Sınır tanımayan düşünce suçum
Yürü be aslanım yürü be koçum
Somunla beslenen susuzum aç'm
Seni de bekliyor özgür gelecek

ÖZGÜR OZAN kini silmekse amaç
Mutlu bir dünyada gülmekse amaç
İnsanca yaşayıp ölmekse amaç
Seni de bekliyor özgür gelecek.
16/12/1988

"ÖZGÜR GELECEK" dergisinin yaşamımıza önemli katkılar yapacağı inancıyla çalışmalarınızda başarılar diliyor, saygılar sunuyorum.

Özgür OZAN

Demokraside Birleşmek

Dergiyi Mersin yolunda okudum. Genel olarak olumlu bulduğumu söyleyebilirim. Bu konuda pratik geliştikçe daha da iyiyi yakalayacağınız inancındayım.

"Çıkarken" yazısındaki şu görüşe yürekten katıldığımı da mutlaka belirtmeliyim: "Demokrasi mücadelesine, barışa ve özgürlüğe hizmet edebilecek hiç bir güç dışlanmamalı. Doğal olarak, birçok noktada görüşlerimiz farklıdır; ama varmak istediğimiz birçok ortak hedef de var. Özgürlük ve demokrasiyi kazanmak istiyorsak güçlerimizi birleştirmek zorundayız"

12 Eylül darbesi ile faşizmi her kurumda hayata geçirilenlere karşı bir daha yenilgi almamak için; yeniden örgütlenilen asker ve polis birlikleri, korucuları ve Bölge Valiliği ile Kürt halkı üzerinde daha da sistemleştirilen jenoside karşı çıkmak için; aslında çıkarları aynı olan, ama sinsice birbirlerine düşman edilmek istenen Türk ve Kürt halklarının kardeşliği için gerçekten en geniş birlikteliklere muhtacdır.

Bu çağrının dalga dalga yayılacağına ve yandaş bulacağına da inanıyorum.

Bu arada, değerli bilim adamı Beşikçi hocamın dergide yayınlanan amaç-temenni ile ilgili belirlemelerine de aynen katıldığımı söylemek isterim.

Dergi ile ilgili söyleyeceklerim şimdilik bu kadar. Bu konuda üzerime düşeni yapmaya her zaman hazır olacağım.

Metin ERDEMİR

Dil Yasağı Bir Korkunun Sonucudur

Türkiye'de tabular kırılıp Kürt sorunu tartışıldıkça ırkçıların şovenlerin şaşkınlıkları, zıvalıkları da artıyor. Ancak bu mektubumda bunların ayrıntılarına girmek niyetinde değilim. Kürt dili ile ilgili olarak ileri sürülen bazı görüşler vardır ki kısaca onlar üzerinde durmak istiyorum.

Bilindiği gibi Kürt diline konan yasaklar ve bu dili küçümseyici tavırlar Cumhuriyet'le yaşıttır. ırkçı-şoven çevreler, yıllarca Kürtçe'nin bir dil olmadığını, onun değişikliğe uğramış "Dağ Türkçesi", ya da Arapça, Farsça ve Türkçe'nin karışımından oluşmuş bir lehçe olduğunu ileri sürdüler. Sözde bunu kanıtlamak için de akla hayale gelmedik "bilimsel tezler" ileri sürüldü, bilim adına nice sirkvari hünerler sergilendi.

Ama sonuç ne oldu? Sonuç, koca bir hiçtir. Tüm bu çabalar ne Kürtçenin bir dil olmadığını kanıtlıyabildi, ne de Kürtçe ortadan kaldırılabilirdi.

Fakat bugün hala aynı teraneler sona ermiş değil. ırkçıgerici çevreler yine Kürt dilini küçük düşürmeye, onun dil değeri bulunmadığını kanıtlamaya çalışıyorlar. Kimine göre Kürtçe üzerindeki yasakların kalkmasını isteyen Avrupalılar "Türk Kürtlerin" gelişmesine, uygarlığa erişmelerine karşılar. Çünkü onların "kabile dili"ni, yani Kürtçe serbestçe konuşmalarını, onunla okuyup yazmalarını istiyorlar. Bay Perle ve Weinberger gibi savaş cadılarının süt kardeşi olan bir diğeri ise, Kürt diline "antropolojik merak"ın ötesinde değer vermiyor ve onu Türkçe ile eşit tutmak isteyenlere müthiş öfkeleiyor.

Burada akla hemen bir soru geliyor. Peki eğer Kürtçe sıradan bir kabile diliyse veya bir kültür değerine sahip bulunmuyorsa, o zaman sizde ve sizin gibilerdeki bu telaş ve korku nedir? Niçin onu ortadan kaldırmak için onca çaba harcanıyor? Bırakın da bu "kabile dili"ni, bu "kültürel değeri bulunmayan" dili insanlar özgürce konuşsunlar, onunla yazsınlar. Radyolarda, televizyonlarda akşama habire yabancı dillerden müzik programları yapıyor; birkaç türküye de bu dilden yer verilsin. Böylece bu arada belki siz de, eğer dinlerken kalp krizi geçirmezseniz "antropolojik" veya öteki türden meraklarınızı gidermiş olursunuz.

Aslında buram buram hitlercilik kokan bu görüşlerin sahipleri de iyi biliyorlar ki, Kürtçe bölgenin en eski ve köklü dillerinden biridir. Daha Türkler Anadolu'ya ayak basmadan binlerce yıl öncesinde, insanlar bugün konuşulan topraklar üzerinde onu konuşuyorlardı.

Yazılı Kürt edebiyatının yaklaşık bin yıllık bir geçmişi var. Bugün eserlerinin Türkiye'de yayınlanması yasak olan Ali Heriri'ler, Feqiye Teyra'lar, Melaye Ceziri'ler, Ahmede Xa ni'ler Kürt dilinin ve klasik edebiyatının ölmez ustaları

arasında yer alıyorlar. Halkımız, yüz yıllardır onların yazıp söylediklerini zevkle okuyor, onlara sahip çıkıyor, eserlerini yaşıyor, 70 yıldan fazla süredir ki ortadan kaldırılmaya çalışılan, yasaklanan Kürt dilinin bugün hala dipdiri ayakta kalması da bu gelenekten, onun sağlam ve köklü bir dil olmasından ileri geliyor. Günümüzde çeşitli ülkelerde, Kürt dilinde her yıl yüzlerce eser veriliyor. Pek çok yabancı yazara ait kitaplar çevriliyor. Bunlar arasında Yaşar Kemal ve Aziz Nesin başta olmak üzere, Türk yazarların onlarca eseri de var.

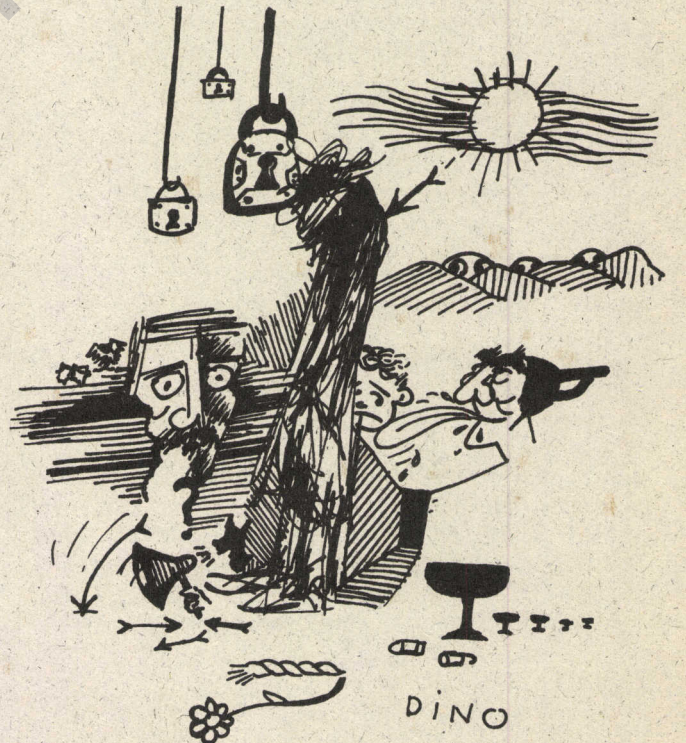
Yine yüzyıllardır yan yana yaşamakta olan Kürtçe ve Türkçe'nin birbirlerinden çok sayıda kelime aldıkları da bir gerçektir. Elbet bu doğal bir şeydir ve bundan korkmak, gorcunmak, ya da gerçeği inkâra kalkışmak için herhangi bir neden yok.

Bütün bunları niye yazıyorum? ırkçı ve şoven çevreleri ikna etmek için mi? Elbet değil. Onlar beyinlerini ve kalemlerini baskının, zorbalığın emrine koşmuşlardır, kimse onlardan değişmelerini beklemiyor. Benim sözüm Türk halkına, Türk ilerici ve demokratlarındadır. Türkiye bugün dünyada Anayasasında dil yasağı bulunan tek devlettir. İnsanlara analarından öğrendikleri dili konuşma, onunla okuyup-yazma, kendi türkülerini söyleme hakkı tanımayan başka bir ülke olduğunu sanmıyorum. Olsa bile bu, yapılan işin haksızlığını ortadan kaldırmaz. İşte böyle bir çağdışılığı, bir ayıbı toplum yaşamından silip atmak ise en başta onlara düşüyor..Demokrasiye ve insan haklarına düşman çevrelerin eseri olan bu lekeyi temizleyip yok etmek, her ilerici ve demokratın görevi olmalıdır.

Berfin Can / Köln

Özgür Düşünceden Değil Onu Yasaklamaktan Korkmalı.

Bilindiği gibi bundan bir süre önce İsveç'te parlamento seçimleri yapıldı. Elbet bu ülkedeki seçimlerin niteliği ile Tür-

kiye'dekiler arasında büyük farklar mevcut.

Her şeyden önce bu ülkede düşünce suçu yok. Herkes hangi konuda ne düşünüyorsa, rahatlıkla onu dile getirebiliyor. İnsanlar devleti de, onu yönetenleri de gayet açık biçimde eleştirebiliyorlar. Ve onlar bunu yaptı diye "devlet büyükleri" de şan ve şereflerinden bir şey yitirmiş olmuyorlar.

Türkiye'de ise tam tersi bir durum var. Üç aşağı beş yukarı aynı görüşlere sahip burjuva partilerinin yöneticileri dışında toplumun ezici çoğunluğu, yasak duvarlarıyla kuşatılmış bir sahada gibidir. İnsanlar herhangi bir konuda görüş belirtebilmek için her şeyden önce bu yasakları aşmak zorunda kalıyorlar ki çoğu zaman bu olanaksızdır. Sendikalar, demokratik kitle örgütleri, mesleki kuruluşlar vb. yasal bakımdan tümüyle politika dışında tutuluyorlar.

Neyse, ben sözü daha fazla uzatmadan var olan farkı bir örnekle açıklamak istiyorum:

Biri lise 2. sınıfa, diğeri ise ilkokul dörde giden iki kızım var. Büyüğü, seçim çalışmalarını sırasında sürekli olarak politik partilerin programları, çeşitli konulara ilişkin görüşleri üzerinde çalıştı. Öteki arkadaşları gibi o da bu partilerin bürolarını ziyaret ederek bilgi aldı. Günlerce ayrı ayrı partileri destekleyen gruplar halinde sınıfta birbirleriyle tartıştılar. Tabii tartışmalar genellikle öğretmenlerin gözetimindeydi.

Bir gün baktım küçüğü, adeta kağıtlar arasında kaybolmuş, ablasıyla hararetili hararetili bir konuyu tartışıyor. Ne olduğunu sordum; "öğretmen sınıfı gruplara ayırdı. Her grup bir partiyi tanıtacak. Ablamla onu konuşuyoruz" diye karşılık verdi.

Peki sen hangisini daha çok seviyorsun? soruma ise, iki elini birden kaldırıp zafer işareti yaparak "VPK" (İsveç Sol Komünist Partisi) dedi. Arkasından "Ama ablam Sosyal Demokratları tutuyor" diye eklemeye bulundu.

Tabii sonraki günlerde aramızda bu konuyu defalarca tartıştık. Becerebildiğim kadar kendilerine yardımcı olmaya çalıştım. Hiç bir tahdide ve baskıya yer vermeden farklı görüşleri karşılaştırdık. Kuşkusuz, ben bu arada Türkiye'yi düşünmeden edemedim. Orada bırakalım ilk ve ortaokul ile liseyi, üniversite öğrencilerine bile bu tür konuları tartışmak yasaktır. Üniversiteye giden bir öğrencinin yönetimin hoşlanmadığı herhangi bir politik partiye destekler nitelikte sözler sarfetmesi, onların programını yanında bulundurması, okuldan atılması için yeterli nedenler sayılıyor. Kısacası İsveç'in ilkokul çocuklarına sağladığı haklar, Türkiye'de üniversite gençliğine tanınmıyor. Çok büyük ve önemli bir fark. Öyle bir fark ki toplumun genel durumunu yansıtan bir aynayı andırıyor.

Kali / STOCKHOLM.

Kathe Kollwitz : Desen

Sanat Emeği'nin armağandır

Kısa ... Kısa ... Kısa ... Kısa ... Kısa ... Kısa ... Kısa ... Kısa ...

Geçen sayımızda sığınmacı Kürlerin durumuna değinirken, onların çok kötü yaşam koşulları içinde bulduklarını SHP heyetinin raporuna da dayanarak belirtmiştik.

Daha sonra aldığımız bir haber, sözkonusu insanların dramlarının derinleşerek sürdüğünü gösteriyor. Alman haberlere göre, Diyarbakır kampında bulunup genetiksel olarak "glikoz 6 fosfat dehidro genaz" eksikliği olan hastalara kinin tedavisinin uygulanmaması gerekirken yanlış tedavi sonucu 50 dolayında insan hayatını kaybetmiş. Olayın ayrıntılı boyutlarını kuşkusuz yetkili makamlar bilmektedir.

Öte yandan, Mardin'in Gercüş ilçesine bağlı Dİfne köyü yakınlarındaki Kanya Mezin (:Büyük pınar) mezrasında gençlerin köy korucusu olması için baskı yapıldığı haber veriliyor. Kabul etmeyenlerin tehdit edildiği yada başka yerlere sürüldüğü bildiriliyor. Üstelik sözkonusu mezranın, Mardin Milletvekili Adnan Ekmen'in köyüne çok yakın bir yerde bulunduğu belirtiliyor.

Çeşitli siyasal platformlarda halk ya da temsilcilerince sık sık dile getirilen köy koruculuğu sistemi, öyle görünüyor ki her geçen gün çelişkileri biraz daha artırmaktan başka bir şeye yaramayacak ve toplumsal yarayı daha da büyütecek...

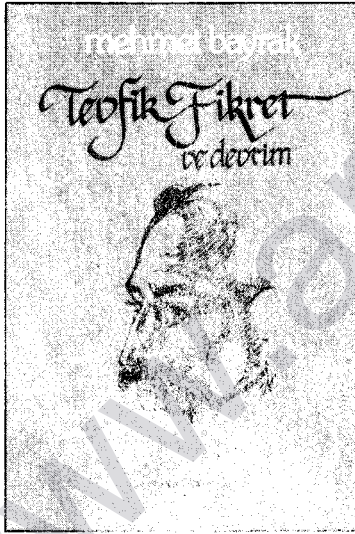
Mehmet BAYRAK'ın Satışta Olan Eserleri

EŞKİYALIK VE EŞKIYA TÜRKÜLERİ
Toplumsal başkaldırının kaynakları, boyutları ve öykülü türküleri

PİR SULTAN ABDAL
Dönemi, yaşamı, öğretisi, şiirleri ve mücadelesinin gerçek tarihsel boyutları

TEVFİK FIKRET VE DEVRİM
Aydınlanma hareketinin öncülerinden Fikret'in devrimciliği ve seçme şiirleri

HALK GÜLMECESİ
Halkın gülen muhalefetinin inceleme ve örnekleme seçkisi

YORUM YAYINLARI

İSTEME ADRESİ: Meşrutiyet Cad. 17/19 Kızılay-ANKARA
DAĞITIM: ADAŞ (Ankara), FIRAT (İstanbul)

23-26 Aralık 1988, Maraş katliamının 10. yıldönümüydü. Sınıfsal, ulusal ve inançsal temelleri olan bu katliam; faşizmin iğrenç yüzünün, iki saatte Kıbrıs'a çıkmakla övünüp dört günde Maraş'a inemeyen sözde sosyal-demokrat bir yönetimin beceriksizliğinin, kimi karanlık güçlerle faşistlerin işbirlikçiliğinin ve "kanlı Maraş"ın bir simgesi olarak halk tarihine geçecektir.